

T.C.

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SİGORTACILIK VE SOSYAL GÜVENLİK ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TÜRKİYE'DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN GELİŞİMİ
VE FARKLI İKTİSADİ DEĞİŞKENLERLE İLİŞKİSİNİN
ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Alparslan AKBAŞ

Düzce

Haziran, 2022

T.C.

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SİGORTACILIK VE SOSYAL GÜVENLİK BÖLÜMÜ

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TÜRKİYE'DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN GELİŞİMİ
VE FARKLI İKTİSADİ DEĞİŞKENLERLE İLİŞKİSİNİN
ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Alparslan AKBAŞ

Danışman: Dr.Öğr.Üyesi İbrahim KÜLÜNK

Düzce

Haziran, 2022

Alparslan AKBAS
Düzce Üniversitesi
Yüksek Lisans Tezi
Haziran,2022

TÜRKİYE'DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN
GELİŞİMİ VE FARKLI İKTİSADİ DEĞİŞKENLERLE
İLİŞKİSİNİN ANALİZİ

ÖZET
TÜRKİYE'DE BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN GELİŞİMİ VE
FARKLI İKTİSADİ DEĞİŞKENLERLE İLİŞKİSİNİN ANALİZİ

AKBAŞ, Alparslan

Yüksek Lisans Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Dr.Öğr.Üyesi İbrahim KÜLÜNK Haziran,2022, 99 Sayfa

Sosyal Güvenlik sistemlerinin bir tamamlayıcısı olarak tüm dünyada hızla yaygınlaşan Bireysel Emeklilik Sistemleri (BES) bugün çoğu gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler tarafından uygulanmaktadır. Sosyal Güvenlik sistemlerinin karmaşık ve komplike yapılarından kaynaklanan birtakım eksiklik veya gecikmelerin giderilmesi amacıyla yanında Bireysel Emeklilik Sistemi aynı zamanda iç tasarruf fonu işlevi ile de dikkat çekmektedir. Bu açıdan Bireysel Emeklilik Sistemi hem bir sosyal güvenlik enstrümanı hem de iç finansman kaynağı olarak değerlendirildiğinde ekonomik hayatın önemli bir bileşeni haline gelmektedir.

Bu çalışmada Bireysel Emeklilik Sisteminin gelişimi ve uygulaması incelenmiştir. İktisadi değişkenlerden özellikle harcama alışkanlıkları üzerinde son derece etkili olan hane halkı tasarrufları ve gelirin BES fonları ile ilişkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Türkiye'de 2003-2021 yılları arasında hane halkı tasarrufları GSYH ve BES fonları yıllık zaman serileri şeklinde alınarak En Küçük Kareler (EKK) yöntemi ile analiz edilmiştir. Bağımlı değişkenin hane halkı tasarrufu olarak alındığı analiz sonucuna göre BES fonlarının tasarrufları artırıcı bir etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır. Kurulan modelin tahmin sonuçları farklı sağlamlık testleri ile sınanmıştır. Çıkan sonuçlara göre model anlamlıdır. Buna göre; Türkiye'de 2003-2021 döneminde Bireysel Emeklilik Sisteminin hane halkı tasarrufu üzerinde pozitif etkisinin olduğu, gelir artışının ise bu süreci desteklediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bireysel Emeklilik Sistemi, Tasarruf, GSYH, Sosyal Güvenlik, Ekonometrik Analiz

ABSTRACT
ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF THE PRIVATE PENSION
SYSTEM IN TURKEY AND ITS RELATIONSHIP WITH DIFFERENT
ECONOMIC VARIABLES

Akbaş, Alparslan

Graduate Department of Insurance and Social Security
Thesis Advisor: Dr. Lecturer İbrahim KÜLÜNK, June, 2022, 99 Page

Private Pension Systems (PPS), which have become widespread all over the world as a complement to Social Security systems, are applied by most developed and developing countries today. In addition to the purpose of eliminating some deficiencies or delays arising from the complex and complicated structures of Social Security systems, PPS also attract attention with their internal savings fund function. In this respect, when the Private Pension System is evaluated as both a social security instrument and a source of internal financing, it becomes an important component of economic life.

In this study, the development and application of the Private Pension System were examined. Economic variables, especially household savings that have a great impact on spending habits, and whether income are related to PPS funds were investigated. Between 2003 and 2021 in Turkey, household savings were analyzed by the Least Squares (EQ) method by taking the GDP and PPS funds in the form of annual time series. According to the results of the analysis, where the dependent variable was taken as household savings, it was revealed that the PPS funds had an effect on increasing savings. The prediction results of the installed model were tested with different robustness tests. According to the results, the model is meaningful. Accordingly; It was concluded that the Private Pension System had a positive effect on household savings in the period of 2003-2021 in Turkey and that the increase in income supported this process.

Keywords: Private Pension System, Saving, GDP, Social Security, Econometric Analysis

İçindekiler

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	2
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Sayıtları	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
İKİNCİ BÖLÜM	5
TÜRKİYE’DE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ VE SİGORTACILIK	5
2.1 Sosyal Güvenlik Kavramı	5
2.2 Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi	6
2.2.1 Sosyal Güvenliğin Gelişme Süreci	7
2.2.2 Sosyal Güvenliği Oluşturan Sigorta Türleri.....	9
2.2.3 Sosyal Güvenliği Tamamlayan Kurumlar.....	13
2.2.4 Sosyal Güvenlik Sisteminin Finansman Türleri	15
2.3 Sigortacılık Kavramı	17
2.4 Sigortacılıkla İlgili Temel Unsurlar	18
2.4.1 Sigortacı	18
2.4.2 Sigortalı.....	19
2.4.3 Sigorta Ettiren	19
2.4.4 Sigorta Poliçesi	19
2.4.5 Sigorta Primi	19
2.4.6 Sigorta Bedeli.....	20
2.4.7 Lehdar	20
2.5 Sigortacılığın Tarihsel Gelişimi	20
2.5.1 Türkiye’de Sigortacılık	20
2.5.2 Dünyada Sigortacılık.....	22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	25
BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ	25
3.1 Bireysel Emeklilik Sisteminde Kavramsal Çerçeve	25
3.2 Bireysel Emeklilik Sisteminin Tarihçesi	27
3.2.1 Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi	27
3.2.2 Dünyada Bireysel Emeklilik Sistemi	34
3.3 Bireysel Emeklilik Sisteminin Amacı	40
3.4 Bireysel Emeklilik Sisteminin Avantajları	42
3.5 Bireysel Emeklilik Sisteminin Dezavantajları	43
3.6 Bireysel Emeklilik Sistemini Oluşturan Taraflar	44
3.6.1 Katılımcı	45
3.6.2 Bireysel Emeklilik Şirketi	45
3.6.3 Emeklilik Gözetim Merkezi	46
3.6.4 Sermaye Piyasası Kurulu	46
3.6.5 Hazine Müsteşarlığı	46
3.6.6 Emeklilik Yatırım Fonları	46
3.6.7 Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu	47
3.6.8 Bireysel Emeklilik Aracıları	48
3.6.9 Sigorta Denetim Kurulu	48
3.6.10 Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği	48
3.6.11 Portföy Yönetimi Şirketleri	49
3.6.12 Takasbank	49
3.6.13 Sponsor Kuruluşlar	49
3.7 Bireysel Emeklilik Sisteminin Finansman Kaynakları	49
3.8 Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemine yapılan Teşvikler	50
3.8.1 Devlet Katkısı	51
3.8.2. Otomatik Katılım	52
3.8.3. Vergi Teşvikleri	53
3.9. Bireysel Emeklilik Sisteminin İşleyişinde Bazı Hak ve Hükümlülükler	53
3.9.1. Sistemden Ayrılma Hakkı	53
3.9.2. Emeklilik Planı Değişikliği Hakkı	54
3.9.3. Emeklilik Şirketi Değişikliği Hakkı	54
3.9.4. Cayma Hakkı	55
3.9.5. Birikimlerin Ödenmesi Hakkı	55
3.9.6. Emekliliğe Hak Kazanma	56
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	61

TÜRKİYE'DE HANEHALKI TASARRUFU, BİREYSEL EMEKLİLİK FON BÜYÜKLÜĞÜ VE GELİR ARASINDAKİ İLİŞİKİNİN EKONOMETRİK ANALİZİ	61
4.1 Literatür Çalışması	62
4.2 Model ve Yöntem (EKK modeli)	71
4.2.1 Analizde Kullanılan Değişkenler	72
4.2.2 Analizde Kullanılan Birim Kök Testi ve Sonuçları	72
SONUÇ VE ÖNERİLER	75
KAYNAKÇA	79



TABLolar LİSTESİ

Tablo 1; Türkiye’de Faaliyet Gösteren Sigorta Şirketleri Sayıları Gelişimi	22
Tablo 2; Bireysel Emeklilik Sistemi 2022 Yılı Özet Verileri	31
Tablo 3; Türkiye’de Bireysel Emeklilik Şirketleri Verileri	32
Tablo 4; Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Gelişimi	33
Tablo 5; Zorunluluk Esasını Uygulayan Ülkeler	36
Tablo 6; Gönüllülük Esaslı Ülkeler	38
Tablo 7; Türkiye’de 2022 Yılı Bireysel Emeklilik Şirketleri	45
Tablo 8; Emeklilik Yatırım Fonu Türleri	47
Tablo 9; Bireysel Emeklilik Sistemi Kesintileri	50
Tablo 10; BES’de 2022 Yılı Devlet Katkısı Hesaplama Tablosu	52
Tablo 11; Devlet Katkısında Yıla Göre Hak Edilen Oran	52
Tablo 12; Türkiye’de 2004-2021 Yıllarında BES Gelişim Seyri	59
Tablo 13; Literatür Çalışması	69
Tablo 14; Analizde Kullanılan Değişkenler	72
Tablo 15; ADF ve Phillips-Perron Birim Kök Test Sonuçları	73
Tablo 16; EKK Modeli Tahmin Sonuçları	74

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1; Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi Katılımcı Artış Seyri Şekli	33
Şekil 2; Türkiye’de 2004-2021 Yıllarında Nüfus\Aktif Sigortalılar\ BES Katılımcı Karşılaştırılması.....	60



KISALTMALAR LİSTESİ

BAĞ-KUR: Esnaf, Sanatkarlar ve Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu

BEDK: Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu

BES: Bireysel Emeklilik Sistemi

ÇSGB: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

EGM: Emeklilik Gözetim Merkezi

GSS: Genel Sağlık Sigortası

HM: Hazine Müsteşarlığı

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

OYAK: Ordu Yardımlaşma Kurumu

RG: Resmi Gazete

SEDDK: Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu

SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu

SPK: Sermaye Piyasası Kurulu

SSK: Sosyal Sigortalar Kurumu

SSK: Sosyal Sigortalar Kurumu

SYDTF: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu

TC: Türkiye Cumhuriyeti

TCMB: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

TSK: Türk Silahlı kuvvetler

TUIK: Türkiye İstatistik Kurumu

TZHEMSAN: T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve T. Halk Bankası A.Ş. Mensupları Emekli
ve Yardım Sandığı Vakfı



BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Gelişen dünyada modern toplumlarda bireylerin en büyük sorunlarından biri de sosyal güvenlik olmuştur. Devletlerin sorumluluğunda olan bireylerin sosyal güvenlik yükü kamu gücünün ekonomik imkânlarını azaltmakta ve kısıtlamaktadır. Dünyada birçok ülke kendi toplumunun sosyal güvenliğini sağlamaya gücü bulunmamaktadır. Halkının sosyal güvenliğini sağlamayı kendine görev bilen devletlerde en büyük ekonomik yükü sosyal güvenlik harcamaları oluşturmaktadır. Hem bu yükü azaltmak hem de sosyal güvenlik sistemlerini ekonomiye bir kaynak olarak değerlendirmek için son yüzyılda finansman kaynaklarının çeşitlendirilmesini de kapsayan çeşitli alternatif sosyal güvenlik sistemleri geliştirilmiştir.

Bireysel Emeklilik Sistemi de sosyal güvenliğin ikamesi olarak öne çıkan bir sistem olup devletlerin üzerinde çalıştığı bir durum olmuştur. Sistem uygulandıkça sadece sosyal güvenliğin değil aynı zamanda ülke ekonomisinin de en önemli tasarruf biriktirme yöntemlerinden biri olduğu anlaşılmıştır. Devletlerin bu durum karşısında bireyleri bireysel emekliliğe özendirme, tavsiye etme ve dâhil etme gibi bazı uygulamalara gitmeleri de söz konusu olmuştur.

Bireysel Emeklilik Sistemini takip ve denetleme görevinde olan kurumların başlıca görevleri katılımcılarına, dolaylı yönden topluma ve ülke ekonomisine olan katkılarının tespit ederek, sistemin daha uygulanabilir olmasını sağlamak için tavsiyelerde bulunmaktır. Sistemin etkin olarak çalıştığı gelişmiş ülkelerde dolaylı yoldan gelir dağılımına etki ettiği gibi bulunduğu ülkede tasarrufların artırılmasına da yardım etmektedir. Bu ve benzeri sistemler maliyeti düşük olan kaynakların yaratılmasını sağlamakta, yatırımların ve ekonomik kalkınmanın da dinamiğini oluşturmaktadır. Ekonomik büyüme de katkısı olan Bireysel Emeklilik Sisteminin birçok ekonomik faktöre de etkisi bulunmaktadır.

Türkiye’de 2001 yılında yaşanan finansal krizin sonrasında çeşitli ekonomik sorunları yapısal reformlarla aşmayı başarmış ve ekonomik istikrarı sağlama yolunda kararlı bir duruş sergilemişti. Ekonomik sorunların çözümünde verimli olan yapısal reformları, sürdürülebilir iktisadi büyüme ve kalkınma için çeşitli alanlarda yatırım ve

tasarruf politikaları izlemiştir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin kalkınma ve büyüme yolunda en önemli sorunu tasarrufların yatırımları karşılamaması halidir. Yapılacak yatırımlarda finansmanın dış kaynak yoluyla sağlanması ülkenin ekonomi politikalarının dışa bağımlı hale gelmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla bu durum ülke içinde yapılacak tasarrufları ekonomik büyüme ve kalkınma için çok önemli hale getirmektedir. Ülke tasarruflarının önemli bir kısmını oluşturan bireysel tasarrufların en önemli kısmını ise hane halkı tasarrufları oluşturmaktadır. Bireysel katılımcılar aracılığıyla oluşan bu fonlar Bireysel Emeklilik Sisteminde uzun süreli kaldığından sermaye piyasası açısından maliyeti düşük ve uzun vadeli fon yaratılmış olmaktadır. Kamu tasarruflarının yanında bireysel tasarrufların özendirilerek artırılması için oluşturulan Bireysel Emeklilik Sistemi, tasarrufların teşviki ve birikimleri yatırımlara yönlendirmek üzere sermaye piyasalarına aktarılması için önemli bir oyuncu haline gelmiştir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin en büyük sorunlarından biri olan tasarruf bulunamaması nedeniyle yatırımların yetersizliği bu yolla çözülmeye çalışılmaktadır. Türkiye’de hane halkı tasarruflarının Yatırımlara aktarımı ve böylelikle ülkede gelir seviyesine olan etkisinin ölçülmesi bu çalışmada ilham kaynağı olmuştur.

Bireysel Emeklilik Sisteminin en önemli bileşeni olan katılımcıların ekonomiye bakışları bu noktada önemli hale gelmektedir. İnsanların gelir seviyeleri, gelecek beklentileri ve yaşam biçimleri, sistemin büyümesi ve daha çok insan tarafından kabul görmesi açısından en önemli bir durumdur. Ülke ekonomisinin seyri bireylerin tasarruf alışkanlıklarına yön verdiğiinden bu çalışmada Bireysel Emeklilik Sistemi fon büyüklüğünün ülke ekonomisindeki önemli değişkenler hane halkı tasarrufları ve gelir ile ilişkisinin ekonometrik analizi incelenecektir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Türkiye’de tasarrufların artırılması, artan tasarrufların yatırıma yönlendirilmesi ve böylelikle gelir seviyesinin yükseltilerek ülke refahının artırılması önemli bir sorun olmakla birlikte ekonomi için hayati bir döngüdür. Bireysel emeklilik sisteminin fon büyüklüğünün hane halkı tasarrufları ve gelir üzerindeki etkileşimi bu çalışmanın problemini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

4632 Sayılı Kanun ile yürürlüğe giren bireysel emeklilik sistemi kanununda belirtildiği üzere bireysel emeklilik sistemin ekonomiye kaynak yaratmak, istihdamı artırmak, ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmak ve sistemde biriken tasarrufların yatırıma yönlendirilerek refah düzeyini yükseltmek gibi amaçları bulunmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde önemli bir fon biriktirme aracı olan bireysel emekliliğin ülke içinde hane halkı tasarrufları ve gelir ile ciddi bir etkileşim halindeyken Türkiye’de bu değişkenlerin ne tür bir etki oluşturduğunun tespiti araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Bireysel emeklilik sisteminin ülke ekonomisindeki mevcut yeri ekonomik büyüklükler ile açıklanacak olup yapılacak tasarruf teşvikleri için ufuk açıcı olacaktır

1.3. Araştırmanın Önemi

Türkiye’de bireysel emeklilik sisteminin geçmişi 2003-2022 yılları arasında olmak üzere henüz on dokuz yıllıktır. Uygulamaları bile çok sık değişmekle birlikte toplumun genelinde farkındalık oluştuğunu söylemek zordur. Buna rağmen uygulanan teşviklerle tabana yayılma ve ekonomik büyüklük açısından sürekli bir artış eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Bu aşamada bahsedilebilecek çevresel faktörler yanında en önemli unsur katılımcıların ve katılımcı olmaya aday olan bireylerin ekonomik gücünün ülke ekonomisindeki değişimler karşısındaki etkileşim seyridir. Bu çalışma ülkenin ekonomik gelişim seyrinin bireysel emeklilik sistemine dâhil olan veya katılımcı adayı olan kişilerin fikirlerine etkisi olup olmadığının ortaya koyulması açısından önem arz etmektedir.

Ülke ekonomisine uzun vadeli ve maliyeti düşük kaynak yaratan bu sistem aynı zamanda yeni bir finansman sektörü ortaya çıkarırken istihdama da önemli katkı sağlamaktadır. Sigortacılık sektörünün ve sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olan sistem ülke çalışanları için sosyal ve ekonomik bir boşluğu da doldurmaktadır.

1.4. Araştırmanın Sayıtları

Bireysel emeklilik sisteminin fon büyüklüğü verisinde Emeklilik Gözetim Merkezi raporlarından faydalanılmış olup buradaki verilerin bireysel katılımcılardan elde edildiği varsayılmıştır. Zira bireysel emeklilik sisteminde yapılan devlet teşvikleri garanti bir kazanç olmakla birlikte hemen kullanılamayan bir getiriye sahiptir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bireysel emeklilik sisteminin Türkiye’de yeni olması çalışmada kullanılan verilerin sınırlı olmasına ve analiz yapılırken veri sağlanabilecek alanların tercih edilmesine neden olmuştur. Bazı zaman serilerinin son dönemlerinin güncellenmemesi bazılarının ise sistemin başladığı tarihten bugüne olmayışı sınırlılıkları artırmıştır.

Hane halkı tasarruf ve gelir verileri TÜİK’den alınmış ve verisine ulaşamayan değişkenlerin analiz edilememesine neden olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ VE SİGORTACILIK

2.1 Sosyal Güvenlik Kavramı

Gelişen dünyada çalışma hayatının sürekli gelişmesi çalışanların karşılaştıkları fiziksel, mesleki ya da sosyo-ekonomik özellikli risklerin artmasına neden olmaktadır. Çalışma hayatında çeşitli risklerle baş başa kalan çalışanların zamanla topluma da mal olan sosyal risklerin veya problemlerin yapıtaşını oluşturduğu da belirtilmektedir. Çalışanların karşılaştığı bu risklerin tamamen bitirilmesi veya etkisinin azaltılması için çeşitli tedbirler alınmaktadır. Çalışanların ve işverenlerin aldığı bu tedbirlerin etkisinin yetersizliği karşısında devletlerde çeşitli çözüm arayışlarına girmiştir. Sistemli ve düzenli olması arzu edilen bu tedbir ve önlemlerin kalıcı ve kabul edilebilir olması önem arz etmektedir.

Çalışanların karşı karşıya olduğu bedeni ya da sağlık durumları ile ilgili olumsuzluklar yanında sosyo-ekonomik sorunlar nedeniyle gelirinde veya kazancında devamlı ya da arızı kesintiler ya da azalmalar karşısında bu durumları gideren ya da kısmen karşılayan düzen, sosyal güvenlik olarak da tanımlanmaktadır(Ayhan, 2012;2).

İnsanlar kendiliğinden ya da kendi iradesi dışında sürekli olarak tehlikelerle karşı karşıyadır. İnsanın var oluşundan buyana bu durum devam ettiğinden sosyal güvenliğe olan ihtiyaç her zaman var olmuş ve artarak devam etmiştir. İnsanlar ve toplumu yöneten kurumlar bu tür riskleri gidermek ya da en aza indirmek için daima mücadele içinde olmaktadırlar. Örneğin insanların başına gelecek bir kaza için devlet bu kazayı önlemeye yönelik tedbirler aldığı gibi, kazanın gerçekleşmesi halinde oluşacak hasarın ve kaybın en az olabilmesi için çeşitli uygulamalarda gerçekleştirmektedir. Hasarın tazmini ya da kaza ile oluşan kazanç kaybının telafisi bunlardan bazılarıdır.

Geçmiş dönemlere bakıldığında bugünün gelişmiş ülkelerinde de insanların güvenlik ve refahı düşünülmüş insan hakları evrensel beyannamesinde bu konu ele alınmıştır. “Bulunduğu toplumun bir üyesi olarak herkesin sosyal güvenlik hakkı vardır” prensibi kabul edilmiştir. Bu durum Anayasamızda 60.madde ile güvence

altına alınmıştır. Bu maddede “ülkemizde herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir ve devlet bireylerin sosyal güvenliğini sağlayacak tedbirleri alır ve bu konuda gerekli kurumları ve kurumsal yapıyı kurar” denilmiştir(Ülgen, 2017;28)

2.2 Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi

Sosyal güvenlik uygulamaları ve gelişmesi Osmanlı İmparatorluğu zamanında doğal bir seyir izlerken sanayi devrimine erken giren Avrupa’da işçi sınıfının oluşması ile daha ileri bir seviyeye ulaşmıştır. Sosyal güvenliği talep eden bir işçi sınıfı sosyal güvenlik uygulamalarının gelişmesine neden olmuştur. Osmanlı imparatorluğu daha çok geleneksel sosyal güvenlik önlemleri ile devam etmiş sosyal korumayı isteyecek bir sınıfı toplumun içinde oluşturamamıştır. Genel olarak aile içi yardımlar, dini yardımlar ve mesleki kuruluşların yardımları sosyal yardımların ana kaynaklarını oluşturmuştur(Güvercin, 2004;89).

Genel itibariyle tarıma dayalı geniş aile yapısına sahip olan Osmanlı toplumunda hasta, yaşlı ve sakatlara aile bireylerince destek verilmiştir. Koruyucu aile yapısının varlığı sosyal güvenliğin talep edilmesini önleyici bir durum oluşturmuştur. Tarım dışı çalışma alanlarında ise kaza, hastalık ya da ölüm gibi haller için lonca adı verilen esnaf örgütlenmeleri aracılığıyla yardımlar yapılmıştır. Bu teşkilatlanmaların gelirleri ise üyelere alınmış aidatlar, harçlar ve bağışlardan oluşmaktadır.

Dini gelenekler ile yoksulların korunması sağlanmış zekât, fitre ve sadaka gibi dini vecibeler etkin bir şekilde işletilmiştir. Osmanlı’nın gelişmiş dönemlerinde sadaka verecek insanların bulunamadığı rivayet edilmektedir. Yoksullara yapılan yardımlar ise vakıflar aracılığıyla yapılmış Darülaceze, Darüleytam ve Kızılay gibi kurumlar sosyal yardımlarda başı çekmiştir. Ancak tüm bu durumlar sosyal güvenlik ihtiyacını geriletmemiş ve gelişmesine olumsuz etki etmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu son sürecinde sosyal güvenliğe yönelik çeşitli adımlar atılmış olsa da ekonomik gücü çok zayıflayan Osmanlı’nın attığı adımlar topluma nüfuz edememiştir. İmparatorluk zamanının da sosyal güvenliğe destek olması için sandıklar kurulmuş olmakla birlikte cumhuriyetin ilanı ile ilgili kanunlar yapılmıştır. 1926 Yılında Borçlar Kanunu ve 1930 yılında çıkarılan Umumi Hıfzıssıhha Kanunu

bunlardan bazılarıdır. 20.Yüzyılda dünyada tüm devletlerde gelişen sosyal güvenlik taleplerine Türkiye Cumhuriyeti de ayak uydurmuş ve sürekli bir gelişme ve değişme içinde olmuştur(İnan, 2019;48).

İkinci Dünya Savaşı ardından Türkiye de dünyada oluşan sosyal güvenlik gelişmelerine ayak uydurmaya çalışmıştır. 1948 tarihli İnsan hakları evrensel bildirgesi, Dünya Sağlık Örgütü Anayasası bakanlar kurulunca kabul edilmiştir. Bu kabullerin yanında 1949 yılında Türkiye Dünya Sağlık Örgütüne üye olmuştur. Devlet teşkilatında sağlık ve sosyal güvenlik alanlarına paralel bir takım değişiklikler yanında çeşitli kurumlarda kurulmuştur. Örneğin 5434 Sayılı Kanun kabul edilmiş ve Emekli Sandığı oluşturulmuştur.

2.2.1 Sosyal Güvenliğin Gelişme Süreci

İnsanoğlunun olduğu her yerde sosyal güvenliğe ihtiyaç olması gelişmiş ülkelerinde kendi aralarında çeşitli arayışlar içine girmelerine neden olmuştur. Sosyal güvenliğin kapsam ve konusu ilk kez dile getirildiği uluslararası metin Uluslararası Çalışma Örgütü'nün(İLO) 1952 tarihinde 102 sayılı "Sosyal Güvenliğin En Az Normları Sözleşmesi'dir. Bu sözleşmeyle, sözleşmeyi kabul eden devletlerin ekonomik ve sosyal gelişmelerine istinaden sosyal güvenlik alanında taahhüt ettikleri normların belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu sözleşme sosyal güvenlik alanında devletlerin sorumlu olduğu 9 alanı şöyle sıralamıştır;

- a) Aile Yardımları
- b) İş Kazası
- c) İhtiyarlık
- ç) Ölüm
- d) Meslek Hastalıkları
- e) Malullük
- f) Hastalık

g) Analık

h) İşsizlik

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasasında 60.madde ile sosyal güvenliği sosyal bir hak olarak tüm bireylere tanımıştır. Bu konuda tüm tedbir ve önlemlerin alınması, bireylerin temel haklarının sağlanması için kamu kurum ve kuruluşlarının teşkilatlanması görevini devletin yapması gereken ödevler arasında belirtmiştir(Ayhan, 2012;2).

Sosyal güvenlik tabiri ilk kez 1961 Anayasasında yerini almıştır. Böylelikle sosyal güvenliğin sağlanması devletin bir görevi olduğu kabullenilmiştir. İzleyen yıllarda çıkan yeni yasalarla sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerinde yeni değişiklikler yapılmıştır. Bütün sağlık hizmetlerinin yasal süreç dâhilinde devlet tarafından ücretsiz karşılanması sosyal güvenlikle önemli dönüşümlerden sayılmıştır. 1978 yılında Alma-Ata Konferansı'nda Dünya Sağlık Örgütü(DSÖ) üyesi 134 ülke uzun vadeli hedefleri arasına “2000 Yılına Kadar Herkese Sağlık” söylemi ile kendi halklarının tümünü sosyal güvenceye almayı planlarken Türkiye bu durumu 1961 Anayasasına koyarak bu sürecin önemine vurgu yapmıştır.

İlk kez 1961 Anayasasında yer alan sosyal güvenlik devletinde sosyal devlet olduğunu vurgulamış devam eden yıllarda yenilenen anayasa metinlerinde de yerini almıştır. Anayasada yerini alan sosyal devlet ilkesi beraberinde birçok uygulama ve düzenlemeyi de getirmiş olup ülkede sosyal devletin tam olarak uygulanmasına yetmemiş birçok eksiklikte yaşanmıştır. Bu süreçte sosyal güvenlikle yaşanan en kapsamlı çalışma 1965'de gerçekleşen Sosyal Sigortalar Kanunu olmuştur. Sosyal güvenliğin dağınık olarak düzenlendiği ülkemizde Sosyal Sigortalar Kanunu ile daha derli toplu bir bütüncül bir mevzuata ulaşılmıştır.

1976 yılında toplumca bilinen “65 yaş aylığı” en kapsamlı sosyal güvenlik harcaması olarak iyileştirmede yerini almıştır. 65 Yaşını doldurmuş kimsesiz, güçsüz ve muhtaç durumda olan Türk Vatandaşlarına aylık düzenli yardım aylığı bağlanmıştır. 1986 Yılında ise “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu(SYDTF)” oluşturulmuştur. 1992 Yılında ise “Yeşil Kart” sistemi uygulanmaya

başlanmıştır. Alanında son derece özgün olan bu uygulamalar değişik kapsam ve düzey ile toplumun ihtiyaç sahibi olan herkese farklı sosyal güvenlik araçları ile ulaşılmaya çalışılmıştır(Güvercin, 2004;90).

Literatür tarandığında sosyal güvenliğin hedefleri arasında ihtiyaç sahibi insanların geçiminde olabilecek en düşük seviyenin belirlenmesi, çalışanların geçimini sağlayacak asgari seviyenin belirlenmesi, toplumu oluşturan tüm bireylerin hayat şartlarının iyileştirilmesi, yoksulluk ve yoksunlukla mücadele, gelir dağılımında adaleti sağlama, toplumun tümüne sosyal koruma ve sosyal güvenlik sağlama bulunmaktadır. Burada sosyal güvenliğin esas amacı insanları kanunlar karşısında sahip olduğu hakları eşitlik içinde korumak, bireysel hak ve özgürlüklerle birlikte sosyal ve ekonomik hakları güçlendirme ve bu hakları daha uygulanabilir hale getirmektir(Aktan ve Özkıvrak, 2008: 39-45).

Sosyal güvenlik alanında en köklü değişimlerden biride 5502 Sayılı Kanun ile Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK), Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu(BAĞ-KUR) ve Emekli Sandığı kurumları Sosyal Sigortalar Kurumuna devredilmesi suretiyle birleştirilmesidir. Kendilerine münhasır bazı hizmetlerin aynı kurum adında devam etmek kaydı ile bu kurumlar Sosyal Güvenlik Kurumu(SGK)'na devredilmiştir. Bu değişiklikler tüm il teşkilatlanmalarını da etkilemiş, Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı adı ile bakanlık örgütlenmesi sağlanmıştır.

2.2.2 Sosyal Güvenliğı Oluşturan Sigorta Türleri

İnsanlığın varoluşundan bu güne daima tamamlanması gereken bir alan olan sosyal güvenlik zaman içinde çeşitli değişim ve dönüşümler geçirerek farklı sistemler oluşturmuştur. Bu sistemler kendi içinde ilkeler ile gelecek nesillere aktarılarak bugünlere kadar gelmiştir. Sosyal güvenlik düşüncesi eksikliklerin giderilmesi ya da hasarların önlenmesi aşmasında sosyal sigorta kavramıyla aksiyona dönüşmüştür. Bu haliyle sosyal sigorta için toplumu oluşturan tüm bireyleri kapsamaya çalışan sosyal güvenliğin bir alt dalı da denebilir.

Tüm toplumların daima geliştirmesi gereken bir alan olan sosyal güvenlik zamanla toplumlar üzeri bir alana taşınmıştır. Devlet düzeyinde ele alınan sosyal güvenlik modern hukuk devletlerinin güvencesinde daha etkin olarak

değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu durum devletlerin anayasalarında yer alarak ne kadar önemsendiğinin dikkate değer görüldüğünün de delili olmuştur.

Devletlerin güvencesinde olan sosyal güvenlik devlet teşkilatlanmasında sürekli bir değişimi getirmiştir. Devlet getirmek istediği çözümün daha verimli ve etkin olabilmesi adına toplumun farklı kesimlerine farklı kurumları ile hizmet vermeyi amaçlamıştır. Sosyal güvenlikte uygulanan sigorta türleri de çeşitlilik göstermektedir. Bu türler uzun dönemli ve kısa dönemli olmak üzere şu şekildedir;

2.2.2.1 Kısa Dönem Sigorta Türleri

Sosyal güvenlikte sigorta türlerini çalışanın çalışmaya başlar başlamaz doğabilecek kaza ve risklere karşı kendini ve bakmak zorunda olduğu yakınlarını korumak zorunda olan sigorta koludur(Işık Erol, 2019:7). Risk çalışma hayatının her aşamasında çalışanların başına gelebilir. Kısa vadede olabilecek riskler mesleki ve sosyal olmak üzere ikiye bölünebileceği gibi konunun önemine istinaden sosyal riskleri de kendi içinde de hastalık ve analık sigortası olarak ayrıca değerlendirmek gerekir.

2.2.2.1.1 Meslek Hastalığı ve İş Kazası Sigortası

Meslek Hastalığı 5510 sayılı kanuna göre çalışanın yaptığı iş esnasında ya da tekerrür eden bir sebeple işin yürütme şartlarından kaynaklanan sürekli ya da geçici olan fiziki ve ruhi hastalık ya da engellilik halini ifade eder(Erdoğan, 2013:174).

İş kazası ise çalışanın işverenin kontrolü altında olduğu sırada işvereni için yaptığı işten ya da iş yaparken başka bir neden ile ansızın başına bir olay gelmesi sonucu oluşan kazadır(Erdoğan, 2013:174).

5510 Sayılı Kanuna göre ise çalışanın işyerinde olduğu esnada, işverene çalıştığı iş nedeniyle ya da işverenin talimatıyla işyeri dışında kendi işi haricinde başka bir işi yaparken, bebeği için emzirme iznini kullanırken işyerinden ayrıldığı zamanlarda, işverence çalışanlara sağlanan araçlarla işe gelip giderken meydana gelen bir olay neticesinde aniden ya da sonradan oluşacak bedeni ya da ruhsal olarak engelli hale getiren durumlar iş kazası olarak tanımlanmaktadır(RG, 31.05.2006, S:26200).

Burada meslek hastalığının bir süreç dâhilinde oluşmakta ve iş kazasının ise aniden meydana gelmesi itibariyle birbirlerinden de ayrılmaktadırlar. Sigortalının çalıştığı işinden dolayı meslek hastalığına maruz kaldığının yâda iş kazasının Sosyal Sigortalar Kurumu Sağlık Kurulunca tespit edilmesi mecburidir.

Meslek hastalığı ve iş kazası sigortası, işçinin çalıştığı zaman aralığında oluşan risk ve kazalar karşısında hem sağlık hem de ekonomik olarak mağduru koruma altına alarak mağduriyetini gidermeye çalışan sigorta koludur. Meslek hastalığı ve iş kazası farklı riskler içerse de sosyal sigorta uygulamalarında beraber ele alınmakta ve yapılacak yardımlar için ortak düzenlemeler yapılmaktadır.

2.2.2.1.2 Hastalık Sigortası

Hastalanan ve bakımından sorumlu olduğu ailesinin tüm tedavilerini üstlenen çalışana çalışmadığı zamanlar için ekonomik yardımda bulunan sağlık yardımları veren sigorta türü hastalık sigortası olarak adlandırılır. Çalışanı nedeni ne olursa olsun çalışmasından alıkoyan dinlenmesini mecburi hale getiren meslek hastalığı ve iş kazası dışındaki çalışmaya engel olan tüm rahatsızlıklar hastalık olarak değerlendirilir (Alper ve Kılıkış, 2017: 229).

2.2.2.1.3 Analık Sigortası

Anne ve çocuk sağlığı için tedavi edici ve koruyucu sağlık harcamaları ve gelir kayıplarını gidermeyi ve giderlerinin yükselmesini önlemeyi hedefleyen sigorta koludur. Bu sigorta kolundaki amaç çalışana ekonomik güvence vermektir. 5510 Sayılı kanun sigorta kolunda analık sigortasını şöyle tarif eder; sigortalı olan kadının, sigortalı olarak çalışan erkeğin sigortalı olmayan eşinin, aylık düzenli geliri olan erkeğin sigortalı olmayan eşinin hamileliğinin başladığı zamandan itibaren doğumdan sonraki sekiz haftalık, çoklu hamilelik durumunda ise ilk on haftalık zamana kadar hamilelik ve analık durumuyla ilgili tüm rahatsızlık ve engellilik durumu analık olarak kabul edilir (Alper ve Kılıkış, 2017: 229).

2.2.2.2 Uzun Dönem Sigorta Türleri

Malullük, Yaşlılık ve Ölüm sigortaları ise genel olarak uzun dönemli sigorta kollarından sayılmaktadır.

2.2.2.2.1 Malullük Sigortası

Tıbbi olarak öngörülen sürede çalışanın bir daha iyileşemeyeceği nedeniyle bir daha çalışamayacağı durum olarak ifade edilebilir. Sosyal güvenlik çalışmayacak durumdaki sigortalının çalışmadığından kaynaklanan gelir kaybını telafi eder. Sağlık durumundaki tedavi edici ve iyileştirici sağlık hizmetlerini sağlar. Fizyolojik ya da ruhsal eksikliklerini ikmal etmeye çalışır(Alper ve Kılıkış, 2017: 241). Kesinleşen bir süre sonunda malulen çalışmayan kişiye sağlanan en büyük hak ise malullük aylığının bağlanmasıdır.

2.2.2.2.2 Yaşlılık Sigortası

İnsanın hayatının son döneminde çalışma gücü büyük oranda azalır ya da tamamen ortadan kalkar. Bu durum gelirin azalmasına ya da tamamen yok olmasına neden olan bir durumdur. Gelirin azalması ve özellikle sağlık harcamalarından dolayı meydana gelen gider artışına neden olan sosyal güvenlik riski yaşlılık olarak belirtilir. Bu durumdaki kişilere yaşamını temin etmek maksatlı yaşlılık aylığı bağlanarak sosyal güvenlik garantisi sağlanır. Bağlanan aylığın şartları en zor olan yaşlılık sigortası uzun süreli sigortalı olmayı ve prim ödemeyi zorunlu tutar. Sigortalıya sağlanan hakların en önemlileri yaşlılık aylığı sağlanması ve toptan ödemenin yapılmasıdır. Ancak bu durumda yapılan toptan ödeme halinin istisnai bir durum olduğu da belirtilmelidir(Erol, 2011: 40).

Yaşlılık aylığı sağlanmasının özünde çalışanın çalışma hayatı boyunca ödediği primlerle ortaya çıkan fonların getirisinden faydalanmasına hak kazanması, çalışmak zorunda olmaması, çalışma hayatı boyunca sarf ettiği işgücünün karşılığının tazmin edilmesi yada tüm bu geçmiş çalışmalarının ödüllendirilmesi ve yaşlılığın gelecekte herkesin karşı karşıya kalabileceği risk olarak görmesidir(Camkurt, 2014: 77).

2.2.2.2.3 Ölüm Sigortası

Ölüm sigortası uzun vadeli sigorta türlerinden biridir. Sigortalının ölümü ile geride kalanların geride kalan hak sahiplerinin mağdur olmalarının önlenmesi ölüm sigortasının amacıdır. Diğer sigorta kollarından farklı olarak ölüm sigortası sigortalıyı değil ölen sigortalının yakınlarının sosyal güvenliğini sağlayan sigorta koludur.

Ölüm sigortası ile sigortalının yakınlarına ölüm aylığı bağlanması, yakınlarla toplu ödeme yapılması, vefat eden sigortalı yakını kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmesi ve cenaze ödeneği verilmesi bu sigorta kolu ile sağlanan haklardandır(Yorulmaz, 2010: 289).

2.2.3 Sosyal Güvenliği Tamamlayan Kurumlar

Sosyal güvenliğin hangi araçla sağlanırsa sağlansın asıl amacı bireyin hayat standardında insani refah seviyesinin yakalanması ve toplum refah seviyesinin yükseltilmesidir. Öncelik daima bireylerdir ki bireyler aracılığıyla toplumdur. Sosyal güvenlik ihtiyaç olarak insanın en temel eksikliğidir. Burada sosyal güvenliğini sağlayan kurumlar insanlar bir hasara uğradığında zararlı kısmın tamamını değil bir kısmını karşılama yoluna giderler. Amaç uğranılan zararın yaralarını sarmak ve onarmaktır. Zararın ortadan tamamen kaldırılması değildir. Sosyal güvenlik sistemleri kişiyi bulunduğu toplumda ne ihtiyaç sahibi halinde tutmak ister ne de ait olduğu toplum standardının üzerine çıkmasını arzular. Amaç zararın belirli seviyede telafisidir. Burada aynı zamanda zarara uğramayan kişilerden alınan primlerle zarara uğrayanların zararı karşılanırken gelirin yeniden dağıtılması fonksiyonu da işletilmiş olur.

Tehlikeye maruz kalan çalışanların işinin aksaması üzerine gelirinin azalması ile hayat standardının düşmesi halinde sosyal güvenlik sistemleri devreye girer ve zararın tazminine çalışılır. Burada tam sağlanamayan zararın telafisi üzerine refah seviyesini daha da yükseltmek için başvuru ve önlem olarak alınan bütün sosyal güvenlik tedbirleri tamamlayıcı sosyal güvenlik müesseselerini oluşturur. Tamamlayıcı sosyal güvenlik kurumlarının en önemli hedefi daha önceden sahip olunan yaşam standardının korunması ve devamlılığının sağlanmasıdır.

Çalışanların kapsamında olduğu sosyal sigortanın yanında yaşlandığında yaşlılık aylığı yanında daha yüksek bir gelire sahip olmak adına şimdiden yaptığı tüm tasarruflar tamamlayıcı sosyal güvenlik müessesesi olarak belirtilebilir. Yapılan tasarruflar nakdi olduğu gibi aynı de olabilir. Nakdi birikimini vadeli mevduat hesabında tutma ile bir menkul alıp kira geliri sağlanması aynı anlamda değerlendirilir.

Bireysel tasarruflar gelecek yaşam için olacağı gibi kurumsal tedbirlerde tamamlayıcı sosyal güvenlik tedbiri olarak uygulanabilir. Örnek vermek gerekirse Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK) adı altında personellerine gelecekte daha iyi bir hayat vadetmektedir. Kurumsal olarak çalışan tüm kurumların sosyal sigortaya ilave olarak bir sendika, vakıf veya birlik gibi kuruluşları mevcuttur. 2000 Yılında kamu sermayeli bankaların anonim şirket (A.Ş.) yapılarak özzerleştirilmesinden sonra Ziraat Bankası ve Halk Bankası personelleri için T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve T. Halk Bankası A.Ş. Mensupları Emekli ve Yardım Sandığı (TZHEMSAN) kurulmuş ve personellerin iş hayatı sonrası için birikim toplamaya başlamıştır. Bu tarzda Türkiye'de 200 den fazla tamamlayıcı sosyal güvenlik kurumlarının varlığından söz edilmektedir.

Sosyal güvenliği tamamlayan kurumların içinde en gelişmiş ise özel sigortalardır. Özel sigortalının bireylere sunmuş olduğu kaza, hayat, ölüm, bireysel emeklilik ve sağlık sigortaları hizmetleri tamamlayıcı müesseselere örnektir. Gelişmiş ülkelerde çok daha etkin olan özel sigortalılar gelir seviyesine, tasarruf alışkanlıklarına ve tehlike bilinci gibi etkenler bakımından bazı ülkelerde henüz gelişmemiştir.

Türkiye'de 2003 yılında fiili olarak uygulanmaya başlayan Bireysel Emeklilik Sistemi(BES) tamamlayıcı bir sosyal güvenlik sistemi olduğu gibi aynı zamanda ülke ekonomisi için de önemli bir tasarruf sistemidir.

Sosyal güvenlik sistemi içinde bulunanlar için ayrıca aile içindeki yardımlaşma, komşu ve akrabalığa bağlı yardımlaşma, dini ve sosyal yardımlaşmanın tamamı geleneksel olarak tüm bireylere fayda sağlayan tüm birimler tamamlayıcı sosyal güvenlik müesseseleridir. Burada önemli olan toplumu oluşturan bireylere daha yüksek hayat standardı sağlamak ve bunun devamlılığını temin etmektir.

Sosyal güvenliği tamamlayan müesseselerin aktif olarak bireylere yapacakları yardım ve faydalar sosyal güvenlik kurumlarına olan talebi azaltacak baskıları üzerinden alacaktır. Ülkemizde henüz sosyal güvenlik gelişmediği için ağırlığı sosyal güvenlik kurumunun üzerinde olmakla birlikte daha çok dini ve sosyal yardımlar etkindir.

2.2.4 Sosyal Güvenlik Sisteminin Finansman Türleri

Sosyal güvenlikde dayanışma ilkesi gereği bir bütün olarak ya da sigorta kolları itibariyle nasıl finanse edileceği ve bu aşamada hangi yöntemin kullanılabiliceği önemli bir soru işareti oluşturmaktadır. Sigorta kolunun özelliği, ülkenin sosyal güvenlik yapısı, ülkenin ekonomik sosyal ve siyasi durumu ve ülkenin yurttaşlarının devletin sosyal güvenlik sisteminden beklentileri gibi birçok faktör sosyal sigortaların finansman yönteminin seçiminde etkilidir.

Sosyal sigortaların finansman yönteminin seçimi ne kadar zorlu ise uygulaması da bir o kadar zorludur. Zira sigorta kollarının çeşitliliği toplumun sosyal güvenliğe olan ihtiyacının şiddeti en iyi tercihin bile yetersiz görünmesine neden olmaktadır.

Teknik işleyiş özellikleri bakımından gelişmekte olan ülkelerin sosyal güvenlik sistemini oluşturmaları ve en yüksek verimlilik olarak istikrar sağlamaları oldukça güçtür. Çünkü bir gelir kaynağının geri dönüşü olmayacak şekilde yönetimi söz konusudur. Gelişmekte olan ülkelerde ise en önemli sorun kaynak dağıtımındaki usullerin sağlıklı işleyebilmesidir. Gelişmek ve büyümek için yatırım yapması gereken bir ülkenin kaynak temin etmesi, temin edilen kaynağı başka alanlara değil de karşılığında ülkeye bir getiri sağlamayan sosyal güvenlik harcamalarına sarf etmesi oldukça güç bir durumdur. Burada ülke ekonomisinin durumu çok önemlidir. Ülkedeki kayıtlı ekonominin büyüklüğü, güçlü gelir kalemleri, güvenilir bilgi verileri ve tüm bu bileşenleri doğru ve verimli yönetecek uzmanlaşmış emeğe şiddetle ihtiyaç olacaktır.

2.2.4.1 Fon Biriktirme Yöntemi

Fon biriktirme yöntemi ile her yaş grubunun kendine ait sosyal güvenlik birikimlerini kendisinin temin etmesi durumudur. Çalışanların çalıştığı dönemde

ödediği primlerle çalışmadıkları ve bakıma muhtaç oldukları dönemlerde kendi sosyal güvenlik teminatını sağlamaları hali de denilebilir.

Fon biriktirme yöntemi, birikim yöntemi ya da kapitalizasyon yöntemi olarak da bilinir. Bu yöntemde önemli olan sosyal güvenlik sisteminin ya da bir sigorta kolunun uzun dönemde elde ettiği gelirlerle uzun dönemde harcanacak giderlerin yapılması önemlidir. Bu yöntem malullük, yaşlılık ve ölüm gibi uzun dönemli sigorta kolları için tercih edilmektedir. Burada işsizlik sigortası gibi bir sigorta kolu için ise kesinlikle uygulanması verimli olan bir finansman yöntemidir.

Fon biriktirme yöntemi uygulama olarak ferdi ya da kolektif olarak da uygulanabilir. Çalışanlar kendi adına açılan hesaplara primlerini ödeyip gelecekte de gelirlerini bu hesaplarda biriken tutardan temin ediyorlarsa ferdi olarak fon yönetimi söz konusudur denilebilir. Burada herkesin şahsi olarak özel durumu göz önünde bulundurularak yapılan bir fon yöntemi olduğundan gelir gider dengesinin oluşması hedeflenir. Bu yöntemde sosyal dayanışma söz konusu değildir. Yaşlılık sigortası için ise tercih edilen bir durumdur.

Aynı kapsamda olan herkesin ödediği primlerden oluşan, fonu oluşturan kişilerin bireysel durumları dikkate alınmamakla birlikte riske maruz kalanların hasarlarının ödendiği fondur. Bu fon kolektif fon olarak da nitelendirilebilir. Burada uygulanan toplu fon yöntemi sosyal dayanışmaya daha uygundur. Toplanan gelirin yeniden dağıtımını sağlama daha önemli bir gücü de oluşturmaktadır.

2.2.4.2 Dağıtım Yöntemi

Sosyal dayanışmanın en yüksek seviyede olduğu nesiller arasında birbirini fonlama hali mevcuttur. Bugün çalışan nesil ödediği primlerle daha önce çalışmış ve şu an geçimini sağlayamayan kişilerin aldığı aylığı ve sosyal güvenlik giderlerini karşılamaktadır. Bu haliyle dağıtım yöntemi kendi içinde dinamik bir yöntemdir. Yılı yılına finansman yöntemi de denilir. Bir yıl içinde elde edilen gelirleriyle aynı yıl içindeki sosyal güvenlik içindeki sigorta ve yönetim giderlerinin karşılanmasını hedefleyen bir yöntemdir. Sosyal sigorta harcamalarının dalgalanma göstermediği değişikliklerin çok az düzeyde olduğu ya da hiç olmadığı gelirlerin de giderlerinde

istikrarlı olduğu kısa vadeli sigorta türleri için daha uygundur. Hastalık, analık, iş kazaları ve meslek hastalıklarının finansmanı genellikle dağıtım yöntemi ile yapılır.

Burada en önemli sorun olarak bir yıllık gelirlerin aynı yıldaki giderlerle tam olarak uyuşmamasıdır. Zira sigorta kolundaki gelir kaynakları önceden öngörülemeyen azalmalar yaşanabilir. Ya da yıllık giderlerde ani yükselmeler yaşanabilir. Örneğin ülkede doğal afetler yaşanabilir. Ekonomik gidişattan kaynaklı ya da dış kaynaklı olarak işsizlik oranları artabilir ki bu durum ödenmesi gereken primleri azaltacağı gibi işsizlik ödeneğini de artıracaktır. Ücretler silsilesindeki değişimler de gelir gider dengesini dalgalandıracaktır. Benzer gelişmeler dağıtım yöntemini uygulayan ülkelerin sosyal güvenlik açıklarına neden olacak ve sistemin sorgulanmasına neden olacaktır.

2.3 Sigortacılık Kavramı

Oluşması mümkün olan bir hasarın alanında uzmanlaşmış yetkili bir kuruma belirlenen bir değer karşılında devredilmesi ya da transfer edilmesi sigortacılık olarak tanımlanmaktadır(Çipil, 2011:17). Sigorta kelimesi günlük hayatımızda da çok farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Evlerin en önemli aracı olan elektrik kesilmelerine karşı sigortalar mı attı denilir. İşe yeni başlayan kişiye sigortanı yaptırdın mı denilir. Her yıl insanlar kullandığı araç için sigorta yaptırırlar. Sigorta her kullanımında bir güvence anlamını oluşturmaktadır.

İleride gerçekleşme ihtimali bulunan tehlikeli bir durumdan oluşacak zararın öncesinden yapılan ödemeler ile güvence altına alınarak meydana getirilen organizasyona sigorta denilebilir(Güvel, 2012;24). Burada aynı risk etrafında bulunan taraflar ancak sigorta organizasyonu ile bir araya gelmektedir. Aynı zamanda sigortayı oluşturan taraflar arasındaki hukuki bir durumdur.

Sigortacılık bir risk paylaşma işlemidir. Bireysel olarak insanlar sigortalarını sigorta şirketlerine yaptırırlar yani riski devretmiş olurlar. Bunun gibi farklı konularda birçok riski devralmış olan sigorta şirketleri bir risk havuzu oluştururlar risk havuzu aynı zamanda risk devirlerinden prim havuzunu da oluşturur. Toplu hale gelen risklerin yönetilmesi daha kolaylaşacak pratik ve ucuz hale gelecektir. Burada sigorta

şirketleri bir risk toptancısına da benzetilebilir. Oluşacak hasar prim havuzundan karşılanacaktır. Riskin gerçekleşme ihtimali yükseldikçe bu primlere yansımakta olup şirketler risk prim dengesini sağlamaktadır. Böylelikle piyasada riskin paylaşılması ya da devredilmesi suretiyle bir güvence sistemi kurulmaktadır.

Bireylerin sigortaya olan ihtiyacının şiddeti risk üstlenme seviyesine, içinde bulunduğu ekonomik şartlara ve daha pek çok değişkene göre değişkenlik göstermektedir.

Önemli olan bir husus ise sigortacılık, sadece elinde risk unsuru bulunduran varlığı olan bireylerden ziyade toplum ve ülke için de önemli bir sistemi oluşturmaktadır. Bir hasarın yaratacağı ekonomik değer kaybı karşısında kayıpların telafisi konusunda sigortacılık önemlidir. Kayıp yaşama riskini sigorta sözleşmesi ile sigortacıya devreden sigortalıların risklere karşı güven duyması sigortacılık açısından önemlidir. Maddi kayıpların telafisi açısından varlık sahibinin, riski sigortacıya devrederken sigortacının riski devralmak üzere bazı güvenlik şartları ve alınmasını şart koştuğu tedbirlerin güvenlik önlemlerini artırması yönüyle de önemlidir. Sigortacılık sektörünün riski devralarak oluşturduğu prim havuzunun aynı zamanda ülke yatırımları için kullanılabilen bir kaynağa dönüşmesi itibariyle de önemlidir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yeni girişimcilerin risklerinin güvenceye alınması açısından da sigortacılık itici bir güç oluşturmaktadır. Sigortacılık sektöründe prim havuzu oluşturmayı başaran şirketler oluşan bu kaynak ile sosyal sorumluluk projelerinin finansmanında, eğitim ve bağış gibi faaliyetlerle mevcut oldukları toplumun sosyal olarak zenginleşmesine katkı sunarlar. Sigortacılık sektörünün gelişmesi ile büyüyen fon hacmi ve işlem adetleri ile birlikte kamuya sağlanan vergi, resim, harç gibi gelirler yanında sektör aynı zamanda büyümesine paralel olarak ciddi bir çalışan istihdamı da sağlar(Çipil, 2011;20).

2.4 Sigortacılıkla İlgili Temel Unsurlar

2.4.1 Sigortacı

Sigorta şirketi olarak da ifade edilmektedir. Mevcut olan değere tabi bir varlıkta oluşabilecek riskleri sigorta sözleşmesi ile bir prim karşılığında bünyesine

alan ve tazminat ödemeyi kabul eden tüzel kişidir. Türkiye’de kanunen anonim şirket ya da kooperatif olarak faaliyet gösterebilmektedir.

2.4.2 Sigortalı

Sigorta sözleşmesi ile riski devrederek güvence sahibi olan ve kendisine hasarın gerçekleşmesi durumunda teminat ödenmesi taahhüt edilen taraftır. Bu bazen bir birey olabileceği gibi tüzel bir kişide olabilir. Ancak sigorta ettiren ile sigortalı her zaman aynı kişi olmayabilir. Örneğin zorunlu olarak her çalışanın dâhil olduğu sosyal güvenlik sisteminde çalışanın primini ödeyen işveren sigorta ettiren konumundadır. Çalışan ise sigortalı olup doğmuş ve doğacak tazminatları almaya hak sahibidir.

2.4.3 Sigorta Ettiren

Sigorta ettirenin bulunduğu sözleşmelerde sigorta ettiren sözleşmenin kurucu tarafı olmaktadır. Ailesi için sağlık sigortası ödeyen kişi sigorta ettiren olarak sözleşmeye dâhil olurken eşi sigortalı olmaktadır. Burada lehdar olarak da tanımlanan kişi sigorta sözleşmesinde doğacak tazminatında sahibi olacak kişidir. Sigorta ettirenin sadece prim ödeme yükümlülüğü bulunmakta olup sözleşmenin devamında ise lehdar muhatap alınmaktadır.

2.4.4 Sigorta Poliçesi

Sigortayı yapan ile yaptıran arasındaki anlaşma metnidir. Poliçe ve sigorta sözleşmesi genelde eşanlamlı gibi kullanılsa da teorik olarak arada farklar bulunmaktadır. Poliçede tarafların hak ve borçları, sigorta bedeli, sigorta primi, primin ödenme zamanı ve ödenme yeri, sigortanın konusu ve kapsamı, poliçenin süresi gibi bilgiler bulunur. Sigorta poliçesi sigorta şirketi tarafından hazırlanır ve sigorta ettiren tarafından imzalanarak geçerlilik kazanır.

2.4.5 Sigorta Primi

Sigorta yapan şirketin verdiği teminat karşılığında sigorta ettiren tarafından ödenen parasal değerdir. Sigorta poliçesinde tüm şartlar yerine gelmiş olsa bile primin ödenmemiş olması poliçeyi geçersiz duruma düşürür. Söz konusu güvence verilen riskin büyüklüğüne göre sigorta primi de artar yada azalır.

2.4.6 Sigorta Bedeli

Teminat kapsamına alınan riskin karşılığında hasar oluştuğu takdirde sigorta şirketinin ödemeyi taahhüt ettiği bedeldir. Bu genelde riskle karşı karşıya olan varlığın tam bedelini oluşturur. Örneğin 100.000-TL değeri olan bir aracın içinde ekstra donanımı varsa bu bedel talebe istinaden yükseltilir. Bu yükseltme işlemi sırasında sigorta primi de yükselecektir.

2.4.7 Lehdar

Sigorta işleminden faydalanan kişidir. Bazı durumlarda sigorta ettiren kişi farklıysa da hasar tazminatı daima lehdara ödenir.

Sigorta poliçesinde sigorta şirketinin karşısında sigorta ettiren kişi farklı ise sözleşmede sigorta ettiren ve lehdar diye iki taraf olur. Ancak sigorta primini ödeyen ve hak sahibi kişi aynı kişi ise sigortalı diye tek kişiden bahsedilir. Burada sigortalı kişi hem sigorta ettiren hem de lehdardır.

2.5 Sigortacılığın Tarihsel Gelişimi

2.5.1 Türkiye’de Sigortacılık

Osmanlı İmparatorluğu’nun kendi içinde yaşadığı siyasi ve ekonomik sorunlar nedeniyle Cumhuriyet döneminden önce sigortacılık sektörü gelişme imkânı bulamamıştır. 1870’li yıllarda yaşanan büyük yangınlar ve doğal afet nedeniyle yaşanan büyük hasarlar neticesinde sigortacılıkla ilgili ilk kanuni düzenleme yapılmıştır. Yerli sermaye olmadığından yabancı yatırımcıların sigorta acentesi açması suretiyle sigortacılık sektörü İstanbul’da faaliyete geçmiştir. Yerli halkın sermaye yetersizliği ve dini olarak sakıncalı bulmasından bu sektöre bir yatırım isteği oluşmamıştır. Ancak ülkede henüz bilinmeyen bir sektör olmasına rağmen yurtdışında faaliyet gösteren birçok sigorta şirketi İstanbul merkezli olarak faaliyete başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminde İstanbul’da çıkan büyük yangınların etkisi ile sigortacılık sektörü olarak ne kadar değerli olduğu anlaşılmaya başlanmıştır(Güvel, 2012;34).

İlk kez 1893 yılında Düyun-u Umumiye idaresindeki sermaye sahipleri tarafından Osmanlı Umum Sigorta Şirketi kurulmuştur. Yabancı şirketlerin sermaye yapılarının gücü nedeniyle uzun süre sektörde tekel oluşmuş olup yerli girişimler gelişmemiştir. Yabancı şirketlere tescil ve teminat düzenlemesi ise ilk kez 1914 yılında yapılmıştır. Böylelikle yabancı ortaklıklarla sektör güçlenmeye başlamış yerli yatırımcılarda hareket alanlarını genişletmişlerdir. Aynı dönemlerde Birinci Dünya Savaşının çıkmasıyla dünyada genel bir durgunluk ve sermaye kaçıışı başlamış Osmanlı İmparatorluğu' da bundan nasibini almıştır.

Cumhuriyetin ilanı ile beraber ilk kez yerli sigorta şirketleri kurulmaya başlamıştır. İtalyan ortaklı Şark Sigorta kurulan ilk sigorta şirkettir. Atatürk'ün emri ve yönlendirmesi ile Fransız ortaklı Milli Sigorta Şirketi, 1925 yılında İtimad-ı Milli Sigorta Şirketi, Anadolu Sigorta T.A.Ş, 1929 yılında Milli Reasürans T.A.Ş. 1935 yılında Güven Sigorta ve 1936 yılında ise Ankara Sigorta kurulmuştur. 1942 Yılında ise ilk kez özel ve sermayesinin tümü Türklere ait olan Doğan Sigorta kurulmuştur.

Gelişen dünya ile birlikte her geçen gün sigortacılık sektörü gelişmiş ve büyümüştür. Büyüme hacmi artan sektörün sürekli olarak daha ayrıntılı olarak yasa ve mevzuatla açıklanmış ve sınırlandırılmıştır. 14.06.2007 Tarihli 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu ve buna dayanan yönetmelikler ile sigortacılık sektörü yasal ve sağlam bir zemine oturtularak gelişmesine devam edebilmesi için hukuki bir çerçeve çizilmiştir.

Serbest piyasada rekabetçi bir sektör yapısının oluşması amaçlanmış olup sağlam ekonomik yapıları olan şirketlerin kurulması ve büyümesi için zemin hazırlanmıştır. 5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu ile çerçeve düzenleme yapılmış devamında birçok ikincil düzenlemelerle sektörde yaşanacak anlaşmazlıklar için çözüm yolları gösterilmiştir(Güvel, 2012;38).

Sigortacılık sektörü dinamik bir sektör olduğundan sürekli bir gelişim içerisinde olmuştur. Ancak bulunulan coğrafyada sürekli savaşların olması sermayenin farklı amaçlarla harcanmasına neden olmuş ve sigortacılık sektörü de bu durumdan nasibini alarak yavaş bir gelişim sağlamıştır.

Türkiye’de sigortacılık alanında halen faaliyette olan şirket sayıları Tablo 1’de verilmiştir. Görüleceği üzere farklı alanlarda birçok şirket sigortacılık faaliyeti yürütmekte olup risklere güvence vermenin yanında fon toplamada da sektörü fonlamaktadırlar.

Tablo 1; Türkiye’de Faaliyet Gösteren Sigorta Şirketleri Sayıları Gelişimi

	31.12.2016	17.01.2022
Hayat Dışı	37	42
Hayat / Emeklilik	22	21
Reasürans	2	4
Toplam	61	67

Kaynak: <https://www.tsb.org.tr/tr/uye-sirketler>(Erişim Tarihi;16.03.2022).

2.5.2 Dünyada Sigortacılık

Sigortacılığın başlangıcı ilk kez M.Ö. 4500’lü yıllarda Mısır’da rastlanmıştır. Bazı esnaf gruplarının kendi aralarında dayanışma için bir sandık oluşturduğu ve içlerinden vefat edenlerin aile ve yakınlarına ekonomik olarak destek olduğu görülmüştür(Özbolat, 2017;34). Babil’de ticaret yapan kervan tüccarlarına sermaye sahipleri tarafından bir miktar para ödünç verilmekte ve eğer kervan soygun ya da yağmalama yaşarsa bu para silinmektedir. Bunun yanında eğer kervan bir sorun ile karşılaşmaz ise aldığı ödünç paranın üzerine bir miktar daha para almaktadır. Aldığı bu paralar aldığı risk karşılığında sayılmaktadır.

Adaletin herkese eşit olarak uygulanmasını, insanların huzur ve refahını sağlamayı amaçlayan Hammurabi Kanunları devleti hukuki bir sistemle donatmayı öncelikleri arasına almıştır. Ticaret yapan nakliyeciler arasında zararların karşılanması için sözleşmelerin yapılmasını öngörmektedir. Bir kervanın nakliye esnasında zarar görmesi üzerine oluşan zararın diğer nakliyecilere dağıtılması yani zararın tazmin edilerek telafi edilmesi gibi önlemler uygulanmaktadır.

M.Ö. 600’lü yıllarda Atina’da aynı meslek mensupları arasında oluşturulan birlikler yoluyla üyelerden alınan aidat ve ödemelerle, birlik üyelerine ödemeler yapılmış, risklerin ve oluşan hasarların telafisi yoluna gidilmiştir.

1200'lü yıllarda deniz ticareti ile ön plana çıkan Giritliler, Yunanlılar, Romalılar ve Venedikliler oluşacak hasarın ya da riskin telafisi adına çözümler aramışlardır. Güvenli gemi yapımı ile oluşması muhtemel risklere karşı geminin taşıdığı yük yanında bir miktar para verilmiş, yük güvenle ulaştığında bir miktar daha ilave edilmiştir. Bazen de direk taşınan yükten bir miktar prim kesilmiştir. Toplanan bu primler korsan yağmalamaları, taşınan malın bozulması ya da oluşan herhangi bir hasar telafi edilmiştir.

Sigortacılıkta ilk poliçe İtalya'da kesilmiş yazılı ve katlanmış belge anlamına gelen "Polizza" adı ile adlandırılmıştır. İlk deniz sigortaları ise İtalya, Lombardiya ve Venedik'te yapılmıştır. 1347 yılında ilk sigorta poliçesi İtalya'da hazırlanmıştır. İlk sigorta şirketi ise 1424 yılında İtalya'da bir deniz bölgesi olan Cenova şehrinde kurulmuştur(Güvel, 2012;34).

Sigortacılıkta en önemli ve yapıldığı zamana göre en ayrıntılı kanun ise 1435 yılında yapılan Barcelona Kararnamesidir. Hangi şartlarda akitlerin düzenleneceği, geminin ne kadar yük taşıyabileceği, taşınan yükün ne kadarının sigorta kapsamında olduğu, primleri, tahsilat yöntemleri ve yapılan akdi geçersiz hale getiren durumlar gibi birçok yeniliği içirişinde barındırmıştır. Bu kararname geminin taşıyacağı yükü içerirken zamanla yeni düzenleme ve güncellemeler ile yük sigortası beraberinde gemi çalışanlarının hayat sigortasını da kapsam içine almıştır.

Dünya'da sigortacılığın gelişiminden bahsederken başka hiçbir yerde eşi benzeri bulunmayan Londra'daki Lloyd's sigorta oluşumundan bahsedilmediğinde konu eksik kalacaktır. Edward Lloyd Tüccarlar ve gemi sahiplerinin aralarında yapılan anlaşmaların kendi kahvehanesinde yapılması için özel şartlar sunuyordu. Burası deniz ticareti yapanların ve yapılan ticaretin teminatlarının olgunlaştığı özel bir yer haline gelmişti. 1668 Yılında açılan bu işletme İngiltere'de o kadar bilinir hale geldi ki sigorta şirketi olmaktan ziyade sigorta teminatı veren kişilerin bir araya geldiği bir birlik haline geldi. Lloyd's 1871 Yılında İngiltere Parlamentosu tarafından çıkarılan kanun ile deniz sigortaları alanında bir birlik olarak tanınmıştır. İngiltere'de nakliye sigortalarına ait tüm düzenleme ve kuralları İngiliz sigortacıları tarafından hazırlanmaktadır. Halen gemi sigortacılığında bir istihbarat ve bilgi merkezi gibi çalışan Lloyd hiçbir sigorta işlemi yapmamaktadır(Eser, 2019;127).

17. Yüzyıl sonraları dünyada sigortacılık alanında İngiltere lider konuma yükselmiştir. Dünya deniz ticaretinin de merkezi konumuna gelen İngiltere’de deniz sigortacılığı sektörün lokomotifi olmuştur. Bu süreye kadar sigorta işini tüccarlar yaparken bir süre sonra tüccarların yerini sigorta şirketleri almaya başlamıştır. Londra’da yaşanan büyük yangınla çok sayıda ev ve kilise yok olmuş İngiltere’de ticaretin merkezi olan şehirde büyük zarar oluşmuştur. Bu durum uzmanlık alanı sadece yangınlar olan sigorta şirketlerinin kurulmasına sebep olmuş sigortacılık alanı genişlemeye ve büyümeye devam etmiştir. Böylelikle günümüze kadar gelen sigorta şirketlerinin temelleri 17.yüzyıldan sonra atılmaya başlamıştır(Taş, 2015;133).

Hayat sigortasında ise İtalyan doktor Lorenzo Tonti’nin (1630-1695) Tontines Sistemi de denilen, aslında daha çok bir şans oyununa benzeyen uygulaması ilk kaynağı oluşturmaktadır(Özbolet, 2017;39). Bir araya gelen birçok kişinin taksit taksit ödedikleri paranın önceden belirlenen bir süre sonunda hayatta kalanlara dağıtıldığı bir sistemdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Toplumsal refahı sağlamakla görevli olan devletin en güçlü araçlarından biri de sosyal güvenlik kurumudur. Sosyal güvenlik kurumlarının finansmanı, finansman açıklarının nedenleri ve bu nedenlerin oluşturduğu etkiler temelli sorunlar her zaman araştırmaya konu olmuştur. Finansman açığı yüksek ve gelişmekte olan ülkeler için demografik göstergelerdeki değişimler, sağlık ve tedavi giderlerindeki sürekli artış, sosyal güvenlik sistemini besleyen fonların yetersizliği, sürdürülebilir bir sistemin kurulamaması gibi sorunlar sosyal güvenliğin ana sorunları olarak ortaya çıkmıştır(İnan, 2019;16). Bu tür yapısal sorunlar toplam nüfus içinde çalışan nüfusun azalması, sağlık bütçelerindeki payların giderek artması ciddi bir baskı unsuruna dönüşerek kamu finansman açıklarının belirleyicisi durumuna gelmiştir.

Bu gibi sorunların telafisi adına ortaya çıkan bireysel emeklilik sistemi, toplumu oluşturan bireylerin geleceklerini de düşünerek tasarruflarını artırması ve emeklilikten sonrası için ilave bir gelir hazırlamak amacıyla oluşturulmuştur. Bireysel Emeklilik Sistemi prime dayanan bir uygulama ile yönetimini özel şirketlerin üstlendiği bir organizasyondur. Ülkelerin sosyal ve ekonomik yapılarına göre bazen zorunlu bazen de gönüllülük esasına dayalı olarak çalışmaktadır.

3.1 Bireysel Emeklilik Sisteminde Kavramsal Çerçeve

4632 Sayılı kanun Bireysel Emeklilik Sisteminin kapsamını belirtmiştir. Şöyle ki; Sektörde faaliyet gösteren emeklilik şirketlerinin kuruluş, yönetim, denetim ve çalışma düzenine, bireylerin sisteme katılma, sistemden ayrılma ve emeklilik koşullarına, primlerden oluşan fonların kurulması, toplanması ve fonların değerlendirilmesine dair koşulları ve aracılık hizmetleri gibi tüm faaliyetlerin ve diğer hususlara ilişkin esas ve usulleri düzenlemektedir. 4632 Sayılı kanunda yer almayan durumlarda ise sigortacılık ve sermaye piyasası mevzuatının ilgili hükümleri uygulanacaktır(4632 sayılı kanun md.1).

Bireysel Emeklilik sistemi özel bir emeklilik sistemidir. 2011 Yılında Emeklilik Gözetim Merkezi(EGM) tarafından yapılan tanımlamada “kişilerin yaptığı

tasarruf ve yatırım sistemi ile ikinci bir emeklilik geliri bireylerin yaşlılıkta refah seviyelerinin yükselmesine, uzun vadeli yatırımlar içinde bir kaynak oluşturarak yeni iş imkânları ve istihdam olanakları oluşturmaya, ülkedeki sosyal güvenlik kapsamının artarak devletin üzerindeki sosyal güvenlik yükünün azaltılmasına, sermaye piyasasının uzun vadeli fonlarının artmasına, mali sektörün daha sağlıklı işlemesine, düzenli büyüme ve enflasyonla mücadeleye katkı sağlamasına, piyasada güçlenen sermaye yapısı ile dalgalanmaların ve spekülasyonların azalmasına, sermaye piyasalarının güçlenerek derinleşmesine imkân sağlayan bir emeklilik sistemidir(Rakıcı ve Ela, 2016;94).

Toplumu oluşturan bireylerin çalışma hayatları boyunca yaptıkları birikimleri uzun vadeli yatırımlara yönlendirerek emeklilik dönemi için mevcut refah seviyesinin korunması ya da artırılmasını sağlayacak bir gelir elde etme sistemidir. Kişiler hayatlarının ilerleyen zamanları için olabilecek zorluklar karşısında bir ihtiyatlık gereği ve çoğu kişinin mevcut sosyal güvenliğe ek olarak birikim sağladığı sistemdir.

Bireysel Emeklilik Sistemi kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olmakla beraber kamunun denetiminde ve gözetimindedir. Özel emeklilik şirketleri tarafından kişilerin geleceğe yönelik birikimlerini yatırıma yönlendirilerek emeklilik dönemleri için ilave bir gelir sağlanması ve refah seviyesinin yükseltilmesi amaçlanmaktadır. Bu birikimler aynı zamanda ekonomiye de kaynak oluşturarak istihdamın yükseltilmesi ve ekonomik kalkınmaya destek sağlanmasını hedeflemektedir. Tamamen gönüllülük esasına göre çalışmakta olan bu sisteme bireysel emeklilik sistemi denir(Topalhan, 2010;169).

Zorunlu olan devletin sosyal güvenlik sistemine ek olarak katılımcıların çalışma hayatının gelir elde ettiği dönemlerinde belirli bir düzen içinde birikim sağlayarak elde ettiği gelir seviyesini çalışmayacağı emeklilik dönemlerinde de korumayı hedeflemesi ile oluşan sistemdir. Asıl hedeflenen gelir seviyesine paralel olarak refah seviyesinin korunmasıdır(İTO, 2007;54).

Faaliyet ruhsatı alarak yetkilendirilen emeklilik şirketleri tarafından gönüllülük esasıyla Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak özel emeklilik ürünlerinin satışı yoluyla bireylerden katılım paylarının toplandığı ve toplanan bu

payların uzun vadeli olarak değerlendirildiği sistemdir. Değerlemek yolu ile işletilen fonlar aynı zamanda para piyasası için de bir sermaye oluşturmaktadır(Apak ve Taşçıyan, 2010;121).

Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin en önemli kurumlarından Emeklilik Gözetim Merkezi(EGM) tarafından yapılan tanımlamada var olan kamu sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak insanları çalışma hayatları süresince yaptıkları belirli bir düzendeki birikimlerin yatırımda değerlendirilerek, birikim yapabildikleri dönemdeki refah seviyesine, hayatının çalışmaya gücü yetmediği son dönemlerinde de devamlılığını sağlamaya çalışan gönüllülük esasına dayanan özel bir emeklilik sistemi olduğu vurgulanmıştır. Devletin denetim ve gözetiminde olan bu sistem kişilere aktif çalışma hayatı sonunda ilave bir gelir sağlamaya yönelik primlerin her bir katılımcı için açılan ayrı hesaplarda takip edildiği sistemdir. Burada her katılımcının kendine ait açılan hesabında kendi yatırdığı prim oranında getiri sağlayacağı unutulmamalıdır. Gönüllü katılımın esas alındığı bu sistem de devletin gözetiminde özel emeklilik şirketlerin faaliyetleri söz konusudur ve kamu emeklilik sistemini tamamlayıcı bir yönü vardır(Rüzgar ve Kaleağası, 2019;1).

3.2 Bireysel Emeklilik Sisteminin Tarihçesi

4632 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu 7.10 2001 tarihinde Türkiye’de yürürlüğe girerek sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcı bir parçası olması suretiyle uygulanmaya başlanmıştır. Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte uygulamaya yönelik çalışmaların 27.10.2003 tarihinde tamamlanmasıyla bireysel emeklilik ürünleri sisteme katılmak isteyenlere sunulmaya başlanmıştır.

3.2.1 Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi

Türkiye’de sosyal güvenlik reform çalışmaları kapsamında Uluslararası Çalışma Örgütü ve Dünya Bankası gibi birçok kurumla proje çalışmaları yapıldı. Bu çalışma ve projelere ülke içinde de birçok çalışma örgütü ve sendikalar da katılım sağladı. 4447 Sayılı kanun ile sosyal güvenlikte birçok reform gerçekleştirilirken bu reformların devamında özel emeklilik sisteminin kurulması ve gönüllü özel emeklilik sisteminin hayata geçirilmesi için çalışmalar öneri paketlerinin sunulması suretiyle

başlatıldı. İlk kez 01 Ağustos 1999 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde Bireysel Emeklilik komisyonu kuruldu(EGM, Erişim Tarihi;04.02.2022).

Dünyadaki uygulamalarda bireysel emeklilik sistemi gönüllülük ve zorunluluk esaslarına göre uygulanırken Türkiye’de sadece gönüllülük esasına göre uygulanmaktadır. Yapısal sosyal güvenlik reformu kapsamında tamamlayıcı nitelikte olan emeklilik programlarının geliştirilmesi için ilk kez 16.05.2000 tarihinde Bakanlar Kurulunca Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne sunulan tasarıda vatandaşların emekliliğe yönelik gönüllülük esasına göre biriktirdikleri tasarrufların emeklilik hesaplarında toplanmak üzere fonlu bir sistem oluşturulması amaçlanmıştır(Gümüş ve Tütüncü;2012;22).

28 Mart 2001 Tarihinde Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilerek 24366 sayılı Resmi Gazete tarafından yayımlandı. Ve ilk kez 7 Ekim 2001 tarihinde Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi kanunu yürürlüğe girdi(EGM, Erişim Tarihi;04.02.2022).

10 Temmuz 2003 Tarihinde daha evvel kabul edilen Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu çerçevesinde Hazine Müsteşarlığı’nın yetkilendirmesi ile merkezi İstanbul’da olmak üzere Emeklilik Gözetim Merkezi kuruldu. Böylelikle katılımcılar için hazırlanan yatırım fonları tasarruf toplamaya başladı. Yatırım fonları ürün çeşitliliği gelişen sermaye piyasaları çerçevesinde devam etti.

Türkiye’de yeni uygulanan Bireysel Emeklilik Sistemi değişen piyasa koşullarına göre sürekli yenileyici düzenlemelere tabi olmuştur. 01.01.2013 tarihinde yürürlüğe giren 6327 sayılı kanun ile katılımcıların bireysel emeklilik için biriktirdiği tutara devletin katkı yapmak suretiyle teşvik etmesi bireysel emeklilikte önemli bir adım olmuştur. Bireysel emeklilik priminin %25’i kadar devlet katkısı, bir yılda toplam bir brüt asgari ücreti aşmamak kaydı ile katılımcının bireysel emeklilik hesabına ilave edilir. İlave edilen bu devlet katkısı katılımcının tasarruflarından ayrı bir hesapta tutulur. Devlet katkısından hak edilmesine ilişkin kanun hükmüne göre;

*En az 3 yıl sistem içinde kalanlar devlet katkısı ve varsa getirilerinin %15’ine,

* En az 6 yıl sistem içinde kalanlar devlet katkısı ve varsa getirilerinin %35'ine,

*En az 10 yıl sistem içinde kalanlar devlet katkısı ve varsa getirilerinin %60'ına,

*Bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazananlar ve sistemden vefat veya maluliyet yoluyla ayrılanlar devlet katkısı ve prim getirilerinin tamamına hak kazanırlar.

Vefat ya da maluliyet durumları haricinde sistemden emekli olmadan ayrılanlara yapılan devlet katkısı ve prim getirilerinin hak kazanılamayan kısımları 6327 sayılı kanun uyarınca genel bütçeye gelir olarak kaydedilir(İnneci, 2013;110).

Genel olarak 6327 Sayılı Kanun ile getirilen hükümler kapsamında Bireysel Emeklilik Sisteminde devlet katkısı uygulaması ancak emeklilikte kişiye tam olarak fayda sağlamaktadır. Aynı zamanda bireysel emeklilikte 3 yıldan az kalınması halinde devlet katkısından faydalanılamamaktadır.

01 Ocak 2017 tarihinde yürürlüğe giren 4632 Sayılı Kanuna göre işverenlerin çalışanlarını otomatik olarak bir bireysel emeklilik planına dâhil etmesi yolunda düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye'de gönüllülük esasına bağlı olarak uygulanan Bireysel Emeklilik bu düzenleme ile otomatik katılım ile de yapılabilir hale gelmiştir. İşverenden otomatik katılım ile tahsil edilen bireysel emeklilik primi ile fon büyüklüğü ve katılımcı sayısı artırılmak istenmiş aynı zamanda Bireysel Emeklilikte toplanan sermayenin yükselmesi amaçlanmıştır.

18 Ekim 2019 Tarihinde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle kurulması kararı verilen Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu(SEDDK), 5 Haziran 2020 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile görev, yetki ve sorumlulukları belirtilerek faaliyeti geçmesi sağlanmıştır. Sektör daha önce Karayolları Trafik Kanunu, Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, Tarım Sigortaları Kanunu, Sigortacılık Kanunu, Türk Ticaret Kanunu ve Afet Sigortaları Kanunu gibi farklı kanunlar ile düzenlenen ve çeşitli isimlerde mevzuatlar ile görev ve yetkileri belirtilirken, bu kanun ile mevzuat tek çatı altında birleştirilmiştir.

25 Mayıs 2021 Tarihli düzenleme ile Bireysel Emekliliğe katılımında fiil ehliyet aranması şartı kaldırılmıştır. Daha önce Bireysel Emeklilik Sistemine katılımında katılımcı için fiili ehliyet aranırken bu düzenleme ile yeni doğan dâhil herkesin Bireysel Emekliliğe dâhil edilmesi imkânı sağlanmıştır.

22 Ocak 2022 Tarihli Resmi Gazete Bireysel Emeklilik Sisteminde yeni düzenlemeler yapılmıştır. Katılımcının yaptığı Bireysel Emeklilik ödemesine devlet katkısı %25 iken bu düzenleme ile %30 devlet katkısı olarak güncellenmesi en önemli düzenleme olarak dikkati çekmektedir.

Bugün Emeklilik Gözetim Merkezi verilerine göre Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemine katılan yaklaşık toplam 7.128.200 kişi bulunmaktadır. Bu kişilerin yaklaşık 8.561.491 adet Bireysel Emeklilik sözleşmesi bulunmaktadır. Katılımcı sayısı ile sözleşme sayısının farklı olması her bir katılımcının mevcut sözleşmesinden başka sözleşmeleri de olmasıdır. Zira Bireysel Emeklilik Sistemi kişiye farklı özel emeklilik şirketlerinde farklı sözleşmeler yapmaya izin vermektedir.

Türkiye’de toplam fon tutarı halen 234 milyon civarındadır. Bu tutarın yaklaşık 24 milyonu katılımcı tutarlarına devletin yaptığı tutardır. Türkiye’de verilerin toplandığı Emeklilik Gözetim Merkezi veri güncellemeyi yedi günde bir yenilediğinden rakamlar yaklaşık olarak sunulmaktadır. 2003 Yılında Bireysel Emeklilik Sistemi fon toplamaya başlamasıyla uzun süre fon büyüklüğü artış eğiliminde olmuştur. Son yıllarda ise katılımcıların emeklilik hak kazanımları ve sistemden çıkışlarla fon artış eğilimi zayıflamıştır. Katılımcıların sistemden çıkışlarının da özel sebepleri haricinde tezimize konu olan ekonomik değişkenlerinin de olduğu unutulmamalıdır. Daha evvel Bireysel Emeklilik Sistemi katılımcı sayılarının artırılmasını teşvik etmek için devlet %25 katkı sağlarken 2022 yılının ocak ayında bu oran %30 olarak değiştirilmiş daha çok katılımcı ve daha yüksek fon büyüklüğü hedeflenmiştir.

Tablo 2; Bireysel Emeklilik Sistemi 2022 Yılı Özet Verileri

Katılımcıların Fon Tutarı	210.374,6 milyon TL
Devlet Katkısı Fon Tutarı	23.870,7 milyon TL
Toplam Fon Tutarı	234.245,3 milyon TL
Şirketlerin Katılımcı Toplamı	7.128.200 Kişi
Katılımcıların Sözleşme Sayısı	8.561.491 adet

Kaynak: <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/> Erişim Tarihi:05.02.2022

Her ne kadar Bireysel Emeklilik Sistemine teşvikler artırılrsa da sisteme dâhil olabilecek katılımcıların tasarruf bilinci ve tasarrufa ayrılacak gelir seviyesinde olması çok önemlidir. Çalışanın gelirinde tüketime ayırması gereken tutardan geriye kalan kısma tasarruf denilebilir. Toplumunu oluşturan her ferдин tasarrufları sonucu ise ulusal tasarruf oluşmakta ve ülkenin sermaye yapısını göstermektedir. Her ülkenin sermayesi kamu ve özel olarak ayrılabilir. Devletin tasarrufları ile kamunun sermayesi olduğu gibi bireylerin tasarrufları ile de özel sektörün sermayesi oluşur. Özel tasarruflar ve özel sermaye olmadan ülkenin yabancı sermayeye ihtiyacı olacağından ülke içinde sermaye biriktirmek çok önemlidir. Dış sermayenin ülkeye girişi bütçe açıklarına neden olacağı gibi sermaye giriş çıkışları riski zamanla ekonomide dalgalanmaya ve hatta dış şoklara neden olacaktır. Elbette toplumdaki tasarruf bekleyebilmek için çalışanların tüketimlerinin azaltılması ve tüketimlerinden artıracabilecekleri bir gelir seviyesinin olması gerekir. Türkiye içinde Bireysel Emeklilik Sistemine teşvikte sistemin kendine özgü uygulamaları yanında toplumu oluşturan bireylerin gelir seviyelerinin yükseltilmesi de çok önemlidir. Gelir seviyesi yükseltildiğinde insanların öncelikleri yaşamlarını idame ettirebilecek çalışma düşüncesinden daha nitelikli bir yaşam seviyesine geçecektir. Eğitim ve sosyal hayat gelir seviyesi iyi insanların düşünebildiği özellikler olup toplumun geneline yayıldığında hem tasarrufların artırıldığı hem yeni yatırımların beraberinde geldiği ekonomik yapının daha sağlıklı gelişebileceği bir durum oluşacaktır.

Tablo 3; Türkiye’de Bireysel Emeklilik Şirketleri Verileri

Emeklilik Şirketi	Katılımcı Sayısı	Katılımcıların FonTutarı (TL)	Devlet Katkısı FonTutarı (TL)	Emekli Katılımcı Sayısı
Aegon Emeklilik ve Hayat A.Ş.	35.200	146.369.202	14.922.073	1.218
AgeSA Hayat ve Emeklilik A.Ş.	658.811	39.076.340.714	4.059.705.724	33.180
Allianz Hayat ve Emeklilik A.Ş.	87.538	6.971.064.098	607.653.050	5.742
Allianz Yaşam ve Emeklilik A.Ş.	754.330	30.771.969.869	2.310.397.468	18.816
Anadolu Hayat Emeklilik A.Ş.	1.146.233	37.928.340.129	4.834.342.786	43.089
Axa Hayat ve Emeklilik A.Ş.	33.986	1.035.892.226	153.352.993	143
BNP Paribas Cardif Emeklilik A.Ş.	179.024	4.990.122.718	570.455.787	4.232
Bereket Emeklilik ve Hayat A.Ş.	84.251	810.197.140	129.668.351	102
Cigna Sağlık Hayat ve Emeklilik A.Ş.	62.581	1.079.323.338	183.966.372	1.169
Fiba Emeklilik ve Hayat A.Ş.	92.301	3.721.832.405	366.633.695	3.808
Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş.	1.140.504	28.895.800.887	3.724.442.555	25.811
Groupama Hayat A.Ş.		0	0	2.974
Katılım Emeklilik ve Hayat A.Ş.	351.091	4.787.752.654	752.611.020	324
Metlife Emeklilik ve Hayat A.Ş.	188.737	2.953.743.090	454.373.522	1.474
NN Hayat ve Emeklilik A.Ş.	253.015	7.540.112.892	902.223.486	8.769
Türkiye Hayat ve Emeklilik A.Ş.	2.075.143	39.800.958.175	5.599.673.952	19.304
Sektör Toplamı	7.142.745	210.509.819.537	24.664.422.834	170.155

Kaynak:<https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/bes-istatistikleri/katilimci-sayisi/> Erişim Tarihi:16.02.2022

Türkiye’de ve Dünya’da Bireysel Emeklilik Sisteminin kamu gücünün üzerinde bulunan sosyal güvenlik yükünün hafifletmesi üzerine çeşitli yönlendirmeler ve teşvikler uygulanmaya başlamıştır. Yapılan teşvikler neticesinde aşağıda tabloda verilen sistemin büyüme rakamlarına ulaşılmıştır.

Sistemde yapılan bazı teşvik özellikli düzenlemeler hemen büyüme olarak etkisini gösterirken bazı dönemlerde ise gerileme hatta küçülme gözlemlenmektedir. Bireysel emekliliğe yapılan yatırımlar katılımcıların geleceklerine yatırım olduğu ve yatırılan katkı primlerinin devlet katkıları nedeniyle iyi sayılabilecek getirilere sahip olmasına rağmen büyümenin yavaşlamasının nedenleri araştırmaya değer bir durum olarak görülmüştür. Dünyada bireysel emekliliğe yapılan teşvikler ve bu teşvikler karşısında sistemin gelişim seyri yapılacak yasal düzenlemeleri de gerekli ve zorunlu kılmaktadır.

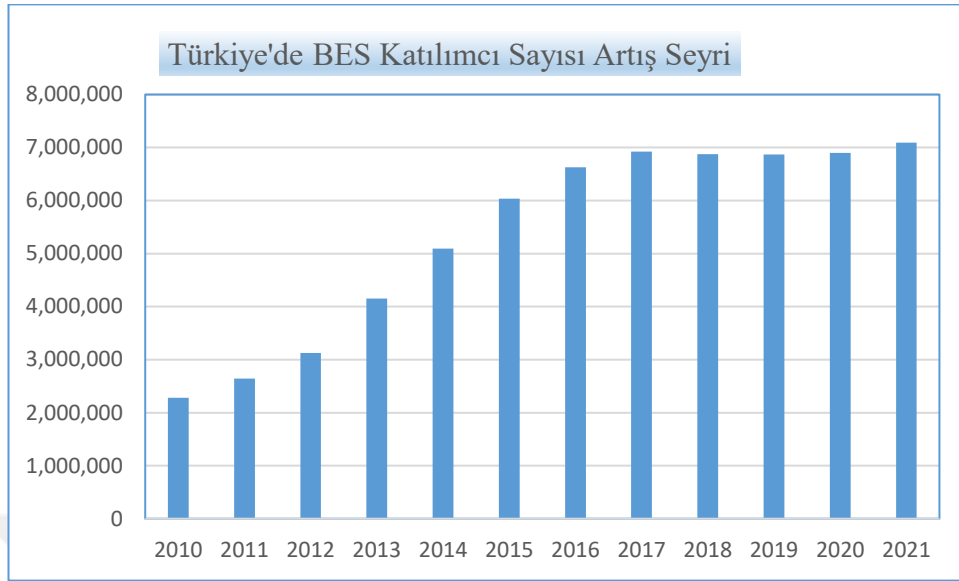
Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin gelişimindeki dalgalanmaların ülkenin bulunduğu ekonomik durumdan kaynaklanması kuvvetli ihtimal görülse de iktisadi değişkenlerin etki gücü bu çalışmamın konusunu oluşturmaktadır.

Tablo 4; Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Gelişimi

Yıllar	BES Katılımcı Adedi	BES Katılımcı Artış Oranı	Fon Büyüklüğü (milyon)	Fon Büyüklüğü Artış Oranı	Aracı Adedi	Şirket Sayısı
2004	314.257	1961%	299.907	5013%	5.597	11
2005	672.696	114%	1.117.233	273%	9.363	11
2006	1.073.650	60%	2.592.489	132%	12.135	11
2007	1.457.704	36%	4.566.383	76%	12.422	12
2008	1.745.354	20%	5.467.695	20%	13.735	12
2009	1.987.940	14%	9.097.436	66%	15.666	13
2010	2.281.478	15%	12.011.986	32%	16.716	13
2011	2.641.843	16%	14.329.771	19%	17.868	15
2012	3.128.130	18%	20.346.290	42%	20.176	17
2013	4.153.055	33%	25.145.718	24%	26.639	18
2014	5.092.871	23%	34.793.077	38%	31.998	19
2015	6.038.432	19%	42.979.056	24%	36.000	19
2016	6.627.025	10%	53.409.391	24%	39.680	18
2017	6.924.945	4%	67.677.308	27%	41.782	18
2018	6.878.224	-1%	88.618.126	31%	44.568	18
2019	6.871.132	0%	119.146.100	34%	48.082	17
2020	6.900.565	0%	158.347.400	33%	50.417	16
2021	7.092.021	3%	227.911.500	44%	69.251	16

Kaynak: <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/> Erişim Tarihi:22.02.2022

Şekil 1; Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi Katılımcı Sayısı



Yukarıdaki şekil.1’de görüleceği üzere emeklilik sisteminin teşvik edildiği zamanlar katılımcı adedi hızla artmaktadır. Bireysel emeklilik sistemine 2013 yılında getirilen %25 devlet katkısı hem katılımcı sayısında hem de sistemde oluşan fon büyüklüğünde önemli bir artış hızı yakalanmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda Türkiye’nin yaşadığı ekonomik duraklama dönemlerinde de insanların harcama ve tasarruf alışkanlıklarının da olumsuz yönde değiştiği söylenebilir. Türkiye’de ekonomik verilere göre katılımcı adetlerinin de değişim gösterdiği şekil.1’de görülmektedir.

3.2.2 Dünyada Bireysel Emeklilik Sistemi

Ülkelerin sosyal güvenlik sistemleri gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde olmak üzere farklı şekillerde uygulanmıştır. Ülkelerin demografik ve ekonomik yapılarının farklılığı nedeniyle de işsizlik, kayıt dışı ekonomi, fonların verimsiz kullanılması, vergi ve prim afları tedavi ve sağlık harcamalarının değişmesi, sistemsel harcamalardaki tutarsızlıklar gibi popülist politikalar gibi bazı sorunlar ile karşılaşmıştır. Bu gibi sorunlar ülkelerdeki tasarruf alışkanlıklarını değiştirdiği emeklilik ödemelerini de zora sokmuştur. Bazı ülkelerin yaşlı nüfusu yoğunluk kazanırken sosyal güvenlik politikaların yetersizliği ortaya çıkmıştır. Yeni sistem arayışları ise Bireysel Emeklilik Sistemini beraberinde getirmiştir.

Bireysel Emeklilik Sisteminin ilk uygulamaları elbette şimdikilerden çok farklıdır. Zira gerçekleşen dönem ve o günün şartları çok farklıdır. Dünyada ilk kez Bireysel Emeklilik Sistemi uygulaması 1881 yılında Prusya'da Otto Van Bismark tarafından tarafından kayda geçirilmiştir. Toplumun varlıklı kesiminden yoksul kesimine kaynak aktarılması temeline dayanmaktadır.

OECD ülkelerinde kullanılan mevcut sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak Bireysel Emeklilik Sistemi gönüllülük esasına göre kullanılmaktadır(İnan, 2019;94).

Zorunluluk Esasına Göre Uygulanan Bireysel Emeklilik Sistemleri

Zorunluluk esasına göre BES'i genel olarak gelişmekte olan ülkeler uygulamaktadır. Güney Amerika ve Doğu Avrupa ülkelerinde ekonomik krizler ve sosyal güvenlik problemleri daha sıklıkla yaşanmakta olup BES'i zorunlu hale getiren etkenler olarak öne çıkmaktadır. Sigortacılığın yanı sıra özel emeklilik sigortası olarak uygulanmaya başlayan bireysel emeklilik zamanla hem bireylerin hem de devletin en güçlü uygulamalarından biri haline gelmiştir. BES'in gelişmesinde çoğunlukla Güney Amerika ülkelerinin katkıları yoğunluktadır. Buna en büyük örnek Şili'de sosyal güvenlikteki yenilenme hareketlerinin özel emeklilik sisteminin temellerini atmasıdır. Şili'de başlayan bu yenilenme hareketleri Arjantin ve Peru gibi ülkelere doğru genişlemiştir(Arslan vd., 2019;29).

Gelişmekte olan ülkelerde ya da az gelişmiş ülkelerde finansal kültür yada finansal eğitim daha düşük seviyelerde olduğundan insanlar genel olarak uzun süreli planlar yapamazlar. Çalışma hayatının sonrası için plan yapamaması yani bir beklentisi olmaması ise bireysel emeklilik gibi tamamen geleceğe yönelik birikimlerin ve yatırım planlarının rağbet görmemesine neden olur. Dar gelirlili toplumların harcama eğilimleri de genellikle kısa vadeli olmaktadır. Acil ve zorunlu harcamalar daha yoğun talep edilmektedir. Bu kısır döngü içinde toplum refah yolunda ilerleyememekte sağlık, eğitim, adalet gibi insan hak ve özgürlüklerinin temel dinamikleri daima sonraya bırakılmaktadır. Şeffaf yönetim, adil gelir paylaşımı, eşit işe eşit ücret gibi sorgulanması topluma her zaman getiri sağlayan konuların üzeri kapatılmakta ve unutulması için de insanlara yeni problem alanları yaratılmaktadır. Dolayısıyla

toplumun Bireysel Emeklilik Sistemine olan bakış açısının en önemli basamağı ekonomik gelişmedir. Ülkenin iktisadi gelişiminin Bireysel Emeklilik politikalarına ne ölçüde yön verdiği ise her zaman araştırılması gereken bir konu olmuştur(İnan, 2019;95-99).

Tablo 5; Zorunluluk Esasını Uygulayan Ülkeler

ŞİLİ	Reform	Sosyal güvenlik alanında 1980 yılında yapılan reformlar ile Bireysel Emeklilik uygulamaları da önemli oranda yenilenmeye uğramıştır. Sosyal güvenlik uygulamaları devletin sorumluluğundan çıkmış bireylerin sorumluluğuna geçmiştir.
	İçerik	BES, emeklilik maaşlarının çalışanların çalışma hayatı boyunca tasarruf ettikleri birikimlere dayanan bir sistemdir. Geçiş süreci için 3 farklı plan uygulanmıştır; eski sistemden kalan çalışanların olduğu plan, tasarruf imkânı yetersiz olanlara asgari geçimini sağlayacak kadar yaşlılık aylığı sağlayan plan, 65 yaş üstü kişilerin asgari yaşlılık aylığı da alamayan kısmı için ayrı özel bir plan uygulanmaktadır.
	Uygulama	Yeni sistemde sisteme katılım ve sisteme katkı tamamen kişilere bırakılmış olup çalışma hayatına yeni başlayanlar bu sisteme zorunlu tutulmuş, daha önce çalışanlar ise hangi plana dâhil olacakları hususunda serbest bırakılmışlardır. Ancak bir plan seçmek zaruridir.
ARJANTİN	Reform	1994 Yılında zorunlu katkı sistemi ile Arjantin’de Bireysel Emeklilik Sistemi değiştirilmiştir. Yeni uygulamada katkı payları katılımcılar tarafından ödenmektedir. Sosyal Güvenlikte çok basamaklı bir sistem tercih edilmiş olup hem zorunlu olarak kamunun hem de özel olarak katılımcıların katkılarının olduğu sosyal güvenlik sistemi tercih edilmiştir.
	İçerik	Dağıtım modeline dayanan eski sistem korunurken yeni özel sistem tasarrufların teşvikini sağlamakta olup çalışanlar iki sistemden birini seçmek zorundadır. Eski sistemden yeni sisteme geçmek mümkünken yeni sistemden eski sisteme geçilememektedir. Tüm planlarda da erkekler 65 yaşında kadınlar ise 60 yaşında emekli olabilmektedir. Ancak emekli olabilmek için 30 yıl sisteme katkı yapma zorunluluğu vardır.
	Uygulama	Ulusal Emeklilik Sistemi olarak adlandırılan sistem hükümet tarafından işletilen zorunlu sistem, hükümet ve özel işletmelerce işletilen zorunlu sistem ve küçük katılımcıları kapsayan gönüllülük esasına dayalı sistemdir.
MEKSİKA	Reform	Bireysel Emeklilik Sisteminde en köklü değişimi 1995 yılında yapan Meksika 1997 yılında ise zorunlu Bireysel Emeklilik Sistemine geçmiştir. Sistem yenilemenin en büyük amacını iç

	tasarrufları artırmak ve dışarıdan sermaye akışını sağlanması olarak ifade edilmektedir.
İçerik	Sistemi oluşturan katkı payları iki ayda bir özel bir toplama kurumunda toplanarak emeklilik şirketlerine transfer edilmektedir. Uygulanan sistemin en önemli sorunu fon yönetiminin fon yönetimini bilemeyen katılımcılar tarafından yapılmasıdır.
Uygulama	Güney Amerika bölgesinin en kapsamlı ve en son yapılan sistemi olması yanında özel sektör çalışanlarının tamamına yakını sistem dâhilindedir. Çalışanların tamamı maaşlarının en az %2'sini bireysel emeklilik hesaplarına göndermekle mükelleftir.
Reform	Değişen ekonomik düzen ve demografik yapısı nedeniyle 1999 yılında Polonya, sosyal güvenlik reformlarına gitmiştir.
İçerik	Sosyal güvenlik sistemi tek aşamadan üç aşamalıya geçmiştir. Zorunlu ödemeye başlama aşaması, tamamen finanse edilen ve gönüllülük esasına dayalı aşamalarıdır. İlk aşama devletin kontrolünde sosyal güvenlikçe yönetilirken ikinci aşama ise tüm çalışanların prim ve katkıda bulunduğu aşama olup son olarak açık emeklilik fonları tarafından yönetilen aşamadan oluşmaktadır.
Uygulama	Değişen piyasa koşullarına göre sık sık güncellenen Polonya Bireysel Emeklilik Sistemi 2011 ve 2014 de köklü değişimler yaşamıştır. Erkekler ve kadınlar için emeklilik yaşı 67'ye çıkarılırken emekli maaşı alabilmek için erkekler 25 yıl kadınlar ise 20 yıl çalışma gerekmektedir.

Gönüllülük Esasına Göre Uygulanan Bireysel Emeklilik Sistemleri

Kuzey Amerika ve Avrupa ülkelerinde genellikle gönüllülük esasına göre Bireysel Emeklilik Sistemleri görülmektedir. Bu ülkelerin öne çıkan ortak özellikleri ise gelişmiş ülkeler olmasıdır. Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, İngiltere, İsveç Hollanda ve Almanya gönüllülük esasına dayalı Bireysel Emeklilik Sistemi uygulayan ülkelerin başında gelmektedir(Uyar,2012;80). Gönüllülük esasına göre kişilerin bireysel emekliliğini planlayan gelişmiş ülkelerin ve tüm dünya ülke ekonomilerinin 1900'lü yılların başından itibaren yaşadığı büyük buhranın sosyal güvenlik uygulamalarına etkisi de büyük olmuştur. Ekonomik durgunluk ve daralma beraberinde bireylerin sosyal refahını da azaltmış ümitsizliğe düşürmüştür. Beklentilerin bu derece düşük olması toplumlarda temkinli olma refleksini getirmiş,

harcamalar azalmış ve kriz döneminden çıkış için devletlerin yeni adımlar atmasına gerek duyulmuştur. Kamu gücünün vergileri azaltma yoluyla transfer harcamaları ve doğrudan gider olarak sosyal güvenlik harcamaları artarak devam etmiştir. Devletin gücü oranında yapılan bu transferler ile gelişmiş ülkeler sosyal güvenlik harcamalarını artırmış ve sosyal güvenliğin gelişmiş ülkelerde hızla gelişmesine yol açmıştır.

Sosyal güvenliğin gelişmesi ve çalışanlarda etkisini hissettirmesi devletlerin bireysel emeklilik gibi kişinin çalışmadığı dönemdeki sosyal refahına yönelik politikasında gönüllülük esasını getirmiştir. Sosyal gelişmişliğin yüksek olması, topluma tasarruf yapma alışkanlığının zorunluluğa dayanmasına gerek bırakmamıştır. Gelişmiş ülkeler yüksek bütçeleri ile harcama gereksinimini halkın geleceği için kullanmış uygulamaları bu yörüngede olmuştur. Sosyal refah durumu, medeniyet seviyesi, eğitim gelişmişliği, adalet gereksinimi gibi sosyal göstergelerin tümü yüksek seviyede olan gelişmiş ülkeler daima halkının yaşam standartlarının yükseltilmesi için gayret etmiş böylelikle gelişmişliğin devamlılığını sağlamıştır (İnan, 2019;100-105)

Tablo 6; Gönüllülük Esaslı Ülkeler

AMERİKA	Reform	Modern anlamda ilk kez 1945 yılında Sosyal Güvenli Kanunu hayata geçiren ABD devamında ve sürekli çalışanların haklarını ve refahını yükseltmeye yönelik düzenlemeler yapmıştır.
	İçerik	Kamu sosyal emeklilik ve özel emeklilik sisteminden oluşan sosyal güvenlik sistemi ulusal düzeyde genel vergilerle finanse edilmektedir. Bireysel emeklilik sistemi ise tamamen gönüllü olup işverenin desteği ile çalışmaktadır. Bireysel emeklilik sistemi tek işverenin olduğu ya da sektörüne göre çok işvereninde olduğu bir sistem olabilmektedir.
	Uygulama	Tek işverenin olduğu sistem maaş esasına dayalı bireysel emeklilik olarak da tanımlanırken katkı payı esaslı sistemde ise finansal kurumlar, bankalar, portföy şirketleri yanında sigorta şirketleri de bulunmaktadır. Yapılan ödemelerin ve düzenli katkıların vergiden istisna tutulması ise sistemin teşviklerindedir.
KANADA	Reform	Sosyal güvenlik sistemler 1800'li yıllarda kurulmuş olup emeklilik geliri sağlamada bireysel emeklilik ile birlikte yürütülmüştür. 1917 Yılında vergi yardımları ile desteklenen bireysel emeklilik 1957 yılı ile tamamen gönüllü hale getirilmiştir.

	İçerik	Kamu tarafından yönetilen emeklilik sistemi, mesleki emeklilik istemi ve bireysel emeklilik sistemi olmak üzere üç aşamalı sosyal güvenlik sistemi uygulanmaktadır. 65 Yaş üzeri herkese temel gelir desteği sağlanırken, tüm çalışanlar için ise katkıları oranında ilave emeklilik hizmeti verilmektedir. Mesleki emeklilik sistemi ise işverenler tarafından desteklenmektedir.
	Uygulama	Bireysel tasarruflar için vergi muafiyeti ve çalışma hayatındaki vergi teşvikleri ile tasarrufların artırılması amaçlanmaktadır. Bireysel emeklilik sistemi bankalar, yatırım fonu şirketleri, sigorta şirketleri ve aracı kurumlar ile birçok finans kuruluşu ile kurulmakta ve yönetilmektedir.
İNGİLTERE	Reform	Yaptığı düzenlemeler ile Bireysel Emeklilik alanında daima öncü olan İngiltere 18.yüzyıldan itibaren Bireysel Emeklilik Sistemini kurmuş ve diğer ülkelere örnek olmuştur.
	İçerik	Devlet ve özel sektör emeklilik sistemleri birlikte uygulanmakta devlet aracılığıyla işleyen sistem, işveren aracılığıyla işleyen sistem ve bireysel emeklilik sistemi olmak üzere üç aşamalıdır.
	Uygulama	Devletin desteklediği, işverenin katkıda bulunduğu ve doğrudan kişilerin prim usulüyle katkı sağladığı bireysel emeklilik sistemleri olmak üzere üç boyutlu olan sistem aynı zamanda katkı esaslı, fayda esaslı ve karma sistem olarak da ifade edilmektedir.
	Reform	1981 Yılında yürürlüğe giren kanunla malullük ve yaşlılık sigortasını ilk uygulayan Avrupa ülkesi olan Almanya halkının çalışma hayatı sonrası için önemli reformlar yapmış ve bireysel emeklilikte öncü olmuştur.
ALMANYA	İçerik	2001 yılında önemli reformlar yapan Almanya önce zorunlu olarak uyguladığı bireysel emekliliği daha sonra gönüllü olarak uygulamaya devam etmiştir. Sosyal sigortalarda denge, mesleki hazırlık planları ve özel emeklilik sigortaları olmak üzere üç aşamalı uygulama yapmıştır.
	Uygulama	Yeterli bilgi birikim sağlanması ve zorunlu olmasından kaynaklı eleştirilerin artmasından dolayı gönüllü emeklilik sistemleri uygulanırken aynı zamanda vergi teşvikleri de sisteme katkı sağlamıştır.
	Reform	Çalışma örgütleri ve devletin anlaşmasıyla 1985 yılında sosyal güvenlik sistemi yeniden düzenlenmiş ve çalışanları yükünün devlet üzerindeki yükünün azaltılması amaçlanmıştır.
AVUSTRALYA	Reform	Çalışma örgütleri ve devletin anlaşmasıyla 1985 yılında sosyal güvenlik sistemi yeniden düzenlenmiş ve çalışanları yükünün devlet üzerindeki yükünün azaltılması amaçlanmıştır.

	İçerik	Kamu emeklilik sistemi, zorunlu özel emeklilik sistemi ve isteğe bağlı özel emeklilik sistemleri olmak üzere üç aşaması bulunmaktadır. Kamu emeklilik sistemi tamamen devlet tarafından finanse edilmektedir. Özel emeklilik sisteminde ise belirli katkı esasına göre yapılmaktadır.
	Uygulama	Özel emeklilik sisteminde emeklilik yaşı 55 olarak belirlenmiş olup çalışanların bir sisteme dâhil olmaları zorunlu tutulmuştur. Sistem içinde hangisine tabi olunacağı ise isteğe göre belirlenmektedir.
	Reform	1972 Yılında bireysel emeklilik alanında ilk kanuni düzenlemeyi yapan İsviçre OECD ülkelerinin içinde bireysel emeklilik alanında öncü olmuştur. 1982 yılında yapılan kanuni düzenleme ile tüm işverenlere çalışanları için emeklilik sigortası kurma zorunluluğu getirilmiştir.
İSVİÇRE	İçerik	Kamu emeklilik sistemleri, meslek grupları emeklilik sistemleri ve bireysel emeklilik sistemleri olmak üzere üç aşaması olan düzenin ilk iki adımı zorunlu olup son adımı ise gönüllüdür. Gönüllü bireysel emeklilik sisteminde devletin belirlediği emeklilik yaşından beş yıl önce emekli olunabilmektedir.
	Uygulama	Devletin uyguladığı emeklilik sistemlerinde devlet katkıları yüksek olduğundan özel bireysel emeklilik sistemlerinde tasarruf oranı düşüktür. Bireysel emeklilik ve sosyal güvenlik arasındaki entegrasyonun sağlanması için çalışmalar yapılmaktadır.

3.3 Bireysel Emeklilik Sisteminin Amacı

Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi katkı payı ödenmesi esasına dayalı olduğundan isteğe bağlı olarak çalışmaktadır. Devletin kanunla kurduğu sosyal güvenlik sisteminin alternatifi değil tamamlayıcısı hükmündedir. Bu durum Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu’nda da vurgulanmıştır. Sosyal güvenlikten faydalanan ya da faydalanmayan herkes Bireysel Emeklilik Sistemine dâhil olabilir. Bireylerin emeklilik için yapılan birikimlerin yatırıma yönlendirilmesi ve emeklilik için ilave bir kaynak sağlayarak refah seviyesinin yükseltilmesi, ülke ekonomisi için uzun vadeli kaynak yaratarak sermaye ihtiyacının karşılanması, kalkınma ve istihdamın oluşturulmasına yardımcı olunması gibi amaçlar kanunda belirtilmiştir(4632 Sayılı Kanun, Md.1).

Bireysel Emeklilik Sisteminin temel amacı mevcut olan sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak insanların gönüllülük esasına göre prim ödeyerek çalışmayacağı emeklilik dönemi için ilave bir gelir getirisi oluşturmaktır(Topalhan, 2010; 169-170). Toplumun sosyal refahının artırılarak devletin sosyal güvenlik yükünün azaltılması istenen sonuçlardandır. Ayrıca ekonomiye uzun vadeli ve maliyetsiz kaynak yaratmak da önemli görülen sonuçlardan biridir. Sermaye seviyesinin yükselmesi ekonomik yapıda derinleşmeyi getirecek ve bu durumda yeni iş alanlarını ve istihdamı artıracaktır.

Bireysel Emeklilik Sistemi ile birlikte katılımcıların yaptığı tasarrufların verimli ve güvenilir bir şekilde değerlendirilerek kişilere ömrünün gelirinin yetersiz olacağı son zamanlarında emeklilik maaşı gibi düzenli bir ödeme ya da toplu ödeme yapılarak ekonomik refahının sağlanması hedeflenir.

4632 Sayılı Bireysel Emeklilik Sistemi Kanununun amaç kısmında belirtilenler değerlendirildiğinde sosyal güvenlikle ve ekonomik olmak üzere amaçları ikiye ayırmak mümkündür. Mevcut sosyal güvenliğe tamamlayıcı olmak, bireyleri kendi gelecekleri için tasarrufa yöneltmek, emeklilik dönemleri için tasarrufta bulunmak isteyenlere alternatif yollar sunmak sosyal güvenlik ile ilgili amaçlardır. Ekonomik amaçlar ise uzun vadeli kaynak sağlayarak piyasaya sermaye oluşturmak, iktisadi kalkınma ve istihdamın artırılmasıdır.

Genel olarak Bireysel Emeklilik Sisteminin amaçlarına bakıldığında gelişimini tamamlamış ülkelerde sosyal amaçların daha ön planda olduğu, ekonomik amaçların ise daha çok gelişmekte olan ülkeler de ön planda olduğu yapılan literatür taramasında gözlemlenmiştir.

Toplumunu oluşturan bireyler için yaşlılıklarını daha rahat yaşayabilmek için yaptıkları tasarrufların güvenli bir yatırıma yönlendirmeleri çok önemli olup aynı zamanda toplam yatırımların artırılması ve primlerin devamlılığı açısından çok önemlidir. Birikimlerin yatırıma dönüştürülmesi aşamasında ise ekonomiye yapılan olumlu katkılar bireysel emeklilik sisteminin devamlılığı için çok önemlidir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için büyüme ve kalkınma teorilerinin en önemli ayağı kaynak bulma veya sermaye yaratma kısmıdır. Bulunan kaynağın hangi vade de olduğu, sermaye oluşum aşamasının nasıl gerçekleştiği önemli olduğu gibi toplumu oluşturan bireylerin tasarrufları ile bir araya gelmesi de çok önemlidir. Zira sermaye olarak kullanılacak ekonomik gücün blok halde temin edilmesi yüksek maliyet gerektireceği gibi geri dönüşünün de ihtimal dâhilinde olduğundan uzun vadeli planlamalarda maliyet yükü daha dikkate değer olacaktır. Bireysel emeklilik katkı primleri bu anlamda hem uzun vadeli hem de maliyetsiz kaynak olarak sermaye piyasasının finansman yükünü oluşturacak ülkenin büyüme hamlelerinin temelini oluşturacaktır.

3.4 Bireysel Emeklilik Sisteminin Avantajları

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de Bireysel Emeklilik Sisteminin avantajları benzerlikler göstermektedir. Sistem Türkiye’de ve gönüllülük esasına dayalı diğer dünya ülkelerinde katılımcıların uzun vadeli tasarruf yapmalarını sağlamakta ve çalışamayacak duruma gelip emekli olduklarında gelirlerinin artmasına yardım etmektedir. Bu durum tasarruf esasına dayalı bir sistem olması nedeniyle çok önemlidir.

Sosyal Güvenlik Sistemlerinin tamamlayıcısı niteliğinde olan Bireysel Emeklilik Sisteminin tasarruf yönü sosyal güvenlikle daha önemli hale gelmesini sağlamaktadır. Sosyal güvenlikte emeklilik kesintileri zorunlu olarak yapıldığından bireyler için dikkate alınmayan bir gider olurken gönüllü olarak yapılan bireysel emeklilik tasarrufları katılımcılarda tasarruf bilincini oluşturmaktadır(Erol,2019;10-12).

Dünyada ve Türkiye’de yaşam sürelerinin uzamasıyla birlikte mevcut sosyal güvenlik politikalarının sağlığa ve emekliliğe bakan yönüyle harcamaları artmış ve zamanla devlet bütçeleri üzerinde kontrolden çıkan finansal bir sorun haline gelmiştir. Bu aşamada artan finansal yükün giderilmesi çoğunlukla bireylerin refahından kısıntılara neden olduğu açıktır. Bireysel Emeklilik Sistemi tamamlayıcı yapısıyla mevcuttan eksilen refahı tamamlayarak ya da mevcut refahı daha da yükselten bir araç olarak ortaya çıkmıştır.

Bireysel Emeklilik Sisteminin kurulmasının amaçları arasında bulunan uzun vadeli kaynak yaratılması sistemin en önemli sonuçlarından. Kanunda da belirtilen bu durum gelişme yolundaki bir ülke için en önemli sorun olan sermaye temininde en önemli aşamanın tamamlanması halidir. Bu durum beklenen seviyeye ulaştığında ülke ekonomisi için sistemin kazandırdığı en önemli avantajlardan birini oluşturur.

Bireysel Emeklilik Sisteminin gelişmesiyle birlikte biriktirdiği sermaye miktarı ile ve sağladığı sosyal refah ile birlikte ülke ekonomisinin kalkınmasında önemli bir avantaj sağlamaktadır. Ülkenin ekonomik büyümesine sermaye imkânı sağlarken toplumu oluşturan bireyler için ise kendi kendilerine birikim sağlatarak gelecek hayatlarının refah seviyesinin artmasına imkân sağlamaktadır.

Büyüyen ve sermaye biriktiren Bireysel Emeklilik Sistemi ile birlikte ülke ekonomisinin hacmi artacak ve istihdam seviyesi yukarı yönlü ivme kazanacaktır. Genişleyen ekonomik yapı ile birlikte işsizlik azalacak toplumun gelir seviyesi artacaktır. Daha çok çalışma imkânı ile ülkenin gelirleri artacak, gelirlere yatırılara ayrılan pay daha etkili ve verimli hale gelecektir. Artan yatırımlar ekonomik gelişmeyi artıracığı gibi bir bütün olarak sosyal refahı da artıracaktır. Çalışma imkânlarının ve gelirlerin artması toplumda kişi başına düşen geliri de artıracaktır. Gelirleri artan bireyler tasarrufa yönelerek Bireysel Emeklilik Sistemi gibi yatırım araçlarını tercih edeceklerdir. Bu durumda ekonomik gelişmenin tüm iktisadi değişkenlere yansımaları beklenerek uygulanması beklenen politikalarında bu yönde olması gerekecektir.

3.5 Bireysel Emeklilik Sisteminin Dezavantajları

Bireysel Emeklilik Sistemine genç yaşta dâhil olan katılımcıların uzun süre sistemde kalacakları tabiidir. Uzun süreli ödemeler daha çok birikim yapmaya ve daha yüksek gelir elde edilmesine yardımcı olacaktır. Bu durum daha uzun süre ödeme yapmayı gerektireceği gibi yapılan birikimin değerlendirme aşamasında finansal piyasalardaki dalgalanmalar ile getirilerin düşük olma riski tamamen katılımcıların sorumluluğunda olmaktadır. Bu riskli durum sisteme girmek isteyen geliri kısıtlı bireylerin daha temkinli olmasına neden olmakta ve sisteme giriş kararlarını ertelemektedir(Erol, 2019;24). Kısıtlı imkânlarla birikim yapmaya gayret eden bu

katılımcılar için tasarruflarına asgari seviyede getiri garantisi sağlanması yerinde olacaktır. Böylelikle sistemin çekimser kalınan bir yönü ortadan kaldırıldığı gibi aynı zamanda teşvik edici bir hal de oluşacaktır.

Tasarruf yapmayı ve gelecekteki refahının yüksek olmasını arzu eden bireyler için daha sisteme girerken yapılacak kesintilerin olması ciddi bir olumsuzluk oluşturmaktadır. Çalışma hayatının sonunda insanların gelecek tedirginliği oluşması gayet doğal bir durumdur. Bu durum gelir seviyesi kısıtlı olan ücret geliriyle geçinen insanlarda yoğunluk oluşturmakla birlikte yapılacak tasarrufların biriktirme araçların tercihinde yön vermektedir(İnan,2019;159). Bireysel Emeklilik Sisteminin sunduğu koşullar kayba neden olmayacak şekilde sunulması katılımcı adaylarının sisteme dâhil olmasında önem arz etmektedir. Sisteme dâhil olan katılımcılardan yapılacak kesintilerin ilk girişte değil de devam eden süreçte yapılması rahatsızlık oluşturmasını engelleyecektir.

Bireysel Emeklilik Sistemine dâhil olan katılımcıların tasarruf ettikleri birikimlerin getirileri fonlardan sağlanmaktadır. Finansal okuryazarlık toplum genelinde çok düşük olması nedeniyle yanlış fon tercihi olağan olmaktadır. Sisteme yeni giren katılımcılar için ve tasarruflarında süreklilik kazandıran katılımcılar için fon tercihlerinin yönlendirilmesi hatta bazı durumlarda getirisi az olsa da zarar ettirmeyen fonların tavsiyesi önem arz etmektedir. Birikimlerin dönemsel olarak getirileri raporlaştırılarak katılımcıya bilgi verilmesi ve getirisi yüksek fonlardan örnekler verilmesi düşük getiri riskinin katılımcı kararına bırakılması yerinde olacak toplum genelinde bireysel çıkarların ön plana çıkmasına neden olacaktır.

3.6 Bireysel Emeklilik Sistemini Oluşturan Taraflar

Bireysel emeklilik sözleşmesi 4632 Sayılı Kanunda emeklilik şirketi ve katılımcı yanında eğer varsa katılımcı nam ve hesabına sözleşme yapmak isteyen kişinin taraf olarak bulunduğu sözleşmedir. Normal bir sözleşmeyi katılımcı ve şirket oluştururken burada ifade edilen üçüncü bir taraftır. Bu eşi adına ödeme yapan bir kişi olabileceği gibi çalışanı adına ödeme yapan işveren de olabilir. Unutulmaması gereken husus bireysel emeklilik hesabında tam olarak hak sahibi olan adına ödemeyi yapan katılımcıdır. Üçüncü bir kişi adına ödeme yapan taraf hiçbir şekilde hak sahibi değildir.

Bireysel Emeklilik Sisteminde taraflar; Katılımcı, Bireysel Emeklilik Şirketi, Emeklilik Gözetim Merkezi, Hazine Müsteşarlığı, Sermaye Piyasası Kurulu, Emeklilik Yatırım Fonları, Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu, Bireysel Emeklilik Aracıları, Sigorta Denetim Kurulu, Portföy Yönetim Şirketleri, Türkiye Sigorta ve Emeklilik Şirketleri Birliği, Takasbank ve Sponsor Kuruluşlar olarak ifade edilebilir(İnan, 2019;139).

3.6.1 Katılımcı

Bireysel emeklilik sözleşmesinin en önemli tarafı ve unsuru katılımcıdır. Emeklilik sözleşmesini imzalayan ve sisteme katılan bireyleri ifade etmektedir. Bireysel emeklilik hesabına katkı yapan ya da adına katkı yapılan kişidir. Kanunun önceki halinde katılımcı için 18 yaşını doldurmuş olma şartı varken 19.01.2022 tarihli düzenleme ile bu kaldırılmış ve 18 yaşının altındaki kişiler içinde sisteme dâhil olma hakkı tanınmıştır.

3.6.2 Bireysel Emeklilik Şirketi

Bireysel emeklilik sözleşmesinin en önemli tarafı Bireysel Emeklilik Şirkettir. Kanuna göre emeklilik alanında çalışma ruhsatı almış, yönetim ve denetim organları belirlenmiş ve kuruluş iznini Hazine Müsteşarlığından almış şirkettir. Çalışacağı fon yapısını, sermaye durumunu 4632 sayılı kanuna göre oluşturmuş olmalıdır. Yüksek hizmet kalitesi sunabilecek, mali ve teknik altyapısı güçlü yeterli insan kaynağına sahip şirketlerdir(EGM, 2005;28-29).

Tablo 7; Türkiye’de 2022 Yılı Bireysel Emeklilik Şirketleri

1-Aegon Emeklilik ve Hayat A.Ş.	9- Cigna Sağlık Hayat ve Emeklilik A.Ş.
2-AgeSA Hayat ve Emeklilik A.Ş.	10-Fiba Emeklilik ve Hayat A.Ş.
3-Allianz Hayat ve Emeklilik A.Ş.	11-Garanti Emeklilik ve Hayat A.Ş.
4-Allianz Yaşam ve Emeklilik A.Ş.	12-Groupama Hayat A.Ş.
5-Anadolu Hayat Emeklilik A.Ş.	13-Katılım Emeklilik ve Hayat A.Ş.
6-Axa Hayat ve Emeklilik A.Ş.	14-Metlife Emeklilik ve Hayat A.Ş.
7-BNP Paribas Cardif Emeklilik A.Ş.	15-NN Hayat ve Emeklilik A.Ş.
8-Bereket Emeklilik ve Hayat A.Ş.	16-Türkiye Hayat ve Emeklilik A.Ş.

Kaynak: <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/> Erişim Tarihi:16.02.2022

3.6.3 Emeklilik Gözetim Merkezi

İstanbul'da 2003 yılında denetleyici kamu otoritesine yardımcı olmak ve kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla kurulmuştur. Bireysel Emeklilik Sisteminin güvenli, şeffaf ve etkin işletilmesi yanında katılımcıların hakkını korumak öncelikleri arasındadır. Emeklilik şirketlerinden düzenli aldığı verileri konsolide ederek raporlaştırmak, sistem hakkındaki şikayetlerin incelenmesi ve analiz edilmesi, bireysel emeklilik araçlarının eğitim, sınav ve sicil takiplerinin yapılması gibi sistemin sağlıklı çalışmasını sağlamakla görevlidir(EGM, 2005;25-26).

3.6.4 Sermaye Piyasası Kurulu

Bireysel Emeklilik Sistemi ile ilgili düzenlemeler yapan ve diğer kurumlarca yapılan uygulama ve düzenlemeleri denetleyen ve bu suretle sistemin sağlıklı ve güven içinde çalışmasını sağlayan kurumdur. Katılımcıların birikimlerinin değerlendirildiği yatırım fonlarının ve emeklilik şirketlerinin işleyişi ve portföy yönetim şirketleriyle yapılan her türlü sözleşme ve saklayıcı kuruluş ile ilgili işleyiş ve düzenlemeler SPK tarafından yapılır(EGM, 2005;27).

3.6.5 Hazine Müsteşarlığı

Katılımcı ile emeklilik şirketi tarafından yapılan sözleşme ile katılımcının yaptığı birikimin garantörü olması açısından hazine müsteşarlığı çok önemlidir. Bu önem nedeniyle kuruma büyük yetkiler de verilmiştir. Bireysel emeklilik sistemi ile ilgili birçok kurumun düzenleyici ve denetleyici görevi varken tüm bu kurumların yaptığı işleyiş ve düzenlemelerin denetim yetkisi hazine müsteşarlığına verilmiştir(Uyar, 2012;40).

3.6.6 Emeklilik Yatırım Fonları

Tüm bireysel emeklilik şirketlerinin faaliyete geçme aşamasında kurması gereken yatırım fonu, sisteme dâhil olan katılımcılardan toplanan primlerin değerlendirildiği değişik sermaye piyasası araçlarından oluşan ve gelir getirici özelliği olan bir yatırım sepetidir. Bu fonlar sadece bireysel emeklilik şirketleri aracılığıyla sisteme dâhil olan katılımcıların tasarruflarını değerlendirmekle sorumludur. Bireysel Emeklilik Sistemine özgü olarak bu fonda toplanan mal varlıkları teminat

gösterilemez, rehin edilemez ve haczi mümkün değildir. Bireysel Emeklilik Sisteminde kullanılan fon isimleri aşağıda tabloda verilmiştir. Bireysel Emeklilik Sistemine katılımın artışı teşvik etmek amacıyla farklı sermaye araçları kullanılmıştır. Faizli getirisi bulunan araçların alternatifi olarak faizsiz araçlar önerildiği gibi reel piyasa araçları yanında devlet borçlanma araçları da katılımcıların tercihlerine sunulmuştur(EGM, 2005;36-39).

Tablo 8; Emeklilik Yatırım Fonu Türleri

a-Ana Para faiz Getirisi Olan Fonlar	b-Faiz Getirisi Olmayan Fonlar
a.1 Gelir Amaçlı Fonlar	b.1 Gelire Endeksli Senetler
a.1.1 Hisse Senedi Fonu	b.2 Katılma Hesapları
a.1.2 Kamu Borçlanma Araçları Fonu	b.3 Döviz Hesapları
a.1.3 Özel Sektör Borçlanma Araçları Fonu	b.4 Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler
a.1.4 Kira Sertifikası Fonu	b.5 Sukuk (Kira Sertifikaları)
a.1.5 Karma Borçlanma Araçları Fonu	b.6 Katılım Endeksleri
a.1.6 Karma Fon	b.7 Altın Borsa Yatırım Fonu
a.1.7 Esnek Fon	
a.2 Kıymetli Maden Fonları	
a.2.1 Altın Fonu	
a.3 Para Piyasası Fonları	
a.3.1 Likit Fon- Kamu	
a.3.2 Likit Fon-Özel Sektör	
a.3.2 Likit Fon-Esnek	
a.4 Büyüme Amaçlı Fonlar	
a.4.1 Hisse Senedi Fonu	
a.4.1.1 Karma Fon	
a.4.1.2 Esnek Fon	
a.5 İhtisaslaşmış Fonlar	
a.5.1 Sektör Fonu	
a.5.1.1 Endeks Fon	
a.6 Diğer Fonlar	
a.6.1 Dengeli Fon	
a.6.1.1 Esnek Fon	
a.6.1.2 Fon Sepeti Fonu	
a.6.1.3 Katkı Fonu	

Kaynak: <https://www.ziraatportfoy.com.tr/tr/bireysel-emeklilik-fonlari> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

3.6.7 Bireysel Emeklilik Danışma Kurulu

Emeklilik politikalarını belirlemek üzere sistemin kurumsal olarak en üstünde bulunan bir kurul olup sistemin işleyişi hakkında önerilerde bulunmak üzere

kurulmuştur. Kurul Hazine Müsteşarının başkanlığında, Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı ve SPK tarafından genel müdür düzeyinde birer temsilciden oluşur. Sistemin kurulması ve işleyişi esnasında bu kurulun sorumlulukları ve yetkileri vardır(EGM, 2005;20).

3.6.8 Bireysel Emeklilik Aracıları

Katılımcıların şirket tercihleri, sistemde biriktirdiği tasarruflar ile ilgili bilgilendirilmesi gibi katılımcıyla ilgili tüm konularda Bireysel Emeklilik Aracıları görevlidir. Katılımcılarla yapılan sözleşmeyi sorumlu olduğu bireysel emeklilik şirketi adına yapmakta olup gerçek ya da tüzel kişi olabilir. Ancak iki durumunda kendine özgü şartları vardır. Sicile kayıtlı olmak bunlardan biridir.

3.6.9 Sigorta Denetim Kurulu

İlk kez Sigorta Murakabe Kurulu adıyla 1962 yılında kurulmuş olup 1994 yılında Sigorta Denetleme Kurulu(SDK) adıyla Hazine Müsteşarlığı bünyesine geçmiştir. 4632 Sayılı kanun ile bireysel emeklilik ve her türlü özel sigortacılık alanlarındaki faaliyet ve işlemlerin kamu adına denetiminin yapılması olarak görevlendirilmiştir. Bireysel emeklilik şirketleri ve aynı alanda faaliyet gösteren diğer şahıs veya tüzel kişilerin arasındaki uyuşmazlıklarda ki denetim ve incelemelerinde SDK tarafından yerine getirileceği belirtilmiştir.

3.6.10 Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği

Sigorta edilen bir riskin tamamının yada bir kısmının yeniden sigorta edilmesi reasürans olarak adlandırılır. Sigorta şirketlerinin oluşabilme imkânı olan hasarlar için üzerindeki sorumluluğun bir kısmını diğer sigorta şirketlerine devretmesidir. Bu aynı zamanda mükerrer bir sigorta işlemidir. Bu aynı zamanda sigorta şirketlerine kendi sermayeleri yetmediği takdirde yine de sigorta yapma imkânı veren önemli bir durumdur(Türkey, 2005;23) .

3.6.11 Portföy Yönetimi Şirketleri

Bireysel emeklilik şirketleri tarafından kurulan fonların yönetiminden sorumlu olan kuruluşlardır. SPK tarafından çıkarılan düzenlemelere ve denetlemelere tabidirler. SPK tarafından yetki belgesi alıp çalışmasına uygunluk verilen şirketlerdir.

3.6.12 Takasbank

2002 yılında yürürlüğe giren Emeklilik Yatırım Fonlarının Kuruluş ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkındaki Yönetmeliğe göre “saklayıcı kuruluş” görevini üstlenen Takasbank, bünyesinde bulundurulan hesaplar yoluyla bireysel emeklilik katılımcılarının tasarruflarını “emeklilik fonu hesapları” adı ile saklamaktadır. Her bir fon payı sahibi olan katılımcı adına saklanmakta olup sağladığı güven ve sistem ile talep halinde varlık alım satımına yönelik fon değişimine izin vermektedir(EGM, 2005;28).

3.6.13 Sponsor Kuruluşlar

2012 Tarihli 28462 sayılı BES Yönetmeliği ile katılımcı adına bireysel emeklilik şirketi ile sözleşme akdeden kişiler sponsor kuruluş olarak adlandırılmaktadır. Sponsor kuruluşlar emeklilik şirketi ile işveren grup sözleşmesi imzalayarak sözleşmenin tarafı olmakta aynı zamanda bünyesinde bulundurduğu çalışanlar için bir teşvik uygulamaktadırlar.

3.7 Bireysel Emeklilik Sisteminin Finansman Kaynakları

Bireysel emekliliğin finansmanı katılımcılar tarafından yapılan ödemelerden sağlanmaktadır. Katılımcıların yaptığı en önemli ödeme katkı payı ödemesidir. Genellikle düzenli aralıklarla katılımcıdan ödeme yapması beklenir. İstenilen zamanda ara ödeme adı altında ödemeler mümkündür. Sistemi finanse eden kesintiler bu ödemelerden tahsil edilmektedir. Bu kesintiler toplamı 4632 Sayılı Kanuna göre yıllık olarak aylık brüt ücretin %8,5’inin üzerine çıkmamalı ve bu kesintiler sözleşmenin ilk beş yılı boyunca yapılmalıdır.

Tablo 9; Bireysel Emeklilik Sistemi Kesintileri

Bireysel Emeklilik Sisteminin Finansman Kaynakları	
Katkı Payı Ödemesi	Karşılıklı olarak imzalanan sözleşmeye göre katılımcının emeklilik hesabına belirli esaslar dâhilinde ödemeler yapması olarak ifade edilir. Kararlaştırılan katkı payının üzerinde ya da altında ödeme mümkündür. Katkı payı ödemesini katılımcı haricinde üçüncü bir kişi kurum da yapabilir. Düzenli yapılan ödemeler aylık, üç aylık, altı aylık ve yıllık da olabilir.
Giriş Aidatı	Taraflar arasında yapılan sözleşmeye göre sisteme giriş yapan katılımcılarda bir defaya mahsus alınan tutardır. Emeklilik şirketi bu tutarı 4632 sayılı kanuna göre sisteme yeni girişlerin artırılması amacıyla yaptığı çalışmalar için almaktadır. Sözleşmenin içeriğine göre şirket bu tutarı almak zorunda olmayıp kendi ihtiyaç durumuna göre karar verebilmektedir.
Yönetim Gider Kesintisi	Emeklilik şirketlerinin faaliyetlerinden kaynaklanan giderlerinin karşılanması için katılımcıların yaptığı katkı paylarından kesilen tutardır. Tutarda bir kesintilik yoktur. Üst sınır tüm kesintiler toplamı olarak yıl içinde brüt bir asgari ücretin %8,5'ini aşmamalıdır.
Fon İşletim Gideri	Emeklilik şirketlerinin faaliyetlerinin karşılığı olarak katılımcıların birikimlerinin değerlendirildiği fon hesaplarından fon getirileri üzerinden kesilen tutardır.
Ek Yönetim ve Ara Verme Kesintisi	Taahhüt edilen katkı payının üç ayı aşan ödenmeme halinde ya da belirtilen sürede verilen ödemeye ara verme vadesinin uzatılması halinde ara verme kesintisi olarak katılımcı hesaplarından kesilen tutardır.

Kaynak: İnan, 2019, Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi 159-162.

3.8 Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemine Yapılan Teşvikler

Bireysel Emeklilik Sistemi dünyada gelişmiş ya da gelişmekte olan tüm ülkelerde değişik biçimlerde de olsa uygulanmakta ya da uygulanmaya çalışılmaktadır. Sosyal güvenlik sistemlerinin tamamlayıcısı olarak görülen sistem devletler tarafından tavsiye edilmekte ve farklı uygulamalar ile teşvik edilmektedir. Sistemin işleyişi uzun vadeli ve gönüllülük esaslı olduğundan devlet güvencesi ya da devlet teşviki olmadan sistemin büyümesi mümkün olmayacaktır. Sistem sağlıklı işlediği takdirde hem tasarruf yapan topluma hem de genel ekonomiye katkıları bulunmaktadır. Topluma geleceği için tasarruf yaptırarak bireylerin gelecekteki refah düşüşüne engel olmakla devletin üzerindeki sosyal güvenlik yükünü almaktadır. Sistem uzun vadede sermaye birikimi sağlayarak genel ekonomiye katkı sağlamaktadır. Sistem sağlıklı işlediğinde yeni bir uzmanlık alanı ve istihdam piyasası oluşturmada işsizliğin düşmesine katkı sağlamaktadır.

Bireysel Emeklilik Sisteminin başladığı tarihten bu ya da çeşitli teşvikler yapılıyor olmasına rağmen toplumda karşılık bulmayan sistem 2012 yılında yeni kanun ile farklı bir teşvik sistemine geçmiştir. Bu düzenlemeler 2013 yılından itibaren uygulanan katkı primlerine %25 oranında devlet katkısının uygulanması, fon getirilerinin kurumlar vergisinden istisnası ve sisteme otomatik katılım gibi yeniliklerdir.

Bireysel emeklilik Sisteminden beklenen avantajlar belirli bir büyüklüğe erişilmesi halinde gerçekleşeceğinden 2012 yılındaki düzenleme, sistemin büyümesine önemli bir ivme kazandırmıştır. İzleyen yıl olan 2013’de ve devamında sisteme dâhil olan katılımcı sayısında artış gözlemlenmiştir(EGM, 2021). Türkiye’de son yıllarda ise katılımcı sayısının artış oranı zayıflarken katkı payları, fon getirileri ve devlet katkılarında oluşan fon büyüklüğündeki artış devam etmiştir.

3.8.1 Devlet Katkısı

Bireysel Emeklilik Sisteminde devletin yaptığı vergi teşviklerinin katılımcılar için bilinirliğinin az olması, sistemin daha çok tabana yayılarak genişletilmesi ve böylelikle tasarrufların artırılması amacıyla 2013 yılından itibaren devlet katkısı verilmeye başlanmıştır. Önce katılımcının ödediği katılım payının %25 olarak belirlenen bu tutar 2022 yılında yapılan düzenleme ile %30 olarak değiştirilmiştir. Devlet katkısı emeklilik şirketine doğrudan ödenmekte olup emeklilik şirketince katılımcının ödediği primden ayrı ancak katkı payına bağlı bir hesapta toplanmaktadır.

Devletin verdiği katkının üst sınırı olması nedeniyle daha çok küçük yatırımcının hedeflendiği anlaşılmaktadır. Zira devlet katkısı brüt asgari ücretin bir yıllık toplam tutarının %25’i ile sınırlandırılmıştır. 2022 yılı için olabilecek toplam devlet katkısı aşağıda tabloda hesaplanmıştır. Görüldüğü üzere 15.012-TL alınabilecek en fazla devlet katkısıdır. Aylık katkı primi yanında ara ödeme yapıldığı durumlarda bir yıl için alınabilecek en yüksek devlet katkısının göz önünde bulundurulması yerinde olacaktır.

Otomatik katılım ile sisteme giren bir çalışanın daha evvelde sisteme girişi varsa devlet katkısı iki giriş için ayrı hesaplanacaktır. Bu durum otomatik katılımı

özendirici bir durum olup her yıl için normalde alabileceği devlet katkısının iki katına çıkılması demektir. Dolayısıyla aşağıda belirtilen 1 yılda alınabilecek en fazla tutar gönüllü ve otomatik katılımlar sayesinde 30.024-TL olabilmektedir.

Tablo 10; BES’de 2022 Yılı Devlet Katkısı Hesaplama Tablosu

2022 Yılı Aylık Brüt Asgari Ücret	₺5.004
1 yıllık Brüt Ücret Toplamı	₺60.048
1 Yıllık Brüt Ücret %25 i	₺15.012

Tasarruflarda uzun vadeli olarak yatırımı planlanırken devlet katkısı katılımcı hesabına geçer ama hemen tasarruf hakkı devredilmez. Zamanına göre kademeli olarak katılımcının fayda sağlaması planlanmıştır. Yıl odaklı olarak hak ediş süresi aşağı tabloda verilmiştir.

Tablo 11; Devlet Katkısında Yıla Göre Hak Edilen Oran

Sistemde Kalma Süresi	Hak edilen Oran
En az 3 yıl (3 yıldan 6 yıla kadar)	15%
En az 6 yıl (6 yıldan 10 yıla kadar)	35%
En az 10 yıl (10 yıl ve daha fazla)	60%
Emeklilik, Vefat ya da Maluliyet durumunda	100%

3.8.2. Otomatik Katılım

Türkiye’de otomatik katılım 2017 yılında yürürlüğe girmiştir. Otomatik katılım sistemi de aynen gönüllü bireysel emeklilik gibi katılımcılardan tasarrufların toplanması, toplanan tasarrufların değerlendirilmesi ve belirli süre sonunda katılımcılara toplu halde ödeme yada maaş şeklinde periyodik ödemelerde bulunulmasıdır. Türkiye’de 45 yaşını doldurmamış ücretli çalışanların tümü için zorunlu olan uygulama tabana yayılmayı ve tüm çalışanları tasarruf etmeye yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Uygulamanın en önemli aşaması işverenlere düşmektedir. Zira ücret geliri ödenmeden evvel çalışanların gelirlerinin en az %3 ünü sisteme aktarırlar. Sisteme giriş aşaması farklılık gösterse de sistemin işleyişi gönüllü katılım ile aynıdır. Katılımcı sistemde kalmayı istemez ise ilk iki ay kendi beyanı ile

başvurarak hiçbir kesinti olmadan ödediği primleri geri alabilir(EGM, Erişim Tarihi;22.02.2022).

Ücret gelirli çalışanların tümünü kapsayan bu düzenleme ile çalışanlar aynı anda değil, düzenlemede öngörülen çalışan sayılarına göre sisteme geçiş yapacaktır. Üç ayda bir kademeli olarak en az işçi çalıştıran işverenleri de kapsayacak şekilde sistem genişleyecektir.

3.8.3. Vergi Teşvikleri

2012 yılından sonra daha önce de var olan vergisel teşvikler düzenlenerek daha sade ve anlaşılabilir hale getirilmiştir. Çalışanlar adına ödenen katkı paylarının gider olarak gösterilmesi oranı çalışanın brüt ücretinin %10'undan %15'e çıkarılması bu duruma örnektir. Sistemin teşviklerinde farkındalığı daha yüksek olan devlet katkısı ön plana çıkarken vergi teşvikleri geri planda kalmıştır(Büyükkara ve Balcı, 2014;7).

3.9. Bireysel Emeklilik Sisteminin İşleyişinde Bazı Hak ve Hükümlülükler

Bireysel Emeklilik Sisteminde sisteme dâhil olan katılımcı ve katılımcının katkı primini toplayan emeklilik şirketi en önemli taraflardır. Katılımcının emekliliğine kadar ya da sistemden çıkıncaya kadar yani sisteme dâhil olduğu sürede taraflara düşen bir takım sorumluluklar vardır. Sistemin işleyişi açısından bu hak ve sorumlulukların büyük önemi vardır. Emeklilik sistemi Emeklilik şirketi yoluyla başta Hazine Müsteşarlığı olmak üzere Takasbank, Emeklilik Gözetim Merkezi, SPK ve bağımsız denetim kuruluşlarının sürekli bir gözetim ve denetimi altındadır(Can, 2010;141).

3.9.1. Sistemden Ayrılma Hakkı

Bireysel Emeklilik Sisteminde katılımcı emeklilik sözleşmesi süresi dâhilinde isterse daha önce yatırmış oldu birikimlerini de alarak sistemden ayrılabilir. Bu ayrılık emekliliğin gerçekleşmesi ya da emekliliğe hak kazanmadan önce olabilir. Emeklilik gerçekleşmesi durumunda emeklilik hesabında biriken paranın tamamını alarak sistemden ayrılabilir.

Emeklilik hakkının doğmasından önce ise kendi isteği doğrultusunda sistemden çıkabileceği gibi ortaya çıkabilecek bir maluliyet durumunda sistemden ayrılabilir. Ülkede bulunan sosyal güvenlik kurumundan maluliyet geliri almaya hak kazanma yada tam teşekküllü devlet hastanelerinden alınacak maluliyet raporu kişinin malulen sistemden ayrılmak istemesini destekleyecek durumlardır. Katılımcının vefatı halinde varislerinin sunacağı ölüm belgesi ile de sistemden çıkış mümkündür(28462 Resmi Gazete, 2012,7-8).

Kişinin kendi isteği haricindeki sistemden ayrılma talepleri mevzuatta belirtilen erken ayrılma kesintilerinin yapılmaması açısından önemlidir. Emeklilik süresi dolmadan sistemden çıkma durumunda vergi avantajlarından ve devlet katkılarında yararlanılamayacağı göz önünde bulundurulmalıdır.

3.9.2. Emeklilik Planı Değişikliği Hakkı

Emeklilik hakkına sahip olan katılımcılar aylıklarını hangi dönemlerde almak istediğine ya da sistemde kalıp kalmama kararları emeklilik planı değişikliği olarak belirtilir. Sisteme yön veren yönetmeliğe göre katılımcı yılda en fazla dört kez emeklilik planında değişikliğe gidebilir. Emeklilik planı değişim talebi emeklilik şirketine yazılı olarak yapılabileceği gibi şirketin çağrı merkezi ya da şirketin güvenli olan elektronik sayfasından da yapılabilir. Yeni emeklilik planına uygun görüldüğü takdirde şirkete ulaşmasından sonraki on gün içine geçilir. Değişiklik yapılan emeklilik sözleşmesi katılımcıya iletilir(4632 Sayılı Kanun, md.11-12).

Emeklilik talebinde bulunan katılımcı isterse birikiminin istediği kısmını toplu olarak alıp kalanını aylık olarak alabilir. Aylık olarak maaş şeklinde ödenen katılımcı tasarruflarının geriye kalan tamamını da tek seferde alabilir.

3.9.3. Emeklilik Şirketi Değişikliği Hakkı

Katılımcının talebi halinde birikimlerinin toplamı on gün içinde başka bir emeklilik şirketine devredilmek zorundadır. Mevcut şirket bu süreyi geciktirirse katılımcının yaşadığı kaybı telafi etmek zorundadır. Katılımcı birikiminin aynı şirketin farklı fonlarında değerlendirebileceği gibi farklı şirketleri de tercih edebilir. Bu da

şirket değişimiyle mümkün olduğundan kanunen kendine tanınan emeklilik şirketi değişikliği hakkında faydalanabilir.

Birikimlerin başka bir şirkete devri için mevcut şirkette en az bir yıl kalınmış olması gerekir. Şirket ya da fon değişikliği talepleri zamanında gerçekleşmeyen katılımcıların ekonomik kayıplarını emeklilik şirketi karşılamakla sorumludur(4632 Sayılı Kanun, md.5). Kanuna göre bir yıl içinde en fazla altı kez fon değişimine izin verilmektedir. Fon değişikliği talebi yazılı olarak yapılabileceği gibi çağrı merkezinden ya da şirketin güveni olan internet sayfasından da yapılabilir. Fon değişikliği talebi şirkete ulaşmasını izleyen iki gün içinde gerçekleşmelidir. Aksi halde doğacak ekonomik kayıptan emeklilik şirketi sorumludur.

3.9.4. Cayma Hakkı

Bireysel Emeklilik Sözleşmelerinde teklif formunun imzalanmasından 60 gün sonrasına kadar sistemden hiçbir kayıp olmadan çıkmak mümkündür. Cayma hakkında bulunmak için geçerli bir nedene ihtiyaç duyulmaz. Bu durum kanunda cayma hakkı olarak katılımcıya verilmiş bir haktır. Bu süre içinde katılımcının ödediği tüm primler ve varsa bu süre içindeki getirileri hiçbir kesinti yapılmadan katılımcıya iade edilir.

3.9.5. Birikimlerin Ödenmesi Hakkı

Katılımcının emeklilikten önce ya da emekliliğe hak kazandığında sistemden ayrılma hakkı vardır. Her iki durumda da emeklilik şirketleri katılımcının ayrılma talebi halinde birikimlerinin emeklilik sözleşmesi çerçevesinde ödenmelidir. Emeklilik sözleşmesi dâhilinde katılımcının vefatı gerçekleşirse ölüm belgesi ile varislere, maluliyet hali oluşursa ise şahsın kendisine birikimlerin ödemesi yapılmalıdır. Bildirimin ulaşmasını takiben yirmi iş günü içinde birikimlerin tamamı ödenir. Kanunda belirlenen süreler içinde hükümlülüklerini yerine getirmeyen emeklilik şirketi oluşacak kaybı katılımcıya öder(4632 Sayılı Kanun, md.6).

3.9.6. Emekliliğe Hak Kazanma

Katılımcı olarak sistemde on yıl kalarak katkı payı ödenmesi ve 56 yaşının doldurulması Bireysel Emeklilik Sisteminden emekli olarak ayrılmak üzere yeterlidir. Emeklilik süresini dolduran katılımcılar o gün itibariyle emekli olabilir ya da emekli olmadan sistemde birikim sağlamaya devam edebilirler. Zira sistem bir tasarruf sistemidir. Ne kadar uzun süre katkı payı ödenirse içeride biriken tasarruf o kadar yüksek olur ve emeklilik kararı veren katılımcıya yararı fazla olur. Ve istediği zaman sistemden ayrılmayı talep edebilir. Emeklilik süresi dolmasına rağmen birikime devam eden katılımcı herhangi bir taahhüt altına girmiş olmaz. Kendi kararını verdiği anda emeklilik işlemi yapılır(4632 Sayılı Kanun, md.16).

Emeklilik kararı veren bir katılımcının Bireysel Emeklilik Sisteminde ne kadar sözleşmesi varsa hiçbir kesinti yapılmadan birleştirilerek katılımcının talebi doğrultusunda emeklilik işlemi başlatılır. Sistemde toplam on yıl kalmış olması yeterlidir. Başka bir emeklilik şirketinde on yıldan az süreli sözleşmesi olması önemli değildir. Katılımcının emeklilik talebini alan emeklilik şirketi tüm sözleşmelerini birleştirerek süreci işletir.

2020 Yılıının başında COVID-19 pandemisi hayatımıza girmesi ile birlikte tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de harcama ve tasarruf alışkanlıkları değişmiştir. İnsanların çalışma şartlarındaki değişikliklerle birlikte ekonomik hayat farklı boyutlara geçmiştir. Yıllarca yapılan tasarruflar ile elde edilen varlıkların değerinin olmadığı, hangi tasarrufların ne sebeple yapılması gerektiği ve hayatımızın geriye kalan kısmında insanları nelerin beklediği gibi sorular sorgulanmaya başlamıştır. İnteraktif harcamalar yoğunluk kazanırken elde olan birçok varlığın kullanılmadığı bir dünya oluşmuştur. Toplumda birçok kişinin çalışmaması ile yaşanan gelir kaybının harcama kalemlerine de yansması ile ekonomik dengede ki bozulma beraberinde gelmiştir. Yaşanan bu olağanüstü duruma karşın önlem amaçlı kamu harcamaları artırılmış transfer harcamalarına ağırlık verilmiştir. İhtiyaçların giderilmesi yoluyla harcamaların artırılmasını amaçlayan bu durum beraberinde enflasyonu da ülke ekonomisinin karşısına çıkarmıştır.

Tüm ülkelerde yaşanan ekonomik gelişmeler maliye ve para politikalarında ciddi sıkıntıları beraberinde getirirken alınan önlemlerin de mevcut piyasa yapısını bozmaması arzu edilmektedir.

Türkiye’de de yaşanan ekonomik dalgalanmalar ülke içi tasarruf araçlarından biri olan Bireysel Emeklilik Sistemini de doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Sistemin tasarruf birikimi ile oluşan sermaye yapısı istihdama doğrudan etki etmektedir. Sistem büyürken sistemi ayakta tutan beşeri yapı istihdama olan etkinin diğer ayağını oluşturmaktadır. Bu noktada oluşan sermayenin yatırım araçları ile üretime yönlendirilmesi sayesinde oluşacak yeni çalışma alanları ise istihdama yapılan dolaylı etkiye örnek verilebilir.

Türkiye’de kırılan olan ekonomik yapıyı güçlendirmek, gelişmekte olan ülkeler arasında daha ileri seviyelere erişebilmek için çeşitli adımlar atılmaktadır. 2003 yılında bunlardan en önemlisi olan Bireysel Emeklilik Sistemi kanunu çıkarılmış ve katılımcıların bireysel birikimleri toplanmaya başlamıştır. İlk çıkarılan kanundan sonra farklı düzenlemeler ve bazı teşvikler yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemelerin de amacı gelişmekte olan ekonomiye fon yaratmak, istihdama ve de ekonomik kalkınmaya destek sağlamaktır. Elbette en önemli husus ise sürekli artış eğilimi içinde olan nüfus ile sosyal güvenlik sisteminin ülke bütçesi üzerindeki yükünün azaltılmasıdır. Aslında bütçenin yükünün azaltılması ifadesi ile talep edilen daha fazla refahın insanların kendi birikimleri ile elde edilmesi ve devletin sağladığı sosyal güvenliklikten fazla beklentinin oluşmaması halidir.

Tablo 12’de Türkiye’de artan nüfus miktarı verilmiştir. Çalışmamıza konu olan 2004 ve 2021 yılları arasında nüfus miktarı sürekli bir artış eğiliminde olmuştur. Sosyal Güvenlik sisteminde aktif sigortalılar sisteme kayıtlı ve aynı zamanda çalışan kişiler olarak anılmaktadır. Bir ülkenin beşeri yapısı için en önemli gösterge olan aktif çalışanlar da sürekli artış eğiliminde olmakla birlikte bazı yıllarda azalış göstermiştir. Örneğin 2018 ve 2019 yıllarında ülke nüfusu artarken aktif sigortalılar azalmıştır. Türkiye’de nüfus içinde aktif sigortalıların oranı ise yıldan yıla artış göstermiştir. 2004 yılında %18 olan aktif sigortalı oranı 2021 yılında %29 olmuştur. Ülkenin tasarruflarının artması ile sermaye ihtiyacı giderilebilirse yatırımlar artar ve ülke kendi

imkânları ile kendi ihtiyaçlarını karşılamış olur. Bu durum istihdama da doğrudan etki yapar.

Tablo 12’de Bireysel Emeklilik Sisteminin başladığı günden bu yana katılımcı adedi verilmiştir. Katılımcı sayısı sürekli bir artış içinde olmakla birlikte aktif çalışanlar içinde de ciddi bir ağırlığa ulaşmıştır. 2004 yılında %2 ile sisteme başlangıç yapılırken 2021 yılında aktif sigortalılar içinde %28’e ulaşmıştır. Şüphesiz artış oranları kadar aktif büyüklük de önemlidir. Ancak bireysel emeklilik sisteminin en önde gelen hedef kitlesinin düzenli geliri olan çalışanlar olduğu unutulmamalıdır. Böylelikle sistemin ortaya çıkış nedeni olan sosyal güvenlik sistemine katkı sağlanmış olacaktır. Devlet Katkısı ve Otomatik Katılım gibi düzenleme ve teşviklerle de bu artışlara hız kazandırılmıştır.

Tablo 12 ile Türkiye’de Nüfus, Aktif Sigortalılar, Bireysel Emeklilik Sistemi katılımcıları verilmiştir. Ülkede birbirine etki etmesi yönüyle bu verilerin gelişim seyri ve iktisadi etkileri analiz edilmektedir. Sisteme yapılan katılımların tamamı çalışanlar arasından olmayabilir. Zira devlet kayıtlarında ekonomik olarak hiçbir veri bulunmayan çiftçiler arasından da sisteme dâhil olanlar olabilir. Çok az sayıda da olsa da bu durum gözden kaçırılmamalıdır.

Tablo 12; Türkiye’de 2004-2021 Yıllarında BES Gelişim Seyri

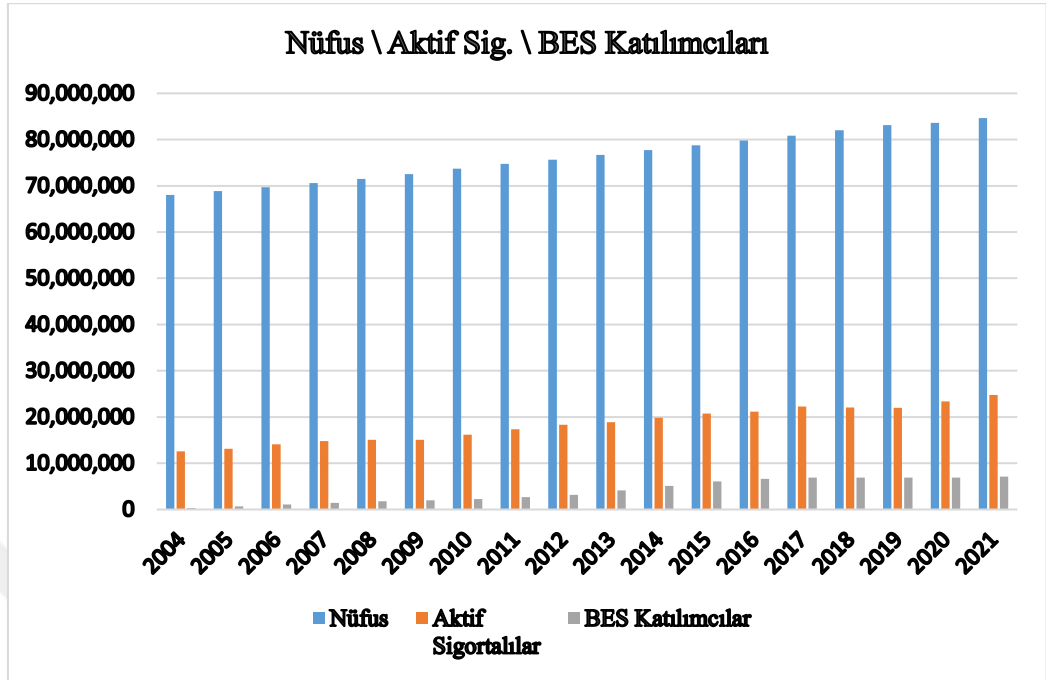
Yıllar	Nüfus	Aktif Sigortalı Adedi	Aktif Sig. / Nüfus Oranı	BES Katılımcı Adedi	BES Katılımcılar / Aktif Sig. Oranı
2004	68.010.215	12.553.265	18,46%	314.257	2,50%
2005	68.860.539	13.156.436	19,11%	672.696	5,11%
2006	69.729.967	14.124.935	20,26%	1.073.650	7,60%
2007	70.586.256	14.763.075	20,91%	1.457.704	9,87%
2008	71.517.100	15.041.268	21,03%	1.745.354	11,60%
2009	72.561.312	15.096.728	20,81%	1.987.940	13,17%
2010	73.722.988	16.196.304	21,97%	2.281.478	14,09%
2011	74.724.269	17.374.631	23,25%	2.641.843	15,21%
2012	75.627.384	18.352.859	24,27%	3.128.130	17,04%
2013	76.667.864	18.886.989	24,63%	4.153.055	21,99%
2014	77.695.904	19.821.822	25,51%	5.092.871	25,69%
2015	78.741.053	20.773.227	26,38%	6.038.432	29,07%
2016	79.814.871	21.131.838	26,48%	6.627.025	31,36%
2017	80.810.525	22.280.463	27,57%	6.924.945	31,08%
2018	82.003.882	22.072.840	26,92%	6.878.224	31,16%
2019	83.154.997	22.000.964	26,46%	6.871.132	31,23%
2020	83.614.362	23.344.547	27,92%	6.900.565	29,56%
2021	84.680.273	24.787.462	29,27%	7.092.021	28,61%

Kaynak:http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/aylik_istatistik_b_ileri (Erişim Tarihi: 11.03.2022).

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500> (Erişim Tarihi:07.03.2022).

Aşağıda bulunan Şekil 2’de ise 2004 ve 2021 yılları arasında Türkiye’de Nüfus, Aktif Sigortalılar ve Bireysel Emeklilik Sistemi katılımcılarının birbirine oranlarını farklı bir şekilde verilmiştir. Nüfus artış seyri ve nüfus içinde aktif çalışanların artış seyri birbirine paralellik gösterirken bireysel emeklilik sistemi katılımcıları son yıllarda yüksek oranda artış göstermektedir. Bireysel Emeklilik Sistemi katılımcı artış hızının devlet katkısının başladığı dönemde hızlanması önemli bir göstergedir.

Şekil 2; Türkiye’de 2004-2021 Yıllarında Nüfus\Aktif Sigortalılar\ BES Katılımcı Karşılaştırılması



DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE HANEHALKI TASARRUFU, BİREYSEL EMEKLİLİK FON BÜYÜKLÜĞÜ VE GELİR ARASINDAKİ İLİŞİKİNİN EKONOMETRİK ANALİZİ

Dünyada yaşayan tüm insanların ihtiyaçları sınırsız olmasına rağmen ihtiyaçlarını karşılayacak mal ve hizmetler sınırlıdır. İnsanların ihtiyaçları tam olarak karşılayamayan mallara kıt mal da denilebilir. Sınırsız ihtiyaçları için sınırlı mal ve hizmetlerin kullanılmasını inceleyen bilim dalı iktisattır(Bishop, 2013;16). Kıt olan malların nasıl kullanıldığının incelenmesi de iktisat bilimine konu olmuştur. Bu yönü, iktisadın daha çok üretim ve daha adil bölüşüm yolunda dünya üzerindeki insanları bilgilendiren ve aydınlatan bir bilim dalı olmuştur. Doğru tercihlerin yapılması yoluyla elde edilen mal ve hizmetleri etkin kullanılması da teşvik edilerek en yüksek verim sağlanması amaçlanmaktadır.

İktisat bilimi köklü bir geçmişe ait olmakla birlikte zaman ve topluma göre değişen bir bilim dalıdır. Yani birçok iktisadi değişken içinde bulunan zaman aralığına ve değerlendirilen topluma göre değişir. Analitik bir bilim olması nedeniyle her konuda alternatif çözüm yollarını ve bu yolların olumlu olumsuz yanlarını da ortaya koyar. Dünyadaki tüm bireyleri bir iktisadi ajan kabul ederek bu ajanların iktisadi olan tüm davranışlarını inceleme alanına dâhil eder. Tüm bireylerin üretimleriyle ilgili olduğu gibi tüketim ve bölüşümleri ile de ilgilidir.

Gelişmekte olan ülkeler için üretim kaynaklarının kıt olması ve mevcut olan kaynakların verimli kullanılamaması en büyük sorundur. Türkiye’de yapılması planlanan yatırımların en büyük ihtiyaçlarından olan sermaye birikimi, Bireysel Emeklilik Sistemi ile desteklenmeye çalışılmaktadır. Bireysel Emeklilik Sisteminin büyümesi ve biriken tasarruf yapısının kalitesi ise yine ülkenin ekonomi politikalarından önemli oranda etkilediği düşünülmektedir.

İktisat bilimi sadece mali konularla değil aynı zamanda hem insanların hem de insanlardan oluşan toplumun da refahını incelemektedir. İnsanların refahını sağlayan etkenler iktisat bilimi içinde önem arz etmektedir. İktisadın içinde refah bazen para ile

ortak anılmaktadır. Zira para ölçülebilir bir kavramdır ancak refah ölçülemez. Bireysel Emeklilik Sistemi ile katılımcılardan sağlanan birikim ile oluşan sermaye ve katılımcıların ileri yaşlarda çalışmadığı dönem için ya da emeklilik dönemindeki sistemden sağladığı fayda ile refah seviyesi bireysel emekliliğin iktisadi yönünün ne kadar önemli olduğunu gösterir.

Kaynakların gereğinden fazlasının kullanılmaması tasarruf olarak nitelendirilebilir. Toplumlarda artan gelir ile birlikte tasarruf etme ya da harcama alışkanlığı oluşabilir. Eldeki kaynakların tasarruf edilerek tutulması ve tasarrufları yeni yatırımlara yönlendirilmesi gelişmekte olan toplumlar için çok önemlidir. Artan tasarruflar toplumlar için geleceğin finansmanı demektir. Yeni yatırımlar için kaynak demektir.

Artan tasarruflar yatırımlara yönlendirilerek toplumların geleceğinde önemli bir yer tutar. Yapılan yatırımlar da gelecekte refahın artmasına ve gelir kalemlerinin çeşitlenmesine yardımcı olacaktır. Bireysel emeklilik gibi uzun vadeli ve tamamen sermaye piyasalarına yönlendirilebilen kaynaklar devletler için çok önemlidir. Gelişen devletlerde bu durum çok öncelerden fark edilmiş ve toplumlar bireysel emeklilik gibi çeşitli yöntemlerle tasarrufa yönlendirilmiştir. Toplumun tasarrufa yönlendirilmesi, tasarrufun yatırıma ve yatırımın ise gelire dönüşmesi en çok arzu edilen durumdur.

Çalışmamızda Türkiye’de henüz yeni gelişen Bireysel Emeklilik Sisteminin hane halkı tasarrufları, bireysel emeklilik fon büyüklüğü ve gelir arasındaki ilişkisinin ekonometrik analizi yapılacaktır. Öncelikle konu ile ilgili literatür taraması yapılacak akabinde analiz ve analiz sonuçları hakkında bilgi verilecektir.

4.1 Literatür Çalışması

Türkiye’de 2003 yılında ilk kez fon biriktirmeye başlayan Bireysel Emeklilik Sistemi devam eden yıllarda katılımcı sayısı ve fon büyüklüğü olarak sürekli artış göstermiştir. İşleyen Bireysel Emeklilik Sistemi ile biriken fonlar finansal araçlar yoluyla sermaye piyasalarına aktarılmış ülke ekonomisinin fon ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır. Çalışmamıza da konu olan bireysel emeklilik fon büyüklüğünün ülke ekonomisi ile olan etkileşimi daha evvelde bazı çalışmalara konu olmuştur. Birikerek

ülke ekonomisi sermaye ihtiyacını karşılayan tasarrufların ülke ekonomisinde birçok etkene etki edeceği tabiidir. Dolayısıyla farklı iktisadi değişkenlerin analiz edildiği çalışmalar aşağıda özetlenmiştir.

Özmen (2016) çalışmasında bireysel emeklilik katılımcı fon tutarı ile enflasyon, döviz kuru, faiz oranı ve borsa endeksi gibi farklı makroekonomik değişkenlerin etkileşimini incelemiştir. Çalışmanın devamında şöyle demiştir; Değişkenler arasındaki etkileşimi 2010-2015 yılları arasındaki aylık verileri kullanarak Toda-Yamamoto Nedensellik Testi ve Mann-Whitney U Testi ile irdelenmiştir. Bu testlerde verilerde durağanlık sağlanması için zaman serilerinin farkları alınmadığından sonuçlar manipülasyondan uzak ve güvenlidir. Çalışmada kullanılan veriler Emeklilik Gözetim Merkezi ve TÜİK internet sayfasından temin edilmiştir. Yapılan testlerde Bireysel Emeklilik Sistemi ve Makroekonomik veriler arasında bir nedensellik bağı olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcı fon tutarı ve katkı payı tutarları arasında, BİST 100 ve katılımcıların fon tutarı arasında, ödenen katılımcı katkı payı ve BİST 100 arasında, döviz kuru ve katkı payı tutarı arasında, döviz kuru ve katılımcı fon tutarları arasında korelasyon ilişkisinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda enflasyon ile katılımcı sayılarında ve fon tutarlarında bir nedensellik ilişkisi gözlemlenmiştir. Enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde insanların tasarruf yapması zorlaşacak birikim sağlayamayacaklardır. Enflasyonun düşük olduğu zamanlarda ise bireysel emeklilik sisteminde katılımcı sayıları ve katılım tutarları artacak böylelikle tasarruflar da artacaktır.

Selim ve Çelik (2014), Türkiye de dâhil olmak üzere 32 OECD ülkesinin bireysel emeklilik fonlarını etkileyen iktisadi faktörleri panel veri regresyon modeli kullanarak incelemiştir. Hane halkı tüketim harcamaları, kişi başına gayrisafi yurtiçi hâsıla, istihdam oranı, enflasyon, kısa dönem faiz oranı analiz edilen etkenlerdir. Çalışmada 2005-2011 yıllarında oluşan veriler irdelenirken 2008 krizinin etkileri de kukla değişken olarak değerlendirilmiştir. Elde edilen verilere göre hane halkı tüketim harcaması, kişi başına gayrisafi milli hâsıla, 2008 krizi değişkenlerinin etkisi negatif iken istihdamın etkisi ise pozitifdir. Elde edilen katsayılar istatistiki olarak anlamlı olup iktisadi beklentilere uygundur. Enflasyon ve kısa vadeli faiz değişkeni istatistiki olarak anlamlı bir veri vermediği sonucuna ulaşmıştır.

Önder ve Karabulut (2017) çalışmalarında 2005 ve 2015 yılları arasındaki sanayi üretim endeksi, bireysel emeklilik sistemindeki yatırıma yönelik reel fon tutarı, tüketici fiyatları endeksi ve borsadaki reel işlem hacmi değerlerinin ülke ekonomisindeki finansal derinleşmeye etkisini analiz etmişlerdir. Yapılan analizde Augmented Dickey-Fuller (ADF), Philips-Perron (PP) ve Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) durağanlık testleri yanında VAR (Vektör Otoregresyon) yöntemi kullanılmıştır. Analizde elde edilen verilerden Türkiye’de bireysel emeklilik sisteminden sermaye piyasaları aracılığıyla yatırımlara aktarılan fonların finansal derinleşmeye olumlu katkı yaptığının ortaya konulduğunu belirtmiştir.

Mumcu Küçükçaylı ve Özkan Karabacak (2020), 2009-2018 yılları arasındaki bireyselle emeklilik sisteminin ekonomik büyüme, cari açık, sermaye piyasasının fon temin ilişkisi üçer aylık dönemler halinde elde edilen verilerle analiz edilmiştir. Elde bulunan zaman serilerinin durağanlığı Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) ve Phillips Perron (PP) testleri kullanılacaktır. Analizde Toda-Yamamoto nedensellik testi kullanılmıştır. Bireysel emeklilik sisteminin yatırıma yönlendirilen tutarının GSYH’yi artırması beklenirken sonuç tam tersi çıkmıştır. Sonucun olumsuz çıkması BES’den yatırıma aktarılan tutarın olumlu katkı yapacak kadar büyük olmadığını kaynaklandığı tahmin edilmektedir. BES ile sermaye piyasasını temsilen BİST 100 endeksi analizinde de sonuçlar negatif çıkmıştır. Buradaki olumsuzluk da BES’de toplanan yatırım fonlarının diğer yatırım araçlarına aktarılması ile oluştuğu düşünülmektedir. BES ile cari açık arasında ise anlamlı bir eşbütünleşme ilişkisi kurulamamıştır. Ekonomik yapısı içinde bireysel emeklilik sisteminin yeni gelişmeye başladığı, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin zamanla ekonomisinin büyüyeceği ve bireysel emeklilik sisteminin gelişmesi paralelinde ülke içinde ekonomik etkisinin artacağı tahmin edilmektedir.

Macunluoğlu (2021), Türkiye’de 1990-2020 yılları arasındaki tasarruf oranlarında bireysel emeklilik sisteminin katkılarını, bu yılları üç bölüme ayırarak incelemiştir. BES’in olmadığı 1990-2003, BES’in başlangıç yılları olan 2004-2012 ve BES’in önemli bir teşvik aracı olan devlet katkısı ile uygulandığı 2013-2020 yılları üzerinde durulmuştur. Verilerin dağılımı için Shapiro Wilk Testi uygulanırken istatistiksel analiz için SPSS programı kullanılmıştır. Yapılan analizde BES’in hiç

uygulanmadığı 1990-2003 arası dönem ve devam eden iki dönemde bireysel emeklilik sistemi tasarruf oranları artarak devam etmiştir. Yurtiçi tasarrufların artmasında bireysel emeklilik sisteminin katkısı olduğu gibi uygulanan %25 devlet katkısı teşviki de olumlu etkiye neden olmuştur. Bu durumda bireysel emeklilik sisteminin fon büyüklüğündeki artışın, yurtiçi tasarruflarında artışına önemli katkı yaptığı belirtilmiştir.

Başar (2016) çalışmasında 14 adet OECD ülkesinin 2005-2014 yılları arasındaki bireysel emeklilik sistemi, tasarruf ve cari açık verilerinin kendi aralarındaki ilişkisini incelemiştir. Verileri GSYH'ye oranlayarak daha sağlıklı veri elde edilmesi amaçlanmıştır. Bu üç değişken arasındaki ilişkiyi ölçebilmek için Dumitrescu ve Hurlin tarafından önerilen panel nedensellik testi kullanılmıştır. Ulaşılan ampirik verilere göre bireysel emeklilik ve cari açık arasında çift yönlü, tasarruf ve bireysel emeklilik arasında çift yönlü ve cari açıktan tasarrufa doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisine rastlanılmıştır. Ülkelerin tasarruflarındaki yetersizlikler makroekonomik dengede bozulmalara neden olurken, cari dengenin sağlanmasında ve tasarruf açığının kapatılmasında bireysel emeklilik sisteminin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bireysel emeklilik sisteminin ekonomik politikalar için önemli olduğu ve ülke içindeki tasarrufları artırıcı yeniliklerin ülke ekonomileri için önemli olduğu vurgulanmıştır.

Turgut (2021) çalışmasında, bireysel emeklilik sisteminin 2013 yılından sonraki devlet destekli halinin tasarruf oranı, sermaye stoku ve bireylere uzun vadede refah sağlayan etkileri üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Daha önce vergi indirimleri ile teşvik edilen bireysel emeklilik sistemi devlet katkısı ile birlikte ne oranda artış sağlandığı, ülke tasarruflarına nasıl etki yaptığı bu çalışmanın ana konusu olmuştur. Devlet desteği ile birlikte bireysel emeklilik sistemi tasarruflarının hızlı bir artış trendi yakaladığı belirtilmiştir. Devlet destekli bireysel emeklilik uygulamasının temel hedefinin ülke içindeki tasarruf oranlarının artırılması olduğu belirtilmiştir.

Bayrakçı ve Aksoy (2019) çalışmalarında bireysel emeklilik sisteminde biriken fonların sermaye piyasaları aracılığı ile fon talep eden yatırımcılarla buluşturulmasına vurgu yapıldıktan sonra bireysel emeklilik katılımcı sayıları ve yatırıma yönlendirilecek tutarların tahminlerini yapmışlardır. 2011-2016 Yıllarındaki verilere

ilave olarak 2016-2020 verilerinin de tahmini yapılmıştır. Arzu edilen bir sermaye seviyesine ulaşılması aynı zamanda dış finansman arayışından da vazgeçilmesini sağlayarak kaynakların daha etkin kullanılmasını sağlayacaktır. Çalışmada gelecek yılların tahminlerinin yapılması için Gri Teori Temel Yönteminden yararlanılmıştır. Kurulan modelin güvenilirlik oranı % 95.20, yatırıma yönlendirilen tutarın tahmini için kurulan modelin güvenilirlik oranı ise %97.01 olarak tespit edilmiştir. Her iki modelinde güvenilirlik testlerinin %95 üzeri olması, yapılan uygulamanın gelecek yıllar için geçerli sonuçlar elde edilebileceği sonucunu çıkartmıştır. Tamda burada kısıtlı veriler ile geleceğe dönük anlamlı tahminler yapılmasının çok önemli olduğunu vurgulamışlardır.

Yeşilyurt (2019) çalışmasında Türkiye'deki 2004-2016 yıllarındaki bazı temel makroekonomik değişkenlerin üçer aylık verileri bireysel emeklilik sistemi üzerindeki etkilerini analiz etmiştir. Analizde modellenen seriler döviz kuru, mevduat faizi, yatırım, işsizlik, cari açık ve büyüme verilerinden oluşmaktadır. Çalışmada serilerin durağanlık derecelerinin tespiti için Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) tekniğinden yararlanılmış ve uzun dönemli ilişki için Johansen EşBütünleşme tekniği kullanılmıştır. VAR Analizi, Cusum Testi, Varyans Araştırması ve Etki Tepki fonksiyonları ve ARDL Sınır Testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlardan Türkiye'de makroekonomik değişkenler ve bireysel emeklilik sistemi değişkenleri arasında eşbütünleşmenin mevcut olduğuna dair bulgular elde edilmiştir. Uzun dönemde mevduat faizi ve sözleşme sayısı arasında pozitif ilişki olduğu tespit edilirken kısa dönemde ise granger nedensellik testinde yatırımdan işsizliğe, yatırımdan cari açığa, büyümeden cari açığa ve büyümeden işsizliğe tek yönlü nedensellik olduğu bulgularına rastlanılmıştır.

İşseveroğlu ve Hatunoğlu (2012), Türkiye'deki bireysel emeklilik sisteminin mevcut durumu değerlendirilerek, ülkenin makroekonomik dinamiklerine etkisini Swot analizi yaparak değerlendirmiştir. Bireysel emeklilik sisteminin güçlü yanları olarak şeffaf bir yapıda olması, mevzuatının kapsamlı olması, sisteme giriş teşviki olarak vergi indirimlerine sahip olması, farklı fon yapılarına sahip portföyleri barındırması ve biriktirdiği fonları sermaye piyasalarına dağıtmasıyla sermayenin tabana yayılabilmesini sağlayabilmesi gösterilebilir. Zayıf yönler ise ülkede sigorta

kültürünün ve güvenin zayıflığı, tasarruf edilen birikimlerin asgari getirisinin belli olmayışı ve sistemde uzun süre kalınması gerekliliğidir. Çalışmanın tehdit olarak gördüğü yönler, yüksek gelir grupları tarafından vergi teşvikleri nedeniyle tercih edilmesinden vergi indirimlerinin hedeflenenin dışında amaçla kullanılması ve emeklilik şirketlerinin ana gelir kalemleri olan kesintilerin devlet tarafından zamanla azaltılmasıdır. Kişi başına gelir ve ülkedeki büyümenin artması bireysel emeklilik sisteminin bir fırsat olduğu vurgulanmıştır.

Arslan (2006) çalışmasında Türkiye’de bireysel emeklilik sistemini, fon yaratma kapasitesini ve sermaye piyasaları üzerine etkisini incelemiştir. Bu etki bireysel emekliliğin başladığı 2003 yılı ve 2006 Mayısına kadar olan süreç için incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular ise bireysel emeklilik sistemi ile öncelikli olarak sosyal güvenlik üzerindeki ağırlığın azaltılması ve ikincil olarak da tasarruf oranlarının artırılması, yatırımlara kaynak sağlanması ve finansal piyasaların gelişmesi ve derinleşmesinin sağlanmasında önemli bir görev üstlendiği tespit edilmiştir.

Ertuğrul & Gebeşoğlu (2020), analizlerinde 2003 ve 2018-3 yılları arasındaki üçer aylık dönemler ile bireysel emeklilik sisteminin tasarruflara etkisi incelenmiştir. Değişkenler arasındaki kısa ve uzun vadeli ilişkiyi incelemek için ARDL modeli kullanılmıştır. Tespit edilen sonuçların teyidi ve kontrolü için de tamamen değiştirilmiş OLS(FMOLS), Dinamik OLS(DOLS) ve Markov anahtarlamalı regresyon modeli kullanılmıştır. Uygulanan sınır testi ile Türkiye’de bireysel emeklilik sistemi fonu ile yurt içi tasarruflar arasında eşbütünleşme ilişkisi olduğunu ortaya koymuştur. Yatırım, büyüme ve uzun vadeli refahın belirlenmesinde yurtiçi tasarrufların seviyesi önemli bir rol üstlenmektedir. Yurtiçi tasarrufların artırılması için vergi indirimleri ve teşvik edici uygulamalara ağırlık verilmelidir. Türkiye’deki emeklilik fonları ve yurtiçi tasarruflar arasında eşbütünleşmenin var olduğu tespit edilmiştir.

Sun ve Hu (2014), bireysel emeklilik sistemlerinin finansal piyasalara etkisini analiz eden ampirik bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada kendi analizleri ile beraber başka çalışmaları da karşılaştırmak suretiyle dünyadaki 55 ülkenin regresyon sonuçları değerlendirilmiştir. Emeklilik fonlarının finansal gelişme ve genişleme arasındaki bağı

kesitsel ve zaman serileri olarak panel verileri kullanmak suretiyle analiz yapılmıştır. Hukuki altyapı, kişi başına düşen GSMH ve enflasyon incelenen finansal değişkenlerdendir. GSMH'nin 1970-1995 yılları verileri incelenirken bireysel emeklilik fonlarının 2002-2005 yılları arasındaki veriler incelenmiştir. Panel veri analizi, VAR analizi, En küçük kareler yöntemi analizlerde kullanılmıştır. Her ülkenin kendine göre oluşan emeklilik fon büyüklüğünde oluşan %1'lik fon artışının piyasa değerinde ortalama olarak %0,15-%0,23 aralığında artış sağladığı gözlemlenmiştir. Bu durum aynı zamanda ülkelerin kendi aralarındaki gelişmişlik farklarının da açıklanmasına ışık tutmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise hukuki gelişmişlik etkisi ile birlikte bireysel emeklilik fon büyüklüklerinin çok daha önemli olduğu görülmektedir. Ampirik sonuçlar hukuki dayanak ile birlikte bireysel emeklilik fon büyüklüğünün finansal genişleme ile uyumlu ve aynı yönde olduğu tahmin edilmektedir. Bireysel emeklilik fonları ve sermaye piyasaları olumlu ve karlı bir etkileşim içindedir. Kişi başına GSMH analizdeki tüm değişkenler ile ilişkili olduğu tahmin edilmektedir. Kişi başına GSYİH sabit tutulduğunda tüm modellerin emeklilik fon büyüklüklerinin katsayıları anlamlıdır. Bu durum ise hisse senedi piyasalarında %1'lik artış anlamına geldiğini belirtmişlerdir.

Holzner, Jestl ve Pichler (2019) çalışmalarında 35 OECD ülkesinin 1980-2018 yıllarını kapsayan panel verileri kullanılarak kamu emeklilik harcamaları ve bireysel emeklilik fonlarının ekonomik değişkenler üzerindeki etkilerini analiz etmişlerdir. Dabla-Norris ve Srivisal'in yaklaşımı ve dinamik olarak en küçük kareler etkisi, Bias-Düzeltilmiş LSDV ve iki aşamalı sistem GMM tahmini ile analiz yapılmıştır. Elde edilen bulgular emeklilik harcamalarının olumsuz etkisine dair zayıf katıların yanı sıra, emeklilik fonlarının faydası üzerinde olumlu etkisi için zayıf bulgular gösteriyor. Emeklilik fonlarının sahip olduğu varlıkların ekonomik etkenlerle ilişkili olduğuna dair bir bulgu görülmemiştir. Bu konuda elde edilen sonuçların çok sağlam olmadığı sonucu da çıkarılabilir. Tüm bulgular sistemli olmayan maliye politikasının, bankacılık krizleri ve siyasi istikrarsızlıkların ekonomik değişimlerin belirleyicileri olarak ortaya çıkmasına neden olduğunu savunmuşlardır.

Bijlsma, Ewijk ve Haaijen (2014) çalışmalarında emeklilik tasarruflarının artması daha derin ve güçlü bir sermaye piyasasının ortaya çıkmasına neden olacağına

dair görüşler belirtmişlerdir. Bu durum dış finansman ihtiyacı olan firmaların daha hızlı büyümesine etki eder. Bu etkiyi 2001-2010 yılları arasındaki 34 OECD ülkesinde 69 sanayi sektörünün verilerini kullanarak incelemişlerdir. Farklı ülke farklı değişkenler ve farklı tarihler olmak üzere analizde 1862 ülke-sektör kombinasyonu ile 13.682 gözlem yapılmıştır. Bu çalışma önce sağlamlık testleri ile başlamış ve değişken için yüksek güven düzeyinde önemli sonuçlar üretmiştir. Güven düzeyi %95 ile anlamlı kalmıştır. Emeklilik tasarruflarının yüksek olmasıyla dış finansmana daha çok ihtiyacı olan sektörlerin büyüme üzerindeki etkilerinin incelendiği bu çalışma, mali krizlerde bu tür ekonomik yapılara etki edemediğini ortaya koymuştur. Bireysel emeklilik varlıklarının artması emeklilik fonları ve hayat sigortası şirketlerinin artan rolü ile birlikte finansal piyasaları etkileyebilir. Emeklilik sisteminin büyümesi OECD ülkelerinde ekonomik büyüme üzerinde olumlu etki yaratacağına dair ampirik bilgiler bu çalışmada elde edilmiştir. Emeklilik tasarruflarının artışı özellikle firmalar için büyük ölçüde faydalı görülmektedir. Hane halkı tasarruflarının bankalardan emeklilik fonlarına kaydırılması bankaların sermaye yapılarını zayıflatmış olup bankaları toptan piyasalara daha da bağımlı kılmıştır. Bankacılık krizleri ile bu durumun daha da derinleştiğini tahmin etmişlerdir.

Tablo 13; Literatür Çalışması

Çalışma Sahibi	Veri Aralığı	Analiz Yöntemi	Bulgu
Özmen (2016)	2010-2015 Yılları Aylık Verileri	Toda-Yamamoto Nedensellik Testi ve Mann-Whitney U Testi	Veriler arasında yüksek seviyede korelasyon ve nedensellik ilişkisi gözlemlenmiştir.
Selim ve Çelik (2014)	2005-2011 Yılları 32 OECD Ülkesi verileri	Panel Veri Regresyon Modeli	İstihdam verileri pozitif iken diğer verilen negatif etkiye sahiptir. Enflasyon anlamlı bir sonuç vermezken diğer sonuçlar anlamlıdır.
Önder ve Karabulut (2017)	2005-2015 Yılları Aylık Verileri	VAR Yöntemi, Johansen Eş Bütünleşme Testi	Ulaşılan sonuçlar bireysel emeklilik sisteminden aktarılan fonların finansal derinleşmeye olumlu katkı yaptığını ortaya koymuştur.

Mumcu Küçükçaylı ve Özkan Karabacak (2020)	2009-2018 Yılları Üçer Aylık Verileri	Dickey Fuller (ADF) ve Phillips Perron (PP) testleri, Toda- Yamamoto nedensellik testi	Ekonomik büyüme ve sermaye piyasası analizlerinde eşbütünleşme ilişkisi içinde negatif sonuçlar elde edilirken cari açık üzerinde anlamlı bir sonuç elde edilememiştir.
Macunluoğlu (2021)	1990-2020 Yılları Yıllık Veriler	Shapiro Wilk Testi ve istatistiksel analiz için SPSS	Üç ayrı analiz dönemleri için BES ve BES'de %25 devlet katkısı yurtiçi tasarruf artışında olumlu etkiye sahiptir.
Başar (2016)	2005-2014 Yılları 14 OECD ülke Verisi	Dumitrescu ve Hurlin Panel Nedensellik Analizi	Tasarrufları yetersizliği ülkelerin makroekonomik verilerini bozarken Cari açık ve tasarruf açığının kapatılmasında Bireysel emeklilik sisteminin önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır.
Bayrakçı ve Aksoy (2019)	2011-2016 Yılları Yıllık Verileri	Gri Teori Yöntemi	Kısa dönemlerde de olsa geçmiş veriler ile geleceğe yönelik anlamlı tahmin yapılabileceği sonucuna ulaşmıştır.
Yeşilyurt (2019)	2004-2016 Yılları Üçer Aylık Verileri	ARDL Testi, ADF Tekniği, Johansen Eşbütünleşme Tekniği, VAR Analizi	Türkiye'de makroekonomik değişkenler ile bireysel emeklilik sistemi değişkenleri arasında eşbütünleşmenin var olduğuna dair bulgulara rastlanılmıştır.
Ertuğrul & Gebeşoğlu (2020)	2003-2018 Yılları Üçer Aylık Verileri	ARDL Testi, OLS, Markov Anahtarlamalı Regresyon Modeli	Bireysel emeklilik sistemi fonu ile yurtiçi tasarruflar arasında eşbütünleşme ilişkisi olduğu, yatırım, büyüme ve uzun vadeli refahın belirlenmesinde yurtiçi tasarrufların seviyesinin önemli olduğu sonuçlarına varılmıştır.
Sun, S. ve Hu, J.(2014)	1970-2005 Yılları Verileri	Panel veri ve VAR analizi, EKK Yöntemi	Emeklilik fonları hukuki altyapısının sermaye piyasası üzerindeki esnekliği 0,96'dır ve bu durum istatistiksel ve anlamlıdır. Kişi başına GSMH ve enflasyon

			oranı standart varyansının sermaye piyasası üzerindeki etkisi önemsiz hale gelir. Kişibaşına GSMH tüm modellerde anlamlıdır ki bu durum finansal gelişmede en önemli faktördür.
Holzner, Jestl ve Pichler (2019)	1980-2018 Yılları Verileri	Dabla-Norris ve Srivisal, En Küçük Kareler Yöntemi, Bias-Düzeltilmiş LSDV ve GMM Tahmini ile Analiz	Emeklilik fonlarının varlıklarının ekonomik oynaklıkta etkisi görülmezken elde edilen sonuçların da çok sağlam olmadığı sonucuna varılmıştır. İstikrar ve düzenin olmadığı piyasa yapılarının ekonomik değişimlerin belirleyicileri olarak ortaya çıktığı tahmin edilmektedir.
Bijlsma, Ewijk ve Haaijen (2014)	2001-2010 Yılları 34 OECD Ülkesi Verileri	Anlamlılık Testleri ve EKK regresyon Modeli	Emeklilik fon büyüklüğü ile beraber ekonomik büyümenin de olumlu yönde ivme kazanacağı, sermaye piyasalarını fonlayan emeklilik sistemlerinin mali krizlerden çok fazla etkilenmeyeceği, hanehalkı tasarruflarının emeklilik fonlarına kaymasıyla bankacılık sektörünün sermaye yapısının zayıflayacağı tahmini, bu çalışmanın ampirik sonuçlarıdır

4.2 Model ve Yöntem (EKK modeli)

Araştırmada kullanılan model En Küçük Kareler Yöntemidir(EKK). EKK modelinden önce Seriler arasında ilişki araştırılmadan önce sahte regresyon sorunu ile karşılaşmamak için zaman serilerinin durağan olup olmadıklarına bakılmıştır. Serilerin durağan olması ve güçlü trend taşımamaları yapılan analizin güvenilirliği açısından son derece önemlidir. O nedenle literatürde sıkça kullanılan Phillips-Perron (PP) ve Dickey-Fuller (ADF) birim kök testleri ile serilerin durağanlığına bakılmıştır. Tablo 15’de seri bilgileri verilmiş olup her üç serinin de aynı dereceden durağan olduğu

sonucuna ulaşılmıştır. Seriler düzeyde durağan çıkmıştır. Düzeyde durağan serilerle EKK modeli kurulabilmektedir.

4.2.1 Analizde Kullanılan Değişkenler

Ekonometrik analizde bireysel emeklilik fon büyüklüğü, gayrisafi yurtiçi hâsıla ve hane halkı tasarrufları değerlendirilmiştir. Tasarruf değişkeninin hane halkı olması bireysel emeklilik fon büyüklüğünün kaynağının bireysel katılımcılar olması yönüyle önemlidir. Bireysel emeklilik sisteminin kanuni amaçlarından biri olan tasarrufları artırmak çalışmaya da konu olan emeklilik katılımcıları tarafından gerçekleşmektedir. Sermaye piyasaları yoluyla yatırımlara yönlendirilen birikimler GSMH'nin artırılmasında önemli bir rol oynadığı düşünölmektedir.

Tablo 14; Analizde Kullanılan Değişkenler

Değişken	Birim	Gözlem aralığı	Veri kaynak
GSYH	Yüzdelik değer	2004-2021	TÜİK
Hanehalkı Tasarruf	Yüzdelik değer	2004-2021	TÜİK
BES Fon B.	Yüzdelik değer	2004-2021	Emeklilik Gözetim Merkezi

Gözlem aralığı olarak da belirtilen zaman serisi durağan ve durağan olmamasına göre yorumlanır ve analizleri konu olur. Bahsi geçen zaman serilerinin durağan olmaması hali zaman içinde ortalamanın ve varyansın sabit olması ve iki zaman periyodu arasındaki değişkenlerin ko-varyansının değişkenler arasındaki gecikmeye bağlı olması ve zamana bağlı olmamasıdır(Güriş vd.2013:161-191).

Zaman serileri durağan değil ise bir trend içerdiği tahmin edilir. Bu durumda ise zaman serilerinin kullanılacağı denklemde sahte regresyon benzeri bir durumun olduğu tahmini yapılabilir(Külünk, 2018; 78-79).

4.2.2 Analizde Kullanılan Birim Kök Testi ve Sonuçları

Analizi yapılan zaman serilerinde durağanlık olup olmadığının tespitinde kullanılan testlerden biri Dickey-Fuller (ADF) testidir. 1979 yılında yayınlanan makalede yazarları olan Dickey D.A. ve W.A.Fuller tarafından duyurulmuştur. ADF

Testi ortaya çıktığı günden bu yana eksikleri bulunduğu iddia edilerek çeşitli testlerle desteklenmiş olsa da bir zaman serisinde birim kök tespiti için mutlaka ADF testi yapılmaktadır (Güriş vd.2013:161-191).

ADF testi hata terimlerini bağımsız olarak sabit varyansa sahip olduklarını varsayar. Oysa analizin güvenilirliğini sağlayabilmek için hata terimleri arasında herhangi bir ilişki veya korelasyon olup olmadığının tespiti gerekir. 1988 Yılında Phillips ve Perron hata terimleri ile ilgili bu varsayımı genişleterek yeni bir regresyon ortaya koymuşlardır. Bu da halen literatürde Phillips-Perron Testi (PP) olarak kullanılmaktadır(Kutlar, 2017: 82-83).

Analize konu değişkenlerden elde edilen zaman serilerindeki ilişki araştırılmadan evvel sahte regresyon sonucu ile karşılaşmamak için zaman serilerinin durağan olup olmadığı irdelenmiştir. Elde edilen sonuçlar zaman serilerinin durağan olduğunu göstermiş olup analizin güvenilirliği açısından olumlu bir durumdur (Güriş vd.2013:161-191).

Çoklu regresyon analizine başlanmadan evvel serilerin logaritmaları alınmıştır. Literatürde sıkça kullanılan Phillips-Perron ve Dickey-Fuller birim kök testleri uygulanmış ve Tablo15’de görüleceği üzere logaritmaları alınmış her iki serisinde aynı dereceden durağan olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 15; ADF ve Phillips-Perron Birim Kök Test Sonuçları

Değişken	ADF Testi		Phillips-Perron Testi	
	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)
BES FON 2003-2021	t-istatistiği:	t-istatistiği:	t-istatistiği:	t-istatistiği:
	-5,334523	-2,244049	-12,46976	-4,891397
	P:0,0008**	P: 0,20009	P: 0,0000***	P: 0,0016**
Tasarruf (Hane halkı) 2003-2021	t-istatistiği:	t-istatistiği:	t-istatistiği:	t-istatistiği:
	-3,245120	-5,792130	-3,240214	-5,964651
	P:0,0348*	P: 0,0003**	P: 0,0352*	P: 0,0002**
GSYH 2003-2022	t-istatistiği:	t-istatistiği:	t-istatistiği:	t-istatistiği:
	-3,971259	- 5,872923	-3,999773	-7,995571
	P: 0,0085**	P: 0,0003**	P: 0,0080**	P: 0,0000***

Not: * %1, **%5, *%10 anlamlılığı göstermektedir.**

Uygun gecikme uzunluğu için ADF testinde Schwarz Bilgi Kriteri, PP testi için Newey-West Bandwidth kriteri seçilmiştir. Tabloda yer alan değerler sabitli-

terimli değerlerdir. Sabitsiz ve Trendsiz olarak yapılan birim kök testlerinde de her üç serinin aynı dereceden durağan oldukları sonucuna varılmıştır.

Her üç seri için ADF ve PP birim kök testleri uygulanmıştır. Hem düzey seviyesinde I(0) hem de birinci dereceden farkları alınarak I(1) testler uygulanmıştır. Her iki durumda da seriler durağan çıkmıştır. Düzeyde durağan çıkan serilere EKK modeli uygulanmıştır.

Tablo 16; EKK Modeli Tahmin Sonuçları

Değişken	Katsayı	St Hata	T İstatistiği	Olasılık Değeri
BES Fon	0,049597	0,027011	1,836175	0,0862*
GSYH	0,215545	0,120552	1,787981	0,0940*
C	5,728857	1,742791	3,287173	0,0050

R-kare: 0,366504
Düzeltilmiş R-kare: 0,282038
(Prob) F-istatistiği: 0,032590***

Normallik Varsayımı:
Jargue Bera: 1,040903
Prob:0,594252*

*Normallik varsayımı sınavında olasılık değerinin %5'ten büyük olması modelin artıklarının normal dağıldığını göstermektedir. Bu sonuca göre modelin normallik varsayımı geçerlidir.

Heteroskedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey :
F-istatistiği: 1,854392 Prob. F(2,14): 0,1907*

*Obs*R-kare: 3,568276 Prob. Chi-Square(2): 0,1679*

*Modelde değişen varyans olmadığı varsayımı geçerlidir.

Not: *** %1 anlamlılığı göstermektedir.

Kurulan En Küçük Kareler modelinde seçili değişkenler arasında bağımlı değişken hane halkı tasarruflarının bağımsız değişkenler GSYH ve BES fon büyüklüğü tarafından açıklandığı ortaya çıkmıştır. GSYH'da %1'lik değişim hane halkı tasarruflarında %21'lik değişime neden olmaktadır. BES Fon büyüklüğünde %1'lik değişim hane halkı tasarruflarında %0.49'luk bir değişime neden olmaktadır. Kurulan modelde düzeltilmiş R-Kare %28 ile değişkenler arasında güçlü bir etkileşim olduğunu göstermektedir. Modelde tahmin sonucunu farklı anlamlılık testleri ile

sınaması yapılmıştır. Tüm sınama testlerinde sonuçlar modelin anlamlı olduğunu göstermektedir(Külünk, 2018; 78-79).

Bu sonuca göre Türkiye’de 2003 – 2021 döneminde Hane halkı tasarruflarının artışında BES fon büyüklüğünün etkisi vardır. Aynı şekilde gelir artışının da hane halkı tasarrufları pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada beklenen sonuçlara yakın bir sonuca ulaşıldığı ortaya çıkmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın ilk bölümünde konu ile ilgili temel bilgiler verilmiştir. Konunun önemi ve amacı, araştırmayı sınırlandıran etkenler, çalışmanın varsayımları üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde bireysel emeklilik sistemini oluşturan temel unsurlardan sosyal güvenlik ve sigortacılık hakkında bilgiler verilmiştir. Sosyal güvenlik sistemlerinde oluşan aksaklıklar ve yetersizlikler sonucu oluşan refah kaybını önlemeye yönelik beklentileri karşılamak için ortaya çıkan bireysel emeklilik sistemi için diğer önemli konu ise sigortacılıktır. Zira daha önceleri sigortacılık, özel sigorta adı ile şimdiki bireysel emeklilik sisteminin temelini oluşturmaktadır.

Sosyal güvenlik sistemi ve sigortacılık olarak içinde bulunduğu örgütlenmenin dünyada ve Türkiye’de gelişimi anlatıldıktan sonra üçüncü bölümde Bireysel Emeklilik Sistemi hakkında bilgi verilmiştir. Bireysel emeklilik sisteminin kavramsal çerçevesi çizildikten sonra Türkiye’de ve dünyada gelişim seyri gönüllülük ve zorunluluk esasına göre sistemler olarak iki ayrı grupta incelenmiştir. Konunun teorik kısmının içinde rakamsal bilgilerden faydalanılmış, Bireysel Emeklilik Sisteminin gelişim seyri veriler üzerinden irdelenmiştir. Bu bölümde Bireysel Emeklilik Sisteminin amacı, avantajları, dezavantajları ayrı ayrı incelenerek Bireysel Emeklilik Sisteminin gelişimi için verilen teşvikler, sistemin Türkiye’deki katılımcı ve fon büyüklüğündeki büyüme verilerine değinilmiştir.

Türkiye’de 2003 yılında faaliyete geçen ve halen büyümeye devam eden bireysel emeklilik sisteminin bünyesinde biriken tasarruflar, ekonomik olarak dikkate değer seviyeye ulaştıkça sistemin verimliliği daha da önemli hale gelmiştir. Bireysel

Emeklilik Sistemi bünyesindeki tasarruflar önemli bir kaynak olmakla birlikte gelişmekte olan ülkeler için en önemli zorluklardan biri olan tasarruf yetersizliğinin etkisini hafifletecek bir etken olarak görülmektedir. Türkiye’de yaşanan 2001 finansal kriziyle daralmaya giden ülke ekonomisi, reformlar ve yeni kaynaklarla kalkınma ve büyüme yolunda önemli adımlar atmıştır. Ekonomik krizin ardından ülkede yaşanan tasarruf eksikliği daha çok kendisini göstermiştir. Türkiye’de kalkınma ve büyüme için yapılması gereken yeni yatırımların kaynağını oluşturan tasarruflar için yeni yollar ve yöntemler geliştirilmeye çalışılmıştır. Sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olması ve aynı zamanda tasarruf biriktirme aracı olması yönüyle Bireysel Emeklilik Sisteminin oluşturulması ülke tasarruflarının artırılmasında önemli bir adım haline gelmiştir. Birikim sağlanan Bireysel Emeklilik Sistemi sermaye piyasasına aktardığı fonların değerlemesini de takip ederken aynı zamanda yatırım piyasası için uzun vadeli ve düşük maliyetli kaynakta yaratmış olmaktadır. Sermaye piyasasına kaynak aktarması yönü ise ülke ekonomilerinin en önemli problemi olan tasarruf yetersizliğinin giderilmesinde de önemli bir rol oynamaktadır.

İktisadi kalkınma ve büyüme için en önemli husus olan yatırımların finansmanı için ülkelerin sermaye yapısı çok önemlidir. Kendi içinde tasarrufları yeterli durumda olmayan ülkeler daima dış finansmana yönelecek dolayısıyla dünyada oluşan ekonomik dalgalanmalardan daha çok etkilenen konumuna geçecektir. Gelişmekte olan ülkelerin tasarruf yetersizliği nedeniyle dış finansman talebinin yoğunluğu ülke içinde ekonomik kırılganlığı artırırken karar alma mekanizmalarının bağımsızlığını da olumsuz yönde etkileyecektir. Türkiye’de tasarrufların artırılmasına yönelik politikalar ülke yönetiminin en önemli gündemini oluşturuyor. Kamu tasarrufları yanında hane halkının yaptığı bireysel tasarruflar ülkede uygulanan faiz politikasıyla, yatırımların artış hızıyla, cari açık sorunuyla, borçlanma maliyetleriyle ve birçok iktisadi dinamik ile doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerin ekonomik sıçramaları birikimlerinin yeterliliğine paralel olduğu ve tasarrufların ne kadar etkin kullanıldığı ile de doğrudan ilgilidir. Gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunu olan tasarruf yetersizliği sorunu için ekonomi yönetimlerinin tasarruf artırıcı yol ve yöntemleri bularak teşvik edici politikaları uygulaması çok önemlidir. Her gelir grubunda ayrı ayrı tasarruf yöntemleri geliştirilmeli ve bireysel tasarrufların artırılması için çeşitli yöntemler geliştirilerek özendirilmelidir.

Gelişmekte olan ülkeler için kalkınma ve büyüme çok önem verilen bir dinamiktir. Büyüme hızı ise ülkelerin imkânları ile orantılıdır. Ülkeler iktisadi güçlerine yatırımlarını artırmak isterler. Bu amaçla ülkenin yerli kaynaklarını sonuna kadar kullandıkları gibi dış kaynakları da maliyetini dikkate alarak kullanırlar. Bu noktada iç tasarruflar dikkate alınır. Zira maliyeti çok daha düşük ve yerli kaynaklardır. İç tasarruflarında en önemli kısmı bireysel tasarruflardır. Toplum oluşturulan bireylerin gelirlerinin tüketmedikleri kısmını tasarruf olarak biriktirip yeni yatırımlara yönlendirirler. Bireylerin yatırımları kişisel olup ekonomiye katkısı fazla olmamaktadır. Ancak bireysel tasarrufların birikmesi ve biriken bu fon büyüklüğünün sermaye piyasasının finansmanında kullanılması çok daha verimli olacaktır. Bireysel tasarrufların verimi büyüme hızı ile doğru orantılıdır. Artan finansman verimliliği büyüme hızını da artıracaktır. Ancak tasarrufların artması suretiyle büyüme hızına etki edecek en önemli olumsuz etken ülkede fiyatlar genel düzeyinin sürekli yükselmesidir. Enflasyon olarak değerlendirilen bu durum tüketicilerin alım gücünü düşürüp birikimlerinin erimesine neden olmaktadır. Enflasyon toplumu yavaş yavaş yoksullaştıran bir etken olarak büyüme hızını düşürmektedir. Tamamen tasarruf yörüngeli olan Bireysel Emeklilik Sistemi de bu durumdan olumsuz yönde etkilenmesi ihtimal dâhilinde olup sistemdeki katılım paylarının yönlendirildiği fonların enflasyona karşı güvence altına alınması gibi önlemlerin alınarak katılımcıların ekonomik olarak korunması yerinde bir önlem olacaktır. Bireysel Emeklilik Sisteminde biriken tasarrufların enflasyondan korunması katılımcılarda Bireysel Emeklilik Sisteminin çekim merkezi olmasının güçlenmesine neden olacak ve tasarruflar hızla artacaktır. Enflasyon oranlarının yüksek olduğu dönemler ülkelerin kalkınma ve büyüme hızlarını yavaşlatan bir etken olduğu unutulmamalıdır.

Ülkelerin ekonomik yapıları içinde birçok etken birbirine bağlı ya da birbirinden etkilenen bir duruma sahiptir. Çalışmaya konu olan bireysel emeklilik sistemi fon büyüklüğü, GSMH ve hane halkı tasarrufları da birbirinden etkilenen ekonomik büyüklüklerdir. Bünyesinde biriken birikimleri sermaye piyasalarına tasarruf olarak aktaran bireysel emeklilik sistemi ülkenin yatırımlarına destek olarak GSYH'nin artışında pay sahibi olmaktadır.

Ülkede yaşayan bireylerin tasarruflarının artırılmasının ne kadar önemli olduğunu anlatmak kadar tasarrufu teşvik ederek bu yollarının gösterilmesi de çok önemlidir. Toplumun kurduğu hayallerin gerçekleşmesinde yapı taşı olan tasarruflar o toplumun geleceğinin kurulmasında temeldir. Bir ülkede bireylerin yaptığı tasarrufları en uzun vadeli ve maliyetsiz olarak kullanım hakkı sağlayan sistemin Bireysel Emeklilik Sistemi olduğu görülmektedir.

Yapılan bu çalışmada bireysel emeklilik sistemi hakkında bilgi verilerek sistemin tasarruf yönü ve ekonomiye katkısı üzerinde durulmuştur. Bireysel emeklilik sistemi için fon büyüklüğü verisi, hane halkı tasarrufları ve gelir ile ilişkilendirilerek analiz edilmiş ve literatüre katkı yapılması amaçlanmıştır.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre; hane halkı tasarrufları bağımlı değişken olarak incelenirken, bireysel emeklilik fon büyüklüğü ve GSYH üzerindeki etkisi olumlu yöndedir. Dünyada 2008 krizinin ülkemize yansımaları ve son yıllarda ülkemizde yaşanan ekonomik daralma kısmi olarak verilere yansımış olsa da bireylerin kendi kazançlarından oluşan bireysel emeklilik sistemi fonları azalarak artmaya devam etmiştir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre bireysel emeklilik sisteminin ekonomi üzerinde pozitif yönde etkisi olduğu görülmektedir. Bu pozitif etkilerin en önemlileri yurtiçi kaynakların artışına katkı sağlama ve tasarruf alışkanlığını olumlu yönde etkilemesi olarak tespit edilebilir.

Ülkede kişi başına düşen gelirden meydana gelen her %1 lik artış tasarruflarda %0.21'lik artışa gerekçe olmaktadır. Bireysel emeklilik fon büyüklüğündeki %1 lik artış ise hane halkı tasarrufların %0.49'lük artışına etki etmektedir. Analizi yapılan yöntemin kendi içindeki testlere göre de güvenilir ve anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır.

Analizden elde edilen veriler hane halkı tasarruflarının artışında, bireysel emeklilik fon büyüklüğünün faydası olduğu gibi GSYH'nin artışında da tasarrufların katkısının olduğu çıkarımları yapılabilir. Böylelikle kişi başına gelir artışının hane halkı tasarruflarını da artırdığı söylenebilir. Bu sonuçlar beklenen sonuçlara yakın olmakla birlikte literatüre de katkı yapacağı düşünülmektedir.

Tasarrufların daha da artırılarak yatırımların da artırılması yoluyla gelir seviyesinin artırılması gelişmekte olan Türkiye için çok önemli olacaktır. Tasarruf edebilmek için hayati ihtiyaçlarını karşılayabilen insanların varlığı çok önemlidir. Ekonomik yapının bu yönde oluşturulması yerinde olacaktır.

Bireysel Emeklilik Sistemi uzun vadeli bir fon biriktirme aracıdır. Katılımcılardan toplanan fonların uzun süre sistemde kalacağı ve katılımcıların çalışmayacağı emeklilik dönemleri için yapılan bir birikim olduğu varsayılmaktadır. 20 yaşında çalışma hayatına atılan bir kişinin emekliliğe kadar kesintisiz Bireysel Emeklilik Sistemi katılımcısı olduğu varsayıldığında 36 yıl ödeme yapması gerekir. Kendi tasarrufu ile oluşan fonların çeşitli yatırım araçları ile değerlendirildiği göz önünde tutularak ülkelerin bazı dönemlerinde enflasyon ile karşı karşıya kaldığı unutulmamalıdır. Bu kadar uzun vadeli bir yatırım aracı olan Bireysel Emeklilik Sistemi ile biriktirilen fonların enflasyon karşısında değer yitirmemesi için de gerekli önlemler alınmalıdır. Enflasyon gibi ülkede yaşanan ekonomik dalgalanmalara karşın alınacak önlemler katılımcıların daha güvenli ve daha güçlü olarak sisteme destek verecekleri unutulmamalıdır.

Bireysel emeklilik sistemine katılımcı olarak giren bir kişinin uzun süre sistemde kalması zorunluluğu katılımcı sayısını düşüreceği tahmin edilmektedir. Bu durum emeklilik tasarruflarının artış hızına doğrudan olumsuz etki yapacağı unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

4632 sayılı Kanun: Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu, 07.04.2001 Tarih ve 24366 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanmıştır.

Aktan, C. C. ve Özkıvrak, Ö. (2008). Sosyal refah devleti. İstanbul: Okutan Yayıncılık.

Alper, Yusuf, Kılış, İlknur (2017). İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku(6 Baskı), Dora Yayınları, Bursa.

- Apak, S. ve Taşçıyan, K. H. (2010). Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Gelişimi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2 (2) , 121-129
- Arslan, F. (2006). Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi, Fon Yaratma Kapasitesi ve Sermaye Piyasaları Üzerine Etkisi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Arslan, S. Özkan H. ve Çelik, M. S. (2019). Dünya’da ve Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme, II. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi, 4-5 Mayıs 2018, Adana, ss.28-39.
- Ayhan, P. D. A. (2012). Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri. *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2 (1), 0-0.
- Başar, S. (2016). Bireysel Emeklilik, Tasarruf Oranı ve Cari Açık Arasındaki İlişkiler: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama. *International Conference On Eurasian Economies 2016. Session 2D*. 591-597.
- Bayrakçı, E. ve Aksoy, E. (2019). Gri Tahmin Yöntemi: Bireysel Emeklilik Sistemi Üzerine Bir Uygulama. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 20-33.
- Bijlsma, M. Ewijk, C.V. Haaijen, F. (2014). *Economic Growth and Funded Pension Systems*. CPB Netherland Bureau for Economic Policy Analysis. CPB Discussion Paper 279. Amsterdam.
- Bilgili, Y. (2014). *Makro İktisat*. İstanbul: İkinci Sayfa Yayınevi.
- Bishop, M. (2013). A’dan Z’ye Ekonomi Sözlüğü, (Çevirenler; Şeyma Akın, Bahadır Akın ve Ceren Yıldız). Ankara: Adres Yayınları.
- Büyükkara, G. ve Balcı, M. (2014). Bireysel Emeklilik Sisteminden Eski ve Yeni Teşvik Düzenlemeleri Üzerine Karşılaştırmalı bir Değerlendirme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve idari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 37-53.

- Camkurt, M. Z. (2014). Yaşlılık ve Yaşlıların Sosyal Güvenliği Kapsamında 65 Yaş Aylığı Bağlanması İşlemleri. Kamu-İş Dergisi, Cilt:13, Sayı:3, s.71-106.
- Can, Y. (2010). Bireysel Emekliliğin Türkiye’deki Durumu ve Gelişimi. Ekonomi Bilimleri Dergisi, 2 (2) , 139-146.
- Coşkun Özer, A. ve Gürel, H. (2014). Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi Bilgi Düzeyi ve BES’e Katılımda Devlet Katkısının Etkisi Üzerine Bir Araştırma. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11 (27) , 159-166.
- Çipil, M. (2011). Sigorta. İstanbul; Optimist Yayınları.
- Emeklilik Gözetim Merkezi. (2005). Bireysel Emeklilik Gelişim Raporu 2004, İstanbul; Emeklilik Gözetim Merkezi.
- Emeklilik Gözetim Merkezi. (2006). Bireysel Emeklilik Gelişim Raporu 2005, İstanbul; Emeklilik Gözetim Merkezi.
- Emeklilik Gözetim Merkezi. (2011). Bireysel Emeklilik Gelişim Raporu 2010, İstanbul; Emeklilik Gözetim Merkezi.
- Emeklilik Gözetim Merkezi. (2012). Bireysel Emeklilik Gelişim Raporu 2011, İstanbul; Emeklilik Gözetim Merkezi.
- Emeklilik Gözetim Merkezi. (2013). Bireysel Emeklilik Gelişim Raporu 2012, İstanbul; Emeklilik Gözetim Merkezi.
- Emeklilik Gözetim Merkezi. (2014). Bireysel Emeklilik Gelişim Raporu 2013, İstanbul; Emeklilik Gözetim Merkezi.
- Emeklilik Gözetim Merkezi. (2015). Bireysel Emeklilik Gelişim Raporu 2014, İstanbul; Emeklilik Gözetim Merkezi.
- Emeklilik Gözetim Merkezi. (2016). Bireysel Emeklilik Gelişim Raporu 2015, İstanbul; Emeklilik Gözetim Merkezi.

- Emeklilik Gözetim Merkezi. (2017). Bireysel Emeklilik Gelişim Raporu 2016, İstanbul; Emeklilik Gözetim Merkezi.
- Emeklilik Gözetim Merkezi. (2018). Bireysel Emeklilik Gelişim Raporu 2017, İstanbul; Emeklilik Gözetim Merkezi.
- Erdemir Vakfı. (2019). http://www.erdemirvakfi.org.tr/Duyuru_Haberler/BES-SSS.Pdf, 1-19.(Erişim Tarihi: 23.02.2022)
- Erdoğan, G. (2013), İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Erol, S. (2011), Yaşlılık Sigortası ve Emeklilik Yaşı Tartışması, Sosyal Bilimler Dergisi, Cit:1, Sayı:1, s.40-65.
- Ertuğrul, H. M. & Gebeşoğlu, P. F. (2020). The Effect Of Private Pension Scheme On Savings: A Case Study For Turkey. Borsa İstanbul Review. 20-2, 172-177.
- Eser, F. (2019). Dünyada Özel Sigorta Şirketi. Karadağ: Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimlerde Akademik Çalışmalar-2019\2, s.127-140.
- Forstater, M. (2013). İKTİSAT, (Çeviren; Ahmet Uzun). Ankara: Liman Kitapları.
- Gülver, E. (2011). Emeklilik sözleşmesi. İstanbul: Der Yayınları.
- Gümüş, S. ve Tütüncü, M. (2012). Hizmet, Hizmet Pazarlaması, Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi ve Pazarlama Stratejileri, İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Güriş, S. Çağlayan, E. Güriş, B. (2013). Eviews İle Temel Ekonometri (İkinci Basım). İstanbul: Der Yayınları.
- Gürler, A. Z. (2014). Genel Ekonomi(5 Basım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Güvel, E. A. ve Öndaş Güvel, A. (2012). Sigortacılık (6.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Güvercin, C. H. (2004). Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihi. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 57 (2).

Holzner, M. Jestl, S. and Pichler, D. (2019). Public and Private Pension Systems and Macroeconomic Volatility in OECD Countries. The Vienna Institute for International Economic Studies. Working Paper 172. Vienna, Austria.

<http://tueduludag.org.tr/sgk-verilerine-gore-aktif-pasif-orani/>
(Erişim Tarihi: 11.03.22).

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/aylik_istatistik_bilgileri
(Erişim Tarihi: 11.03.2022).

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari
(Erişim Tarihi:10.03.2022).

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500> (Erişim Tarihi:07.03.2022).

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kurumsal-Sektor-Hesaplari-2009-2015-24918>.

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yillik-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-2017-27844>
(Erişim Tarihi:06.03.2022)

<https://seddk.gov.tr/raporlar-sigortacilik-ve-bes-faaliyetleri.html> (Erişim Tarihi:05.03.2022)

<https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/> (Erişim Tarihi: 22.02.2022).

<https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/bes-istatistikleri/katilimci-sayisi/>
(Erişim Tarihi:16.02.2022).

<https://www.egm.org.tr/bireysel-emeklilik/tarihce/> (Erişim Tarihi:04.02.2022).

<https://www.egm.org.tr/otomatik-katilim/oks-nedir/>

<https://www.kargem.com.tr/reel-faiz-nedir.html> (Erişim Tarihi:09.03.2022).

<https://www.nufusu.com/ulke/turkiye-nufusu>(Erişim Tarihi:05.03.2022).

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/05/20060531.htm>

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/11/20121109-2.htm> (Erişim Tarihi:23.02.2022).

<https://www.sbb.gov.tr/temel-ekonomik-gostergeler-veritabani/> (Erişim Tarihi:06.03.2022).

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Para+Politikasi/PPK/> (Erişim Tarihi:09.03.2022).

<https://www.tsb.org.tr/tr/uye-sirketler> (Erişim Tarihi:17.01.2022).

<https://www.ziraatportfoy.com.tr/tr/bireysel-emeklilik-fonlari> (Erişim Tarihi:18.03.2022).

Işık Erol, S. (2019). Sosyal Güvenlik Açısından Bireysel Emeklilik Sisteminin Önemi. İktisadi Yenilik Dergisi, 6 (2) , 10-29.

Işık Erol, S. (2019). Sosyal Güvenlik Sistemi: Sosyal Sigorta, Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Bileşenleri Bağlamında. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , (23) , 1-14.

İktisat Terimleri Çalışma Grubu. (2011). İktisat Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

İnan, M. (2019). Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi. İstanbul: Çizgi Kitabevi Yayınları.

İnneci, A. G. A. (2013). Bireysel Emeklilik Sisteminde Yapılan Yeni Düzenlemeler ve Değerlendirilmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22 (1) , 105-120.

- İşseveroğlu, G. ve Hatunoğlu, Z. (2012). Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sisteminin Makro Ekonomik Dinamiklere Etkisi Kapsamında Swot Analizi. Muhasebe ve Finansman Dergisi, (56), 155-174.
- İTO. (2007). İstanbul Ticaret Odası. Sosyal Güvenlikte Yeni Yaklaşım: Bireysel Emeklilik, Proje Koordinatörü: Esfender KORKMAZ, Proje Grubu Üyeleri: Tekin AKGEYİK, Binhan Elif YILMAZ, Nagihan OKTAYER, Nazan SUSAM ve Murat ŞEKER, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No. 2006-21, İstanbul.
- Kara, S. (2014). Bireysel Emeklilik Katılımcılarının Risk Tercihlerinin Değerlendirilmesi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Muhasebe-Finans Bilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Kutlar, A. (2017). Ekonometrik Zaman Serileri: Teori ve Uygulama- Eviews ve GiveWin2 (PcGive). İstanbul: Umuttepe Yayınları.
- Külünk, İ. (2018). Türkiye’de Arge Harcamaları, İhracat ve Büyüme Arasındaki İlişki: 1996-2016. Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 4 (2) , 73-82.
- Macunluoğlu, Ö. U. (2021). Bireysel Emeklilik Sisteminin Yurt içi Tasarruflar Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(2), 2015-241.
- Mumcu Küçükçaylı, F.ve Özkan Karabacak, H. (2020). Bireysel Emeklilik Sisteminin Seçilmiş Makroekonomik Değişkenler Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği. Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 3(2), 30-46.
- Önder, F. ve Karabulut, T. (2017). Bireysel emeklilik sisteminin finansal derinleşmeye etkisinin ekonometrik analizi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(2), 237-256.
- Özbolat, M. (2017). Temel Sigortacılık (7 Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Özmen, B. (2016). Bireysel Emeklilik Sistemi, Devlet Katkısı ve Makroekonomik Göstergeler Arasındaki Etkileşim: Türkiye Örneği. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep.
- Paya, M. (2001). Makro İktisat(2.Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Rakıcı, C. ve Ela, M. (2016). Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemine Yönelik Vergisel Teşvikler. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16 (3) , 89-110.
- Rüzgar, B. ve Kaleağası, M. (2019). Bilgi Teknolojilerinden Yararlanarak Bireysel Emeklilik Sigortalarının Müşteriye Sunumunda Alternatif Yaklaşımlar, <https://ab.org.tr/ab05/tammetin/34.pdf> (Erişim Tarihi:27.01.2022), ss.1-16
- Salantur, Ş. B. (2015). Bireysel Emeklilik Katılımcılarının Sistemden Erken Çıkma Riskinin Değerlendirilmesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Ankara.
- Selim, S. ve Çelik, O. (2014). Bireysel Emeklilik Fonlarını Belirleyen Faktörler: OECD Örneği. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi.14(28), 188-208.
- Sloman, J. (2004). İktisat Makro. (Çeviren Prof.Dr. Ahmet Çakmak). İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.
- Sun, S. and Hu, J. (2014) The Impact of Pension Systems on Financial Development: An Empirical Study. Risk Governance Control:Financial Markets Institutions. 4(3). 120-131.
- Tapia, W. (2008). “Description of Private Pension Systems” , OECD Working Papers on Insurance and Private Pensions No:22, JEL Classification: G23, G28, September.

- Taş, K. M. (2015). Dünya Sigorta Pazarında Türkiye'nin Yeri, İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 27, s. 133- 148.
- Topalhan, T. (2010). Türkiye'de altıncı yılında bireysel emeklilik sistemi ve uygulama sonuçları. Kamu-İş, 11(2), 165-210.
- Turgut, M. (2021). Devlet Destekli Bireysel Emeklilik Sistemi ve Makro Düzeyde Ekonomik Yansımaları. Uluslararası Bankacılık Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi. 4(1), 76-97.
- Türkay, İ. (2005). Bireysel Emeklilik ve Şahıs Sigorta Primlerinin Vergilendirilmesi, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara
- Uyar, H. İ. (2012). Bireysel Emeklilik Sistemi, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Ülgen, C. (2017). T.C. Anayasası TCK-CMK-CGTİK-PVSK ve İlgili Mevzuat(11.Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Ülgen, G. (2014). İktisat Bilimine Giriş (6,Baskı). İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Yanardağ, M. Ö. (2010). Türkiye'de sosyal güvenlik sistemi ve bireysel emeklilik sisteminin etkinliği: Muğla ili üzerine ampirik bir inceleme. Muğla Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi, Muğla: 259-267.
- Yay, S. (2015). Tarihsel Süreçte Türkiye'de Sosyal Devlet. 21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3 (9) , 147-162.
- Yeşilyurt, H. (2019). Makroekonomik Değişkenlerin Bireysel Emeklilik Sistemi Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Niğde.
- Yorulmaz, Ç. (2010). Ölüm Sigortası. Ankara Barosu Dergisi , (3) , 0-0.